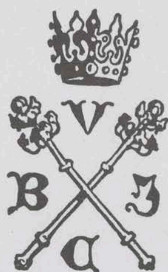

Arz-

905704 II
Mag. St. Dr.

A. v. Buzzi

/ 1. 10.

W. K. Bülch

VERHANDELING VAN DE SCHILDERKONST IN MINIATUUR

Om gemakkelyk te leeren Schilderen zonder Meester.

Verbetert en vermeerdert met verscheide Voorafgaande onderrechtingen, aangaande de Schilderkonst in 't algemeen, en een grondig onderwys der Tekenkonst, om het leeren en het gebruik van dezelve ligt te maaken.

Waar by men gevoegd heeft

EENE KLEINE VERHANDELING VAN DE SCHILDERKUNST MET CRAYON, MITSGADERS DE MANIER OM DE CRAYONS TE MAAKEN.

De Manier van alle Soorten van Platte-Gronden net te Wasschen.

De Kunst van de Schoonste Verwen, Gebruineerd Goud *en* Schulp-Goud, *en* Sineesch Vernis *te maaken.*

Nevens eene verklaring der Teken- en Schilderkundige Woorden, geschikt na de orde van het A. B. C.

Te UTRECHT,
By ARNOLDUS LOBEDANIUS,
Boekverkooper 1744.

6556
I

905704
II

Bibl. Jag.

St. Dr. 2016 D. 227/8 (141)

VOORBERIGT
AAN DEN
LEEZER.

Indien d'een of d'ander bedreeven Konst-Schilder (ik zeg bedreeven; want aan andere stoor ik my niet) de nieuwsgierigheid mogt hebben dit werkje te leezen en mogelyk lust krygen om hier of daar op te vitten, zal ik dusdanig een met weinig woorden te gemoed voeren, dat het niet voor ervarene Konstenaars gemaakt is. Myn toeleg is maar om dienst te doen aan die geene, welke thans nog Leerlingen zyn, 't geen Raphaël en andere beroemde Meesters ook in hun leeven geweest hebben, te weeten Discipelen; egter met dit onderscheid dat die Doorlugtige Mannen door Konstige Meesters onderweezen geworden zyn, en dat 'er heden ver-

ſcheide Leerlingen gevonden worden, dewelke zeer weinig of in 't geheel geen bequaam Meeſter konnen bekomen, gelyk die ten platten Landen ofte in kleine Steden woonagtig zyn: als mede Perſoonen dewelke op Buitenplaatſen eenige uuren zig met deeze aangenaame liefhebbery willen verlustigen, alwaar het zoo gemakkelyk niet is een Meeſter als wel een Boek te bekomen; kortom op alle plaatſen en in alle ſtaaten worden 'er menſchen gevonden, die meer genegenheid voor deze konſt hebben, als middelen of gelegenheid om die aan te kweeken: Een voorbeeld daar van zal ik hier bybrengen, het welk my gelegenheid gegeeven heeft, om deeze onderwyzingen ten dienſte van ieder een het ligt te doen zien: deeze inſtructien waaren byzonderlyk opgeſtelt voor eenige aanzienelyke Perſoonen, welke eenige jaren geleeden onder my geleerd hebben; dog al te weinig tyds hadden, om in de Konſt afgerigt te zyn; want ik wierd

om

om reden genoodzaakt afſcheid van haar te neemen; egter ontbrak het haar niet aan de wil en genegenheid om verder te leeren; zy bleeven dan aan het Schilderen, en zy ſtelde my ſchriftelyk voor alle de ſwaarigheden, die zy ontmoeteden, welken ik mede ſchriftelyk oploſte zoo duidelyk als my doenlyk was. Deeze manier van onderwyzen lukte zoo wel en met zoo veel voortgang, dat zy heden beter tekenen en ſchilderen, als verſcheide andere Meesters. En dewyl de voorſz. Perſoonen de nuttigheid deezer inſtructien ondervonden hebben, (dewelke mogelyk van zommige voor gering aangezien zullen worden) maar des niet te min zeer regelmatig en duidelyk zyn, hebben haar Ed. begeerd, dat ik die door den Druk gemeen zoude maken, met verzekeringen, dat zy wel gewild zouden zyn; en dat als men ſlegts eenige kennis van de Schilderkonſt had, men met behulp van dit boekje zeer gemakkelyk zou leeren, alzo het gelyk

het Alphabet van de Miniatuur is, zynde de minste omstandigheid daar van niet vergeeten. Misschien zal het niet tegenstaande desselfs beknoptheid aan zommige evenwel nog verveelen; dit is myn schuld niet, ik wil ieder een zyn vryheid laaten; de geene die reeds zoo ver gekomen zyn, datze d' eerste Grondregels niet meer benodigd hebben, konnen die in 't Leezen overslaan, en die geene, welke daar in onbedreeven zyn, zullen die gaarne willen leeren en ten nutte gebruiken. Eindelyk deeze manier van de zaaken dus omstandig voor te stellen, voegd aan 't oogmerk dat ik heb, om de Leergierige, die weinig of geen Grondregels verstaan, te onderregten, en zulke zouden zekerlyk niet veel aanneemen, indien men begon met haar een beschryving en verhandeling deezer Konst voor te leggen, op zulken hoogdraavende manier en styl als Da Vinci, Du Fresnoy, Florent le Comte, en verscheide andere gedaan hebben: door deeze

haa-

haare Schriften komt men wel tot de kennis van de ſchoonheden der Konſt, dog niet tot de uitvoering: het is daar meede als of men aan een Engelſchman de Italiaanſche taal zoude willen Leeren, en hem die voorſpreeken, zonder hem daar van eenige uitlegging of grondregels te geeven.

Verders zoo houde ik in dit boek geen ander regel, dan die ik my zelfs voorgeſchreeven heb; namentlyk, te zeggen al 't geen ik van de Miniatuur weet, en zelfs de manier van de fynſte Coleuren te bereiden. Dit is een geheim dat uit een der grootſte Schilders van Italien, als door dwang, gehaalt is, en om 'er toe te komen, heeft men het gezag en de behendigheid van een Perſoon van den eerſten rang, by wien hy Schilderde, moeten gebruiken, en hy zou het zekerlyk geweigerd hebben, indien hy geweeten had, dat het in 't vervolg van tyd aan 't gemeen bekent zoude worden; en waarlyk, ik meen dat hy gelyk had:

want het geen gering voordeel is alleen 't geheim te bezitten van zelfs en met weinig kosten te maaken, 't geen hondert Guldens en hondert Ryxdaalders voor deezen gekoft heeft. Een ander die begeerlyker als ik zou zyn, zou het geheim alleen houden, dog alzoo ik 'er niet agter gekomen ben met beding van te swygen, en dat ik, God dank, niet en zoek nog van noden heb myn Fortuin met Schilderen te maaken, zal ik zonder scrupule en zonder het my te beklaagen dit middel overgeeven aan die 'er zig van bedienen wil. En dit doe ik des te liever, om dat het Schilderen een Konst is aan alle fatsoenelyke Menschen loffelyk; derhalven heb ik reden te hoopen, dat 'er van dat soort meer als andere de vrugten myns arbeids zullen genieten, en om dit Werk des te volkomener te maaken heb ik by de Verhandeling over de Miniatuur dit volgende gevoegt.

I. Dewyl men ondervonden heeft dat verscheide Menschen, die van de

Schil-

Schilderkonst willen redeneeren, onkundig zyn in de onderscheidene manieren van die te oeffenen en werkstellig te maaken, of dat zy dikmaalen het een voor het ander neemen, om dat zy weinig of niet onderrigt zijn van de veruitgestrekte kennis en weetenschappen, dewelke een gaauw Schilder behoord te bezitten, zoo heb ik een Hoofdstuk gemaekt, om van het een en het ander een denkbeeld te geeven. Ten dien einde, naa van den oorspronk en voortgang der Schilderkunde gesproken en desselfs beschryving gegeeven te hebben, worden de zesderlei manieren, op welke die behandelt werd, uitgelegt: daar naa dezelve in het algemeen onder de vier deelen, waar in die gemeenlijk verdeelt word, beschouwende, word 'er gehandeld van 't geen ieder deezer partyen behelst, dewelke in zig besluiten al 't geen nodig is te weeten zoo ten opzigte van de Theorie als aangaande de Practijk of oeffening deezer Konst.

II. De Tekenkonſt, de grond der Schilderkunde zijnde, hoedanig die ook zoude konnen geoeffent worden, heb ik geagt van groot nut te zijn, eenige grondregelen wegens de oeffening der Tekenkunde voor te ſchrijven, om tot leiding te dienen aan die geene, dewelke overreed zijnde van de noodwendigheid van te konnen Tekenen haar werk daar van willen maaken, alvorens tot 't Schilderen over te gaan; en dit is de ſtof van het tweede Hoofdſtuk.

III. 't Geene de behandeling van het Miniatuur-Schilderen betreft, begint met het derde Hoofdſtuk, en behelſt 'er zeven, dewelke dus verdeelt zijn, om des te duidelijker de zaaken, die betrekking met malkander hebben, voor te ſtellen.

IV. Alzoo de Paſtel of het Crijonneeren hedendaags bemind word zo wel als het Miniatuur-Schilderen, heb ik ten haare gevallen een klein Tractaatje hier by gevoegt, waar

waar door zy onderregt konnen worden in de manier van alle nodige Pastels of Cryons te maaken, dewelke tot die konst behooren. Ook zal 'er iets byzonders gevonden worden aangaande de Oorspronkelyke ofte Hoofdcoleuren, en de menging der Verwen door compositie gemaakt: daar by komen eenige grondregels, dienende om die ten gebruik te maaken. Dit moet den Liefhebberen des te aangenaamer zyn, om dat wegens deze weetenschap tot heden toe niets op die wyze gedrukt is, ten zy een klein Artikel dat in de Werken van den Heer Felibien gevonden word.

V. De jonge Heeren, die zig op de Fortificatien toeleggen, zullen met vermaak zien, dat haar hier eenige grondregels voorgesteld worden, om de Plans netjes te wasschen en de onderscheidene Terreins, welke in een Vesting gevonden worden, te onderscheiden.

VI. De bewoordingen van een Konst, die men onderneemt te leeren, zyn hoognodig te verstaan, derhalven hebben wy een uitlegging, na Alphabetische orde geschikt, hier by gevoegt van alle de (termen) benaamingen, die aan de Teken- en Schilderkunde eigen zyn.

De Heer Felibien heeft in zyn Woordenboek de uitlegging van eenige gegeeven, zynde die met de benamingen of konstwoorden der Bouwkunde, en Beeldhouwery

ry betreffende, door malkander gemengt, dewelke te zamen een groot getal uitmaken, het zal daerom niet onaangenaam zyn hier in 't bijzonder te vinden alle die de Teeken- en Schilderkonst raaken. Veele zyn 'er welkers beschryvinge duidelyker als by gemelde Felibien zullen voorkomen, en verscheide andere, die by hem niet gevonden worden.

Indien deeze Verhandeling, die hoewel klein in zyn bestek, egter niet zonder veel moeiten en arbeid voltooid is, het geluk heeft aan de Liefhebbers te behaagen, zullen wy ons oogmerk in het opstellen van dit Boek bereikt hebben.

BLAD-

BLADWYZER
DER
HOOFDSTUKKEN.

Ver-

VERHANDELING VAN DE SCHILDERKONST IN MINIATUUR.

I. HOOFDSTUK.

Van de Schilderkonst in het Algemeen. Desselfs Oorspronk, haar Voortgang, haare Beschryving, en haare Deelen.

De Schilderkonst vereischt eene zo groote uitgestrektheid van kennis, dat'er een groot boek zou moeten zyn, om'er een net denkbeeld van te geeven. Verschei-de geleerde Mannen hebben over deeze stof met lof en vrugt gehandeld: derhalven zal ik my vergenoegen, met hier ter loops gewag te maaken van haar Oorspronk en Voortgang.

I. Afdeeling.

De Schilderkonst is zeer oud. De Egiptenaaren en de Grieken zeggen uitvinders derzelve te zyn gelyk meede van de Beeldhouwery. Plinius verhaald, dat eene Dogter van Sicione, Corinthia genaamd,

eens op een avond in gezelſchap van haaren minnaar zynde, dewelke afſcheid van haar quam neemen, alzo hy een lange reis ſtond aan te vaarden; zo bemerkte deeze Dogter, dat door het ligt van een lamp, de ſchaduwe van het aanzigt van haaren lieveling, op een muur verbeeld wierd, en dat zo duidelyk, dat zy deſſelfs trekken kon onderſcheiden; toen wierd haar door de liefde ingegeeven, den omtrek van die ſchaduwe op de muur om te haalen, en daar door een ſoort van conterfeitzel te behouden, dat haar geſtadig voor oogen ſtelden de trekken van den geenen, die zy beminde: dus men zeggen kan dat de ſchaduwe en de liefde de eerſte aanleiding tot de Schilderkonſt gegeeven hebben.

II.

Deſſelfs voortgang by de Grieken.

Indien de Schilderkonſt, zo wel als de andere weetenſchappen, flaauwe beginzelen gehad heeft, gelyk men niet kan twyffelen, nogtans is het zeker, dat, ten tyde van Alexander den Grooten, de Schilderkonſt op een' hoogen top van volmaaktheid geklommen is geweeſt, indien men daar van moet oordeelen, door de uitmuntende ſtukken, Beeldhouwerswerk van dien eeuw, dewelke overgebleeven, en tot ons overgekomen zyn; waar aan niet getwyffelt kan worden, als men in aanmerking neemt, dat de Schilderkonſt, en de Beeldhouwery, een en dezelve zaak, namentlyk de natuur tot voorwerp hebbende, altyd met gelyke ſchreeden, in haare onderſcheidene trappen van volkomenheid getreeden hebben.

III. *Haar*

III.

Haar overgang naar Italiën.

Uit Griekenland is zy naar Italien overgegaan, en was in een groot aanzien en agting in de laatste tyden der Romeinen, als meede onder de eerste Keizers, tot dat het Roomsche Ryk, door de oorlogen verstroid en vernield zynde, deeze konst onder de puinhopen wierd gedolven, gelyk meede de andere Konsten en Weetenschappen. Zy begon niet wederom voor den dag te komen, dan omtrent het jaar 1230. als wanneer haare beklaagelyke overblyfzels door Cimabué, een Florentyner van geboorte, uit de handen van eenige Grieken getrokken wierd, dewelke te Florencen ontbooden waaren geweest, om 'er een Capelle in de Kerk van Santa Maria Novella, te beschilderen. Cimabué's bedryf wierd in het vervolg ondersteund en gevolgt door eenige Florentynen, dewelke eenige voortgang maakte, tot dat Michaël Angelo, in 't jaar 1500 met luister te voorschyn gekomen zynde, den lof van alle, die voor hem geweest waaren, verduisterde; hy regtede het Florentynse School of Academie op, en maakte verscheide Discipelen.

Ontrent dien tyd, verscheen Raphaël Urbino, ook te Romen, en bragt de Schilderkonst tot een trap van volkomentheid, daar zy tot dus verre nog niet toe gekomen was; hy regtede de Academie van Romen op, dewelke zeedert bestaan heeft in de uitmuntendste Schilders die'er geweest zyn.

d'Academie van Venetien, of van Lombardyen, quam ook ontrent dien tyd op, en maakte zig

vermaard onder Giorgion, Titiano, en de geene welke hen gevolgt hebben.

Uit deeze drie Academische Schoolen, zyn d'andere, als uit haaren oorspronk gesprooten, dewelke gezaamentlyk, alle die groote Konstschilders voortgebragt hebben; door wien die konst op dien hoogen top van volmaaktheid gebragt is, daar zy zig nog heeden in vertoont, in de verwonderenswaardige werken, die zy ons agtergelaaten hebben, en dewelke zeedert altyd tot studie en oeffening, van de geene die na hun gekomen zyn, gedient hebben.

IV.

Beschryving van de Schilderkonst in 't algemeen.

De Schilderkunde in het algemeen beschouwd zynde, is een konst, dewelke door middel van de uiterlyke gedaante en coleuren, op een platte superficie, of oppervlakte, alle de voorwerpen, die aan het gezigt konnen voorkomen, navolgt en verbeeld.

V.

Zesderhande soort van Schilderwerk.

Deeze navolging en verbeelding, word gedaan op veelerhande wyze, dewelke gemeenlyk in zes verdeeld worden. Te weeten, 1. met Olyverwe, 2. Fresco of op natte kalk, 3. met Waterverwe, 4. Miniatuur, 5. Brandverf of Emaus, en 6. met Pastel of Cryons. Deze onderscheidene manieren, zal ik beknopt verhandelen, op dat ieder mag weten,

ten, de byzondere eigenschappen die dezelve hebben, en die ze van malkander onderscheiden.

VI.

Schilderen met Olyverf.

Alhoewel het Schilderen met Olyverf, de oudste manier niet en is, nogtans werd zy in den eersten rang gesteld, eensdeels, om dat het de volmaakste is, en die het meeste in swang is geweest; ten andere, om dat zy als tot leiding van de andere kan dienen. Eertyds pleeg men niet anders als in Fresco en met Waterverf te Schilderen, maar ontrent 't begin van de vyftiende Eeuw was 'er een Nederlands Schilder, genaamt Jan van Eyk, of Jan van Brugge, (om dat hy in die Stad woonde) deeze bespeurende, dat, als de coleuren met Lyn-oly, of Nooten-oly gevreeven waaren, dezelve meer glans en luister hadden, en aan 't werk dat 'er meede geschilderd was, meer kragt, eelheid, en overeenkomst bybragten.

Eenen zeekeren Antonio da Messina, een Tafereel van Jan van Bruggens maakzel gezien hebbende, wierd 'er over bekoord, en trok uit Italien naar Vlaanderen, met voorbedagten inzigt, om die nieuwe manier van Schilderen, by hem te leeren. Gelyk hy ook met veel succes deed, en in Venetien wedergekomen zynde, zagen hem alle de andere Schilders met de grootste verwondering aan, en hy wagte zig wel, van zyn geheim aan hen te openbaaren, maar eenen Girami Bellino, ontstal het hem, zynde na hem toe gegaan, om zig onder het gewaat van een Edelman te laaten uitschilderen, Dit geheim raakte vervolgens onder andere Schil-

ders, en is zeedert overal verbreid geworden. Deeze manier van Schilderen is daar in gemakkelyk, dat zy tot allerhande voorwerpen kan gebruikt worden.

VII.

Schilderagie in Fresco.

Fresco, dat by de aaloude in gebruik was, word tegens de muuren en verwulften bewerkt, dewelke versch met natte kalk en zand geplysterd zyn. De coleuren die'er toe gebruikt worden, zyn maar met water gemengt. Men kan geen coleuren gebruiken, dan die van natuurlyke aarde, en die geene, dewelke het vuur uitgestaan hebben. Dit werk moet schielyk voortgaan, op dat 't geen met kalk geplystert is, geen tyd zou hebben van te droogen. Deeze manier heeft dit voorregt, dat het langer duurd, dan met oly-verf, vooral op plaatzen, die aan de guurheid van 't weer blood gesteld zyn; ook is het op dusdaanige plaatzen meer in gebruik als oly-verf.

VIII.

Water-verf.

De water-verf word gebruikt met coleuren in water getempert, daar men lym in laat smelten, wanneer het is om in 't groot te werken; maar als men in 't klein werkt, bediend men zig van gom, in plaats van lym. Op die wyze wierden de Tafereelen afgemaalt, eer de manier van met Oly-verf te schilderen, uitgevonden was, maar heedendaags is dat in 't groot, buiten gebruik, ten zy op de

Scher-

Schermen van Theaters; dog in het klein, is 'er thans veel Liefhebbery voor, en daar worden zeer uitvoerige ſtukjes gemaakt.

IX.

't Schilderen in Miniatuur.

Dit zoort van Schilderwerk, word niet als in het klein, en op parkement gedaan, met coleuren, in gomwater getempert. Miniatuur ſweemt veel na 't Schilderen in water-verf, uitgenomen, dat het met de punt van 't penceel opgemaakt word, en met punćteeren, weshalven 'er geen ſoort van Schilderwerk is, dat uitvoeriger gemaakt kan worden, omdat door de ſtippen de onderſcheidene tinten gemakkelyk in malkander gevloeid en verzagt worden.

X.

Met Brandverf of Emailleeren.

Dit word alleen in 't klein uitgevoerd, en op gulde plaatjes in 't wit geëmailleerd; dit zoort van Schilderwerk word gedaan met Emaus, 't welk zeekere compoſitię is van allerhande coleuren, dewelke in het fornuis gelegt zynde, ſmeltbaar worden. Dit Emaus word met lavendel-oly fyn gemaalen, en als men die gebruiken wil, dan getemperd met dezelve oly, gelyk men in Miniatuur doet, met de andere coleuren en gomwater. Deeze behandeling van Schilderen, is een en dezelfde, als in miniatuur, zo weegens het temperen der coleuren, als de manier van die naar zyn eiſch te leggen, en met punćteeren te verzagten, verdryven en opmaaken. Dit werk

word met verſcheide herhaalingen gedaan, en zo dikwils overgehaalt als men wil; dit moet men waarneemen, dat men het elke reis in een reverbereer vuur, dat is in een rondomgaande vlam, legt. Dit reverbereer vuur, legt men in een klein fornuis, waar op en rondom vuur is, en in de midden een opene plaats, om 'er in te zetten 't geen men ſmelten wil; 't geen deeze Schilderkonſt uitſteekende maakt, is, dat door 't vuur de coleuren onbederffelyk en onveranderlyk worden, en een glans en luiſter krygen, dat nergens door verdooft kan worden.

XI.

Schilderen met Paſtel.

Paſtel is een Franſch woord, dat afkomſtig is van (paſte), 't geen in Duitſch, deeg beteekend, en is dus genaamt, om dat de Cryons als deeg gerold worden, na dat men alvoorens de coleuren met gomwater, meer of min, naar vereiſch van de verſcheidene verwen, gevreven, en dezelve getemperd heeft, volgens de verſchillende coleuren, die men maaken wil. Dit ſoort van Schilderwerk word gedaan op graauw, of gecoleurd papier, op een dun plankje vaſt gemaakt. Dit ſlag van werk, heeft te gelyk de eigenſchap van Teekenen en van Schilderen, om dat het met zwart, wit kryt en cryons geteekend word, en het heeft den aard van Schilderen, om dat men daar in, gelyk als in de Schilderkonſt, aan de verreziende voorwerpen de coleuren geeft, die hen eigen zyn; daarom zegt men in 't Franſch, met Paſtel Schilderen, zo wel als met Paſtel teekenen; en in 't Duitſch Cryonneeren met Paſtel, of met Cryons teekenen.

XII. *Ver-*

XII.

Verdeeling van de Schilderkunde in het algemeen.

Alvoorens over te gaan, tot het geene de byzonderheeden, die het Miniatuur ſchilderen betreffen, zal ik eerſt zeggen, dat de Schilderkonſt, hoedanig die zou mogen gebruikt worden, in vier voornaame deelen beſtaat; te weeten, de Inventie of uitvinding, de Ordonnantie ofte houding, de Teekening en het Coloriet.

XIII.

De Inventie of Uitvinding.

De Uitvinding beſtaat daar in, dat men de voorwerpen, die men in een tafereel wil brengen, wel uitkieſt, en die het bequaamſte zyn, om natuurlyk te vertoonen, 't geen men wil verbeelden, 't zy dat het voorwerp getrokken is uit de Hiſtorien of uit de verdigtzels, 't zy dat het allegoriſch of op een verbloemde wyze geſchiede, ſymboliſch ofte zinnebeeldig, emblematiſch ofte zinſpreukig; deeze dingen vereiſchen in een Schilder veel ſtudie en weetenſchap.

XIV.

De Ordonnantie.

De ſchikking ofte ordening, leert de figuuren wel verdeelen, de (attitude) geſtaltens met oordeel te verkieſen, en aan ieders zaak zyn ſtand te geeven,

op zodanige plaats, daar het best voegt. De hartstogten der zielen, door de onderscheidene beweegingen des ligchaams kragtig uit te drukken, en verders een voorwerp te behandelen, na den eisch, volgens de tyd, plaats, perzoonen, jaaren, staat, &c. hier toe word een goed oordeel, veel oplettentheid en oeffening vereischt.

XV.

De Teekening.

Deeze heeft tot voorwerp de figuur der lichaamen, welkers omtrek door één enkele trek verbeeld word. Hier toe behoord, voor eerst, een grondige kennisse van de Anatomie of Menschkunde, dewelke in zig vervat, de kennis, der gebeenten, en wyst aan, de naam, de werking, de oorspronk en de (insertie) invoeging of inlyving der musculen, om dezelve, volgens hunne onderscheidene beweegingen te konnen afteekenen. Ten tweede een naaukeurige studie van de Antyke, Griekse en Romeinse statue Beelden, dewelke de voorbeelden zyn van de schoonheid en de nette proportie der ligchaamen. Ten derden, de konst van op het aanzigt uit te drukken, de verscheidene hartstogten der ziele, door trekken, welke haar eigen zyn. Ten vierden, is het nodig dat men de perspective, of doorzigtkunde verstaa, om aan ieder voorwerp zyn aanzien te geeven, volgens dat het digt by of afgelegen is, en na maaten van de oogstand. Eindelyk dat men in de Bouwkunde niet onkundig zy, om dezelve volgens haare proportien te konnen uitteekenen, wanneer zulx te pas komt. By deeze twee laastgenoemde konsten, namentlyk

de

de Perspective of doorzigtkunde, en de Architectu-re of bouwkunde, hoort de Geometrie of meetkunde, of ten minste dat gedeelte dat tot de practyk zyn betrekking heeft.

XVI.

De Coloreering of het Coloriet.

Deeze bestaat in twee zaaken, d'eerste is de locale of plaatzelyke coleur, de tweede het donker ligt wel te plaatsen. Door de locale, of plaatzelyke coleur, word verstaan, die dewelke aan ieder voorwerp eigen en weezentlyk is, ten welke einde men noodzaakelyk dient volkomen kennis te hebben van de overeenkoming en teegenstrydigheeden der coleuren, van haare vereeniging, kragt, zagtheid, om dus niet in malkander te vermengen voorwerpen, welkers coleuren niet overeenstemmend met malkander zynde, aan het gezigt zo veel mishaagen zou, als valsche toonen aan 't gehoor; maar in teegendeel moeten de coleuren te saamen over een komen, zodanig datze een aangenaam voorwerp voortbrengen. Ook word 'er vereischt, dat men zyn werk maakt van de verscheidene ligten en desselfs uitwerkingen, zo ten opzigten van de Lichaamen, die van zelfs ligt zyn, en die, welke verligt worden, volgens dat zy glansig of doof, duister of doorschynende, glad of ruw, naby ofte afgeleegen zyn, &c. eindelyk de reflectien en haare uitwerkingen, zo ten aanzien van het reflecteerend lichaam, als ten opzigte van het geen, 't welk gereflecteert word.

Het donker ligt, vervat in zig de verdeeling der ligten en schaduwen (door abstractie van alle coleuren) volgens dat zy valt, 't zy op de bezondere voorwerpen, om haar de nodige dieptens en relie-

relieven te geeven, of 't zy in het algemeen, op het geheel Tafereel, en dat op die wyze, dat alle de voorwerpen voor den dag koomen, zonder eenige verwarring, en het gezigt hier en daar laaten rusten, door eene geestige verdeeling van groote ligten en groote schaduwen. Deeze verdeeling word op vierderlei wyze gedaan.

Eerstelyk, door de natuurlyke schaduwen der ligchaamen, ten tweeden met de groepen, en de voorwerpen dusdanig te verdeelen, dat de ligten aan malkander verknogt zyn, en insgelyks ook de schaduwen.

Ten derden, door de toevalligheden van een gesupponeert ligt. Eindelyk door de natuur der coleuren, dewelke men aan de voorwerpen kan geeven, zonder dezelve haare eigenschappen te beneemen.

Dus verre, 't geen de Schilderkonst in 't algemeen aangaat. De twee eerste deelen, dewelke dikwils onder de naam van opstel, houdinge, verdeeling, begreepen worden, zyn eigentlyk de Theorie, en konnen door alle perzoonen van kennis verstaan worden, zonder Schilder te zyn. In de twee andere deelen, bestaat de uitvoering, en raaken eigentlyk den Schilder.

XVII.

Schilderen, is Teekenen en Coloreeren.

Om dan te Schilderen, dat is te zeggen, een zienlyk voorwerp te verbeelden, zyn deeze twee zaaken weezentlyk noodig; naamentlyk, Teekenen en Coloreeren. Teekenen, gelyk hier vooren gezegt is, is een voorwerp verbeelden, door één enkele

om-

omtrek die desselfs gedaante, en waare proportien en maat vertoond: en Coloreeren is aan dat zelfde voorwerp de coleuren, de schaduwen en dagligten te geeven, die aan het zelve passen en eigen zyn, waar uit men kan oordeelen, dat de teekening noodwendig voor af moet gaan, alvoorens de coleuren te leggen, en dat het volstrekt noodig is wel te konnen teekenen eer men tot 't Schilderen zal over gaan.

Want hoe zal men van de verwen een goed gebruik maaken, zo men niet en kend de plaats daar men ze volgens haar verscheidene coleuren moet leggen, op dat 'er het gewenscht oogmerk uit volge, te weeten een naauwkeurige navolging van de natuur; nu is de teekenkunde alleen die, welke aanwyst om iedere zaak op zyn plaats te brengen, en die desselfs gedaante en grootte afmeet, gelyk wy reeds gezegt hebben, derhalven moet men met de teekening beginnen. Wy zullen dan bevorens te koomen tot de verhandeling van het geene, het leggen der coleuren in miniatuur betreft, in het volgende Hoofdstuk, eenige grond-reegels geeven, dienende tot oeffening in de teekenkunde, en om tot leiding te strekken, aan die geene, dewelke zig tot de zelve willen begeeven.

II. HOOFDSTUK.

Van de Teekenkonst, verscheide manieren van teekenen, Grondlessen tot de oeffening in het teekenen.

Daar zyn verscheide wyze van Teekenen die gemeenlyk in driederly verdeelt worden, naa-

naamentlyk met rood of ſwart kryt en potloot; ten tweede met de pen, en ten derde met het penſeel.

XVIII.

Met rood of ſwart Kryt te teekenen.

Deeze manier is de gemakkelykſte, en de uitvoerigſte, voor die eerſt beginnen. Als het werk zagt aangelegt is, kan men de ligte gebreken met wat brood uitdoen, en aldus verhelpen; dog dit word by goede meeſters volſtrekt verboden.

Om voortgang in deeze konſt te maaken, moet men zig op een goede manier toeleggen. Men moet eerſt goede Teekeningen, die netjes en te gelyk ſtout behandelt zyn, copieeren.

Het kryt, 't zy rood of ſwart, en potloot moeten reedelyk zagt zyn, om pleizierig te teekenen. Ze moeten niet op eene plaats leggen daar het te droog is, want dan word het hart, het is beeter op een vogtige plaats.

Als men met kryt teekent, kan men de ſchaduwen op tweederhande manieren maaken, d'eerſte door arzeer-ſtreeken dewelke men netjes over malkander kruiſt.

d'Andere manier, word in het Franſch genoemt eſtamper of ſtomper, dit word gedaan met fyn geſchraapt rood of ſwart kryt, het geen men appliceert met een gerold papier, welkers top of end als een penſeel dient, en als men het dus ter behoorlyke plaats gebragt heeft, dan geeft men hier en daar in de ſchaduwe eenige ſterke toetſen, met het rood of ſwart kryt.

Deeze tweederlei manieren konnen met malkander

der vereenigt worden, eerst alle de schaduwe met het voorschreeven gerold papier, of met een penseel zagt aanleggende, en daar na dezelve met arzeerstreeken na zyn eisch, overdekken.

XIX.

Met de Pen te Teekenen.

Het schynt dat de pen beeter voegt aan de geene die ligt en vaardig teekenen, dan aan de geene die eerst beginnen, om dat alle de trekken blyven staan, en niet uitgewischt konnen worden; egter zyn 'er die van gedagte zyn, dat het niet ondienstig is, vroeg met de pen te beginnen, uit reeden dat men des te meer oplettentheit moet gebruiken, om de trekken op haar plaats te brengen, om dat 'er geen verhaal meer op is als zy staan; dog anderen zyn van dat gevoelen niet. Het myne is dat men zig kan voegen na de bequaamheid van de leerlingen; daar zyn 'er die in drie maanden meer aanneemen, als andere in drie Jaaren, het vernuft, de neigingen en oplettentheid van een discipel, gevoegt met een grondig onderwys van een braaf Meester, doen alle swaarigheden uit den weg ruimen.

Een voorbeeld daar van heb ik gezien in een dogtertje van 8 a 9 Jaaren, die met weinige lessen in eenige weeken zo ver gekomen was dat zy discipelen van eenige Jaren ver overtrof.

Om een goede handeling van de pen te krygen; is het zeer dienstig goede modellen te hebben, die met de pen geteekent zyn, en by gebrek van dien, goede prenten die fraay gesneeden, en welkers artzeeringen niet verward zyn, maar zuiver,

gelyk de printen van de Carratzen ; en dan met de pen de omtrekken, en artzeeringen van het graveeryzer navolgen: deeze manier van met de pen te teekenen, is zeer dienſtig voor de geene die haar werk van de Graveerkonſt willen maaken.

XX.

Van het Waſſchen.

Het waſſchen word gedaan, met Ooſtindiſche inkt of andere tinctuur met een penſeel, om de noodige ſchaduwen aan zyn teekening te geeven, na dat men deſſelfs omtrek omgehaalt heeft met een pen met inkt, waar in men een weinig water ofte witte wyn gedaan heeft, om de ſcherpigheid en het ſwart te temperen. Om te waſſchen gebruikt men meer of min water, na maaten dat men meer of min kragt wil geeven aan de plaatſen daar men op komt, daarom moet men ſchoon water by zig hebben, om zyn penſeel zo dikwils of zo weinig in te ontlaſten, als gy noodig zult vinden. Insgelyks ſtaat het u vry de ſchaduwen die gy donkerder en meerder gedekt hebben wilt, zo dikwils over te haalen als gy begeert. Deeze manier van behandeling gaat ſpoediger voort als met kryt, dog zo uitvoerig niet, zy is gemakkelyk voor de Schilders om haare gedachten, of de voorwerpen van een tafereel te vertoonen en in een ſchets te verbeelden.

Deeze manier is ook zeer gemakkelyk om Landſchappen af te maalen, en zeer nut om zyn hand tot de handeling van het penſeel te gewennen, alvorens tot het Miniatuur-Schilderen over te gaan.

Men kan met diverſe tinctuuren waſſchen. Daar toe konnen allerhande gebruikt worden, als zy maar don-

donker genoeg zyn om de ſchaduw ſterk genoeg te konnen maaken: maar gemeenlyk word daar toe gebruikt Ooſtindiſchen inkt, roet, of indigo, dat zeer gemakkelyk met een weinig water getemperd word. De Ooſtindiſchen inkt, is een bekende compoſitie in China gemaakt, en die ook in Holland na gemaakt word, en niet minder goed van gebruik is. Indigo komt uit de Weſtindien, en Roet kan gediſſolveert en getemperd worden. Men kan indien men wil de drie voornoemde manieren door malkander verſmelten, want als men een teekening gewaſſchen heeft, kan men die aan de kant van de ſchaduwe, met de pen omtrekken, en daar eenige arzeerſtreeken overgeeven. Men kan in plaats van de pen, rood of ſwart kryt gebruiken.

XXI.

Wat voor Papier dienſtig is om op te Teekenen.

Tweederlei Papier kan hier toe dienen, naamentlyk wit en van halve of gebroken coleur, van deeze laatſte zyn 'er drie zoorten, te weeten bleek graauw, bleek blaauw, en met roet. Het graauw en blaauw komt dus gekleurt van de molen, maar het ander word op wit papier gedaan, dezelve met roetwater beſtrykende, zo ligt of donker als men begeert.

Het papier van een gebrooken coleur is uitgevonden, om op het werk teeken-kryt uit te ſpaaren, op die plaatzen die zo veel gedekt moeten zyn als de coleur van het papier is: en men gebruikt wit gebrand kryt om te hoogen, dat is om de ligten meer te doen voorkomen: deeze manier gaat ſpoediger voort als op wit papier; maar de geene die eerſt beginnen te leeren teekenen, moeten daar niet te vroeg aan

gaan, en wanneer zy het al by de hand willen neemen, moeten zy de flaauwste coleur verkiezen, om dat, hoe het papier swaarder gedekt is, hoe meer konst 'er vereischt word om te hoogen.

Het Papier dat uit zyn zelfs gekleurt is, kan maar dienen om met kryt te teekenen, maar dat met roet gecoleurt is, kan buiten dat ook gebruikt worden om te wasschen, daar na legt men hoogsels met een penseel met lootwit in gomwater getempert.

Goed papier om te teekenen, moet vast en gelyk van nerf zyn. Die met de Pen teekenen, moeten ook glad papier hebben dat niet zuigt, en om te wasschen moet het vast en wel gelymt weezen.

XXII.

Van de Naauwkeurigheit en Uitvoerigheit in het Teekenen.

Een Leerling dewelke begint te leeren teekenen, moet ten eersten twee zaaken in agt neemen: het eene is een nette maat in zyn oog te hebben, en ten tweeden, een gemakkelyke handeling in de uitvoering.

Daar zyn twee hulpmiddelen om wat het ook zou mogen zyn precies en net te teekenen, en om zyn oog daar toe te gewennen. Het eerste is, van de grootte van een zaak of party te oordeelen, door de groote van een andere party; onderzoekende wat overeenkomst dat 'er is tusschen de wydte en de lengte van een party, en de wydte en lengte van een andere party, zodanig dat men oordeelt dat die zo veel grooter of klynder, of dat zy gelyk is; dit moet met het oog geschieden zonder passer te gebruiken, om de maat van de partyen die gy teekent

op

op uw papier te brengen. Evenwel kan men by geval uit nieuwsgierigheit meeten of men de regte maat by het oog wel getroffen heeft.

Het ander middel dat is van in zyn gedagten over al perpendiculaire en horisontale linien te trekken, om te zien of de eene party met den andere overeenkomt, volgens een regt neergaande, of wel volgens een horisontale linie. Dit doende zal uw Copy des te gelykvormiger aan uw model worden.

De vaardigheit, lugtigheit en zagtheit in de uitvoering, is de tweede zaak die men moet tragten te verkrygen, daar toe komt men door werkzaamheit en oplettentheit, en hoewel de hand in den beginnen daar niet toe en staat, moet men egter de moed niet opgeeven; met een gestadigen arbeid en oeffening, zult gy de styvigheid te boven komen, en gy zult ondervinden dat uw hand gemakkelyk zal verbeelden 't geen gy wilt opstellen.

XXIII.

Met hoedanig soort van Werk men eerst moet beginnen in de Teekenkunde.

De vraag is, welk dat best is om het Teekenen te leeren beginnen? Of het moet geschieden, met Landschappen, Bloemen, Gediertens, of Menschelyke gedaantens, ofte wel alle deeze dingen zonder onderscheid. Hier op dient dat, 't zy wat zoort van werk daar men in 't vervolg op wil toeleggen, egter het zeer dienstig is, te beginnen met Menschenhoofden te teekenen; de reeden daar van is, dat men 'er meer voortgang meede doen zal, om dat men naauwkeuriger en oplettender is, om aan een Trony de gelykenisse te geeven, dan aan een boom of een

bloem dewelke, hoewel desselfs partyen grooter of kleinder als in het origineel mogten weezen, nogtans in haar zelfs goed, en aan 't gezigt voldoende zyn, en dus de gebreeken zo tastelyk niet voorkomen; daar in teegendeel, indien men in de proportien der partyen van een Trony mistast, als dan de minste gebreeken kenbaar worden, waar uit volgt dat men zelfs beeter kan merken wanneer men een misgreep begaan heeft, en waar in die bestaat.

Die een Menschen-hooft wel teekenen kan, zal ook wel een Bloem teekenen, maar de geen die maar Bloemen kan teekenen, is niet bequaam om een Trony te teekenen.

XXIV.

Het is beter in den beginnen in 't Groot te Teekenen.

Men moet zo dikwils doendelyk is, in 't Groot teekenen, voor al in de eerste beginselen, om dat de hand daar door vlugger, lugtiger en vaster word, en dat de gebreeken zo wel als het goede zigtbaarder zyn.

Die geen dewelke in het groot wel teekent, zal in 't klein ook wel teekenen, en stouter als een ander. Maar zoodanig een die wel in 't klein teekent, zal niet altoos in 't groot wel teekenen. Dit word door ondervinding gezien in de geene die maar kleine figuuren maaken, en die zeer verleegen staan wanneer zy een werk in 't groot moeten uitvoeren.

XXV.

XXV.

Dat men altyd zyn werk moet beginnen met te Schetzen.

Schetzen is, door zagte trekken, en in klein getal, een ligte dog generaal denkbeeld geeven van 't geen men wil maaken of nabootzen, op dat, als men in het generaal overzien van zyn werk, eenig mistasting besfpeurd, men die zou konnen verbeteren.

Eer men een party afmaakt, is het nodig dat men na ziet of die met de andere overeenkomende is. Nu is het onmogelyk te zien of dezelve met de andere geproportionneert is, of men moet die by malkander vergelyken; en men kan ze niet vergelyken ten zy men die alle te gelyk voor oogen heeft.

Men moet ze dan alle en ieder op haar plaats verdeelen, alleen maar om de zamenvoeging aan te wyzen; dit moet met een lugtige hand geschieden, en met byna onzigtbaare trekken, om als men den opstel, of ieder party in het byzonder wil afmaaken, men dan de voornoemde trekken gemakkelyk met een veer of vlerk zou konnen uitveegen, zo nogtans dat dezelve nog gesien konnen worden. Het is dienstig waar te neemen dat men om te Schetzen, zyn lyf regter, en wat verder als na gewoonte, van 't geen men maaken wil moet afhouden, zodaanig dat zonder zyn hoofd te ligten of te buygen, men zyn origineel of model te gelyk zien kan, en dezelve met elkander vergelyken.

XXVI.

Welke reegel men in de Oeffening der Teekenkunde moet waarnemen.

Men moet ten eersten, Teekeningen copieeren die uytvoerig zyn en op wit papier, om des te ligter van het werk bevatting te krygen; daar na kan men andere teekeningen op alderhande papieren namaaken, en wanneer men een jaar ten minsten met oplettendheit en naarstigheit in die oeffening zal doorgebragt hebben, en dat men een goede handeling van de teekenpen verkreegen heeft, zal het niet ondienstig zyn naar goede Schilderyen te teekenen, mits nogtans van tyd tot tyd, zyn' voorige oeffening te hervatten, tot dat men in staat geworden zy, van na het Rond te teekenen, 't geen men ter deegen moet verstaan, alvoorens na het leven te teekenen.

XXVII.

Practyk om in zyne Oeffening en Studien voortgang te maaken.

De middelen waar van men zig kan bedienen om in syne studien te vorderen, is 'er geen beeter dan van buiten te teekenen, dat is zeggen, zonder zyn principaal of eenig model te zien, wederom te maken dat geen men 's daags te vooren na eenige teekening, schildery of beeld gecopieerd heeft; en daar na, deeze tweede teekening by zyn eerste te vergelyken, om te zien of men daar een regt denkbeeld

beeld van behouden heeft; uit deeze manier van oeffening fpruyten twee goede uitwerkingen, voor eerst, dat men zig toelegt om zyn origineel des te aandagtiger te befchouwen wanneer men die wil nabootfen, en ten tweede, dat hier door in het verftand en in de memorie des te beeter ingedrukt worden de fraayigheeden die men nagaat en beftudeert, 't geen een zaak van groot voordeel is, dewyl het doelwit van uwe ftudien is in te onthouden daar gy op ftudeert.

XXVIII.

Dat men in het Teekenen aan ieder zaak zyn Eifch en Eigenfchap moet geeven.

In de Teekenkunde word niet alleen vereifcht de nettigheid en naauwkeurigheid der omtrekken, en de proportie van alle de deelen; maar ook een navolging van de voorwerpen die men wil verbeelden, derhalven is het hoognoodig aantemerken, dat de teekening maar eene onvolmaakte navolging of nabootzing is, dewyl het Coloriet daar aan ontbreekt; zo dat het geen 'er aan ontbreekt verholpen moet worden door een geeftige uitdrukking van trékken, dewelke verfchillende moeten zyn, volgens de verfcheydentheit der voorwerpen die zig in de natuur opdoen, want ieder bezondere figuur vereyfcht ook eene bezondere behandeling van de teekenpen, infgelyks de Gediertens, Landfchappen en Scheepen; ieder in zyn zoort hebben partyen dewelke op een bezondere manier moeten aangetaft worden, om 'er den regten aard aan te geeven.

XXIX.

Van het naakt der Beelden en de Kleeding.

Dit moet altyd genoomen worden uyt de natuur der zaaken: by voorbeeld, in de Menſchen-beelden konnen twee zaaken aangemerkt worden, namentlyk, het naakt ofte de kleeding: de eigenſchap van het Naakt in 't generaal geſprooken, is dat het glad, mals en verheeven zy, en by gevolg moeten de ſchaduwen gelyk en mals zyn, 't zy dat men ze uitvoerig wil maaken of dat ze maar ligt opgeteekent worden, derhalven is de behandeling die haar beſt voegt van dezelve gelyk te doezelen of arceeren, op zodanige wyze dat de grond van 't papier niet ongelyk voor den dag kome: de Kleeding welkers eigenſchap is, gelyk als beweegende te zyn, en eene onzeekere gedaante te hebben, willen wat vaſter aangetaſt zyn; de arzeeringen voegen 'er zeer wel op, mits de beweeging van de hand houdende, gelykvormig aan de natuur of eygenſchap der vouwen.

XXX.

Van de Gediertens.

't Meeſte gedeelte der Dieren zyn met hair of veeren gedekt; en in haar voortbrenging vertoont ons de natuur een wonderbaare onderſcheydene meenigte, 't zy in het algemeen, 't zy ieder gedierte in het bezonder.

Hoe veel onderſcheidene veeren zyn 'er niet op een vogel, en hoe meenig lok hair of wol op dif-

fe-

ferente wyze op de Gediertens, en dus is het verschiet en de verscheydentheid een van de eigenschappen der gediertens; ook is'er nog een ander eygenschap, dat is de lugtigheid, dewyl de minste wind zeer ligt doet beweegen een hairlok of veer die zig aan ons gezigt vertoont. Deeze eygenschap van onderscheidene veranderingen en ligtvaardigheid konnen in de teekening niet wel verbeeld worden, dan door de punt van het kryt, of de pen daar men meede teekent, dewelke men draayt en keert, volgens de verscheydentheid van plaats en manier op dewelke het hair of de veeren van het gedierte zig bevinden, of volgens de swayende en sweevende beweeging der lokken van het hair of de wol.

XXXI.

Van de Bloemen en Planten.

De Bloemen en Planten zyn niet minder verwonderings waardig, door haare ontallyke verscheidentheid; desselfs eigenschap is de eelheid en de fynigheid. Zy moeten dan altyd op een zagte en lugtige wyze behandelt worden met fyne arzeeringen geschaduwt, en op die wyze als de blaaderen loopen.

XXXII.

Van de Landschappen.

Een Landschap moet zagt aangelegt worden, en met massen of zamenvoeginge van ligten en schaduwen in het verschiet, namaaten dat zy meer of min diep zyn, maar op de voorgrond moeten zy wat vaster en stouter behandelt worden. De blaaderen der boomen op de voorgrond moeten besneedener en spitzer of ronder zyn volgens de natuur van den

boom die men verbeelden wil. De houding van eene wilge by exempel, moet anders zyn, als die van een eikenboom, en 't is eigentlyk die verscheidenheid van behandeling waar door een Landschap die men teekent, zyn aard en eigenschap krygt.

Zie hier in het algemeen de beste en dienstigste grondreegels, die na myn gedagten, konnen gegeeven worden, aan die geene, welke geneegenheid tot de Tekenkonst hebben: door het oeffenen en waarneemen van gemelde reegels, zal mên tot een vaste dog gemakkelyke uytvoering konnen komen, 't geen zo noodzaakelyk is aan de geene die zig tot het Schilderen willen overgeeven. Egter alzoo 'er niet teegenstaande deeze blykbaare noodwendigheid, eevenwel menschen gevonden worden, dewelke daar over heen stappende, het pleizier, hoe het ook mogt zyn willen, genieten, van verwen te leggen, en in Minatuur Schilderen, alvoorens zy konnen Teeken, zal ik om dusdaanige genoegen te geeven haar eenige uytvindinge aan de hand geeven, dewelke naauwkeurig waargenomen zynde, het gebrek van niet te konnen Teekenen, eeniger maaten zullen te hulp koomen.

III. HOOFDSTUK.

Eenige uitvindingen om te Teekenen ten behoeven der geene welke weynig of niet van de Teekenkonst verstaan.

XXXIII.

De manier om te Calqueeren of te doortrekken.

De eerste van de voorgenoemde uytvinding is Calqueeren of natrekken, dewelke op deeze wy-

ze gedaan word. Men moet het onderste of agterste van de Print of Teekening die men Copieeren wil swart maaken, met swart kryt, en die met de vinger en daar een linnen doek om gewonden wel overwryven. Daar na moet men heel zagt de doek daar over heen stryken, op dat'er geen swart stof overblyve, waar door het parkement, daar men op schilderen wil, zou konnen besmet worden. Op het gemelde parkement moet men de print of teekening met vier spelden vast maaken, om niet te verschuyven, en indien men een papier swart gemaakt heeft, zal men die van de swarte zyde met die prent op dit parkement leggen; daar na met een naald of groote speld, welkers punt stomp gemaakt is, en in een bequaam houte pen gestooken om dezelve te konnen regeeren, zal men de voornaamste trekken van de prent of teekening overhaalen, met alle desselfs omtrekken, de vouwen van de kleeding, en geheelyk over alle het geen van malkander moet onderscheyden zyn, agt geeven dat men zo veel moet drukken dat de trekken op het parkement blyven staan.

XXXIV.

Met Ruiten.

Deeze manier van doen is een andere wyze voor de geene die eenigzints konnen teekenen en die d'een of d'ander schildery willen nabootsen of copieeren, of iets anders dat niet doorgetrokken kan worden. Dit word aldus gedaan; men verdeelt zyn werk in verscheyde deelen met kleine ruiten die men met swart kryt af stipt, indien het stuk werk ligt is, en het swart daar op af steeken kan, of zo het te donker

is,

is, met wit kryt; waar na men het zelve, van gelyke grootte en distantie op wit papier doet, daar men het voor d'eerste maal op teekenen moet, om dat indien men het ten eersten op parkement deed, het ligtelyk door valsche of verkeerde trekken zou konnen bemorsschen, alzoo het de eerste reis juist niet altyd wel lukt, maar als het in 't net op het papier gestelt is, dan trekt men het door op het parkement gelyk hier vooren gezegt is. Wanneer nu het origineel en het papier aldus gelynt zyn, ziet men wat 'er in elke ruit staat, van het stuk dat men teekenen wil, als een hoofd, een arm, een hand, en zo voorts, en waar die geplaats staan, op deeze wyze vind men waar alle de partyen moeten gestelt worden, en als dan komt het 'er maar op aan, van dezelve wel op te stellen en t' zamen te voegen. Men kan op deeze manier ook een stuk werk in 't klein brengen of zo groot men begeerd, maakende de ruiten grooter of kleinder als die van het origineel, dog t' getal moet altoos even groot zyn.

XXXV.

Eenige andere Practyken.

Om een Tafereel of iets anders van gelyke grootte na te Copieeren kan men ook zig bedienen van geolyd papier, ofte van een dunne doorschynende verkens-blaas; (gelyk by de goudtrekkers wel gevonden worden) het Moscovi's glas doet ook het zelfde effect; men moet dan een van de voornoemde dingen op zyn model leggen, men zal alle de trekken van dien daar door heen zien, dewelke men met een potloot of penseel moet overhaalen, daar na dat af-

afgenoomen hebbende, zal men het onder een papier of parkement vaſt maaken, en dat teegen een glasvenſter houden, en alle de trekken die door het glas ſchynen met een pennetje, 't zy zilver of ander, overhaalen; op dusdaanige wyze kan men tegen een glasvenſter of een glas tegens den dag geſtelt allerhande prenten of teekeninge namaaken, dezelve onder het papier of parkement daar gy die op teekenen wilt, leggende.

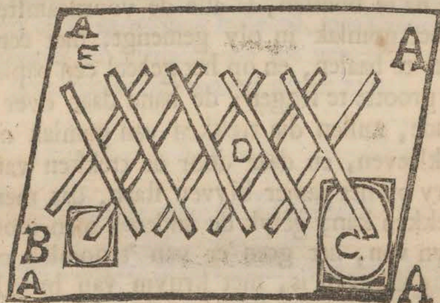
Deeze manier is gemakkelyk om ſtukken van de zelve grootte na te aapen; indien men hebben wil dat de ſtukken naar d'anderen kant zien, kan men ze maar omkeeren, en die van de zyde dat gedrukt of geteekent is op het glas leggen, en het papier of parkement agter op leggen.

Nog een manier om een Tafereel van olyverf, correct na te bootſen, is alle de voornaamſte partyen met gomlak in oly gemengt, met een penſeel over te haalen, en op het geheel een papier van gelyke grootte te leggen; de hand daar over heen ſtrykende, zullen die trekken van gomlak op uw papier kleeven, en daar door de trekken van uw ſchildery op het papier blyven ſtaan, dat men ook doortrekken kan, gelyk de andere; men moet bedagt zyn van, het geen 'er van 't gomlak op het tafereel gebleeven is, met kruym van brood af te wiſſchen, alvoorens die droog is. Men kan het ſtuk ook ſponſen, met geſtooten houtskool in een linnen doek, waar meede men het werk dat men wil Copieeren, zal beſtryken, naar alvoorens de voornaamſte trekken door geſtooken, en daar onder wit papier of parkement vaſt gemaakt, te hebben.

XXXVI.

Van de Wiskonstige Passer.

Deeze is de zeekerste en gemakkelykste middel van alle, voor iemand die niet teekenen kan. Dit word gemeenlyk gemaakt van tien stukjes hout, liniaals gewyze, dik twee linien, breed een halve duim, en lang een voet, of meer, na dat de stukken groot of kleyn zyn. Om 't gebruyk van gemelde passer ligter te maaken, zal ik hier derzelve gedaante vertoonen met een verklaring, op welke manier men die moet gebruyken. Voor eerst voor onderstelt dat de ovalen B en C twee portretten verbeelden;

dit bordtje A moet van hout zyn, en met linnen of ander stof overtrokken, om dat men daar op moet vast leggen het geen men copieeren wil, en het parkement daar men op wil copieeren. Men legt 'er ook de passer op, met een groote speld, aan het end van de voet B, dat het diep genoeg zy om

vast

vast te staan, evenwel zodanig dat het gemakkelyk kan omdrayen.

Wanneer men't Groot in 't Klein wil copieeren, zo zet men zyn origineel naar den eerste voet C en het papier of parkement daar men op teekenen wil naar de kant van den laasten voet B, zyn papier daar digter of verder afleggende na maaten dat men zyn stuk grooter of kleynder wil maaken.

Om van Klein in 't Groot te copieeren, moet men maar het Origineel en de Copy verplaatzen, en d'eerste naar de C zetten, en de laatste naar de kant van B.

In beyde deeze manieren moet men een pennetje, 't zy koper of zilver steeken, in den voet onder den welke men zyn parkement legt, en een stompe speld in die van het origineel of model, dan moet men alle de trekken volgen met de speld, dezelve zagtjes met d'eene hand leydende, en met de andere zoetjes drukkende op het pennetje dat op 't parkement trekt of teekent. Wanneer het pennetje genoegzaam draagt, behoeft men zelfs 'er niet aan te raaken.

Men kan ook van gelyke grootte na trekken, maar om zulx te doen moet men de passer op een ander manier leggen, want dan moet hy in het midden D vast gestooken worden, en zyn Model en Copy aan twee kanten, eeven ver van de middel punt, ofte van hoek tot hoek: dat is te zeggen van de C naar de E, wanneer de stukken groot zyn; men kan zelfs op een en dezelve tyd verscheide copyen maken van differente en gelyke grootte, dit zyn de gereedste manieren voor de geene die niet konnen Teekenen, en evenwel een stukje willen na-aapen; dog dit is gansch verwerpelyk voor die iets naar de Konst willen afmaalen.

XXXVII.

XXXVII.

De Omtrekken met Carmyn omhaalen.

Wanneer uw ſtukje op het parkement getrokken ſtaat, moet men alle de trekken mêt een penſeel met zeer ligt Carmyn na haalen, op dat ze in het bewerken niet uitgaan, en dan uw parkement met wittebrood ſchoon wiſſchen.

XXXVIII.

Hoe men zyn Parkement moet leggen.

Dat moet op een plankje of koper plaatje vaſt gelymt worden van dier grootte als gy uw ſtukje wilt maaken, om het vaſter en meer geſpannen te houden; uw parkement moet een vinger breed grooter zyn als het plankje om het van agteren vaſt te maaken; want noyt moet het geplakt worden, onder het geen men ſchildert, want behalven dat het kreukelagtig zou ſtaan zou het'er ook niet konnen afgenoomen worden. Daar na ſnyd men de hoekjes af en men maakt het nat op de gladde zyde, met een natten doek, en men legt d'andere zyde teegen het plankje met een wit papier tuſſchen beyde, en wat rondom 't plankje uitſteekt word agter op gelymt, de kanten even ſterk uyt trekkende, op dat het parkement glad zy.

IV. HOOFDSTUK.

Van de Verwen, de wyze van die te bereiden, haare hoedanigheden van de Penceelen, Palet of Verfbordtje.

XXXIX.

Van de Verwen.

Die welke gebruikt worden om in Miniatuur te Schilderen, zyn de navolgende:

Veneets Lootwit
Carmyn
Ultermaryn
Veneets Gomlak
Vermilioen
Menie
Rood Bruin
Galsteen
Geelen Oker
Rus Geel
Schyt Geel
Guttegom
Napels Geel
Bleek Masticot
Geel Masticot
Orpyn of operment
Indigo
Been Swart
Lamp Swart
Roet
Oostindischen Inkt

Omber
Keulſe Aarde
Verd d'Iris, of Irias, of Liſch Groen
Blaasgroen
Berg Groen of Groene Aarde
Zee Groen
Groene en Blaauwe Engelſche Aſſche.

Deeze Verwen kan men gemaalen of gewreeven koopen, de hoogſte van kleur zyn de duurſte.

XL.

Hoe men 't geen aan de Coleuren ontbreekt zal te baat koomen.

Wanneer 't mogt gebeuren dat men alle de voorſchreeve Verwen niet gemakkelyk zou konnen bekomen, kan men, als men maar de voornaamſte heeft, ligtelyk de geene die ontbreeken daar by maaken; by voorbeeld, in plaats van Galſteen kan men bruin Schytgeel met wat Guttegom en Carmyn gebruiken.

Vermilioen, met wat Schytgeel of Guttegom maakt de zelve coleur als de Menie.

Geelen oker, en bleeke Maſticot konnen beſtaan voor Napels Geel in plaats van Verd d'Iris of Irias groen, (dewelke men beſwaarlyk kan bekoomen, ten zy men het zelfs maakt, gelyk hier na zal aangeweezen worden) kan men Ultermaryn met een weinig Guttegom gebruiken. In plaats van Verd de Veſſie of Blaasgroen, kan men zig ook bedienen van Indigo met veel Schytgeel getempert, en by gebrek van Zeegroen, neemt men Ultermaryn met Maſticot vermengt. De onderſcheidene manieren van zeekere coleuren of verwen door andere te baat te koo-

koomen of te verhelpen, zyn gemakkelyk en ligt in het Miniatuur Schilderen, alwaar alle de coleuren te ſtade koomen en niet verſchieten of veranderen, nogte malkander niet verſlinden of verdooven, door de verſcheidene vermengingen die daar van gemaakt worden, maar zy blyven zodanig als zy gelegt zyn, verſcheelende daar in met de Oly-verwen, dewelke veel omzigtigheid vereiſchen in de verkiezinge der Coleuren, als ook mede in deſſelfs temperantien.

XLI.

Om het fynſte te trekken uit de Verwen die uit de Aarde oorſprongkelyk zyn.

Alle de Verwen die uit de Aarde en andere wigtige ſtoffen voortkomen, zyn doorgaans te ſwaarmoedig, hoedanig die ook mogen gewreeven worden, bezonderlyk in fyne werken, om reeden, dat 'er een zeekere zandigheid in overblyft; men kan dan 'er het fynſte uit haalen, dezelve met zyn vinger temperende in een groot Godet of Oly-kroesje, en na dat ze wel geweekt zyn moet men ze wat laaten bezinken, en daar na het klaarſte dat 'er boven op komt in een potje of kruikje overgieten; dit zal het fynſte zyn, en dat moet men laate droogen. Om die te gebruiken, moet dat met gomwater gemengt worden, gelyk hier na zal worden aangeweezen. Deeze uitvinding is zeer goed, voornaamentlyk voor Lootwit, waar in kryt, of Spaaans wit is, dat gelyk meede het grofſte en ſwaarſte dat in de andere verwen is, onder in het Oly-kroesje blyft, daar zy in getemperd zyn.

XLII.

Hoe men Osse-gal, of die van Paling in de Verwen zal gebruiken.

Zo gy wat Gal van Osse, Carper of Paaling, (bezonderlyk van deeze laatste) in alle de groene, swarte, graauwe, en geele verwen mengt, zullen zy een glans krygen, dewelke zy van zelfs niet en hebben. Men moet de gal uit de paling haalen, als ze afgehaalt of gestroopt word, en die aan een spyker hangen om te laaten droogen, en wanneer gy die gebruiken wilt, moet het met Brandewyn geweekt worden, en daar van een weinig mengen in de verf die gy reeds getempert zult hebben: daar door zal de verf beeter op 't parkement kleeven, die anders niet wel vat, als het smeerig is; ten andere zo belet de gal het parkement te schilferen.

XLIII.

Van de Verwen die door het vuur gezuivert worden.

'Er zyn verwen die door het vuur gezuivert worden, zodanig zyn Geel Oker, Bruin Rood, Ultermaryn en Omber; maar al de andere verwen worden swart door 't vuur: dog zo gy die verwen op een gloejend vuur brand, veranderen dezelve: want het Rood-bruin word Geel, Geel oker word Rood, gelyk ook de Omber, 't Loot wit word Citroen-kleur, en dit word Masticot genoemd. Het is aan te merken dat de gebrande Geel oker veel zagter word dan hy was, en ook fynder dan het enkel Rood-bruin,

ins-

insgelyks word het gebrand Rood-bruin zagter dan de zuiver Geel oker. Zy zyn beide goed. Het schoonste en opregtste Ultermaryn op een gloejende schop gebrand, word veel glansiger; maar het vermindert en is grover en wreeder om in Miniatuur te gebruiken.

XLIV.

Hoe men de Verwen zal mengen, en temperen, en in Zeeschulpen gebruiken.

Men temperd de voornoemde verwen in kleine ivoore ronde bakjes, of in kleine zeeschulpen, met water, waar in men Arabische gom met candysuiker doet: By voorbeeld, in een glas water, moet een stukje gom in, van een duim dik, en de helft zoo veel candysuiker. Dit laatste maakt dat de verwen niet en schilferen, 't geen zy gemeenlyk doen als 'er geen candy in is, of dat het parkement smeerig is.

Dit Gomwater moet in een schoone en welgestopte fles gehouden worden, en 'er nooit met het penseel uit haalen als 'er eenige verf aan is, maar met een veer ofte iets diergelyks.

Men doet van dat water in een schulp, met de verf die men wil mengen, en men temperd die met de vinger tot dat dezelve zeer fyn zy. Ingevalle de verf te hard was, moet men die in de schulp met het voorsz. water laaten weeken tot dat het zagt is geworden, alvoorens die te mengen, daar na die laaten droogen, en dus vervolgens met de andere Verwen, behalven Iriasgroen, Blaasgroen en Gutte gom, die maar met zuiver water moeten gemengt worden; dog de Ultermaryn, Lak, Roet

en Asschen, moeten sterker als andere Verwen gegomt worden.

Wanneer gy zee-schulpen gebruikt, moeten zy eerst 2 a 3 dagen in warm water weeken, om een zoort van ziltigheid daar uit te doen trekken, die 'er anderzints in blyft, en waar door de verwen die men 'er in doet, bederven.

XLV.

Om te weeten of de Verwen wel genoegzaam Gegomt zyn.

Om dit te kennen, moet men maar met een penceel daar verf in is op zyn hand stryken, dat zal schielyk droogen; zo de verf splyt of schilfert, dat is een teeken dat 'er te veel gom in is, en indien men de verf afwisschen kan, als men 'er met zyn vinger over strykt, is 'er geen gom genoeg in. Men kan het ook bespeuren wanneer de coleuren op parkement gelegt zynde, met den vinger daar op te stryken; indien de verf aan de vinger blyft gelyk stof, dat is een teeken dat 'er te weinig gom in is, en dan moet men 'er meer in het water doen.

Men moet ook toezien van 'er niet te veel in te doen, want dan worden de Verwen te droog en te hard; men bespeurd ook dat ze als dan lymiger en blinkender zyn. Ook hoe meer zy gegomt zyn, hoe donkerder zy worden, en als men aan een Coleur meer kragt wil geeven, dan zy van zelfs heeft, moet met die maar sterker gommen.

XLVI.

Om de Verwen nat te maken wanneer zy droog zyn, en by dezelve weder Gom te doen, als die te slap is.

De Verwen op uw Palet of in uwe Schulpen droog zynde, moet men die met zuiver water nat maken, en wanneer men bespeurd dat 'er geen Gom genoeg in is, ('t geen blykt als zy gemakkelyk van de hand of parkement afgaan als men 'er iets op strykt, gelyk reeds gezegd is,) dan doet men 'er gom-water by, in plaats van zuiver water, tot dat ze bequaam zyn.

XLVII.

De manier om de Verwen op het Palet, op zyn plaats te leggen.

Men moet een ivoore Palet hebben dat zeer glad is, en ontrent een hand groot, waar op men de Vleesch coleuren op een zyde volgens deeze schikking legt, te weeten in het midden veel wit, wel uitgestreeken, om dat die meest gebruikt word; en op de kant, van de linkerhand naar de regter, wat verder van het wit af, legt men de volgende Verwen.

Masticot
Schytgeel
Oprement
Oker.

Groen dat gemaakt is met Ultermaryn, Schytgeel en wit, van elks evenveel, Blaauw gemaakt met Ultermaryn, Indigo en wit, dat zeer bleek zy.

Vermeljoen
Carmyn
Roet
Swart.

Van d'andere zyde van het Palet legt men wit, even als tot de Carnatie of lyf-verwen, en als men kleedagie of diergelyke wil maken, dan legt men by het wit, de coleur daar men ze van hebben wil, om in dier voegen te bewerken als in het vervolg zal worden aangeweezen.

XLVIII.

Van de hoedanigheeden van het wit en ſwart, en in 't algemeen van de ligte en ſwaare Verwen.

Het is nodig de hoedanigheeden en eigenſchappen der Verwen en Coleuren te kennen, om niet by elkander te brengen, 't geen tegen malkander ſtrydig is; By voorbeeld, zo men Vermillioen by Ultermaryn deed, dat zou hard en onaangenaam voor 't gezigt zyn: deeze kennis is ook noodzaakelyk om te onderſcheide welke Verwen en Coleuren wykende zyn, van die geene welke naderen ofte voorkomen; zie hier dan de onderſcheidene hoedanigheden der voornaamſte Verwen.

Wy hebben geen Coleur dewelke meer deel en eigenſchap van het ligt heeft, nog dat naader by de lugt komt als het wit, waar door blykt dat deeze coleur ligt en afwykende is, egter kan men die van vooren teegen houden, en dezelve doen naderen of voorkomen door een bygeleegen coleur die zwaarder of gevoeliger zy, ofte wel de beide vermengende.

Swart

Swart op zyn zelfs, is de swaarste coleur, en die meest de eigenschap van aarde heeft, en hoe meer men het met andere coleuren mengt, hoe meer dezelve zullen voorkomen.

Nogtans doen de verschillende gesteltenissen of 't plaatzen van wit of swart, ook verschillende uitwerkingen; want dikwils doet het wit het swart wyken, en het swart doet het wit naderen of voorkomen, gelyk als in de reflexien van Globen of ronde bollen die men wil ronden, ofte andere figuuren, alwaar altyd wykende partyen zyn, die het gezigt door konstige streeken misleiden. Onder het wit word hier begreepen alle ligte coleuren, gelyk meede onder het swart de swaare of donkere coleuren.

XLIX.

Van de hoedanigheden der andere Coleuren.

Het Blaauw is een coleur dat het verste wykt, ook ziet men dat de lugt en ver uitgestrekte gezigten van die coleur zyn, maar hoe meer met wit gemengt, hoe ligter zy worden zal.

Derhalven is de Ultermaryn een zagte en ligte coleur.

Rus Oker is een der swaarste coleuren.

Geel Oker is zo zwaar niet.

Masticot is zeer ligt.

Berg Groen is ook ligt, het is tusschen Geele Oker en Ultermaryn.

Vermillioen en Menie komen na by malkander, en zyn in 't geheel tegenstrydig aan de Ultermaryn.

Oprement een weinig minder.

Gutte Gom en Napels Geel zyn ligte coleuren.

Gom Lak houd een zoort van middelmaat, eer zagter als harder, tusschen de Ultermaryn en Vermillioen.

Carmyn komt nader by.

Schytgeel, is een onverschillige coleur, dewelke gemakkelyk de eigenschap van de andere na zig neemt, zo dat het swaar zal worden, wannner het met coleuren gemengt word die swaar zyn, en in tegendeel ten hoogsten wykend, indien het met wit of blaauw gemengt word.

Rood Bruyn, Omber, Donker Groen en Roet zyn de swaarste na het swart.

Ieder van de voornoemde Coleuren zullen swaarder of donkerder worden, na maten dat 'er swart by gedaan word, en in tegendeel, hoe meer wit daar onder komt, hoe ligter zy zullen worden.

De voornaamste Schilders, die bedreeven zyn in de Perspectief, en de harmonie of overeenkoming der coleuren, neemen altoos in agt van de donkere en swaare coleuren voor aan in hunne tafereelen te plaatsen, en de ligte en wykende in het verschiet; en wat belangt de vereening of overeenkomst der coleuren, de onderscheidene temperementien die'er van gemaakt konnen worden, zal derzelve overeenkomst of tegenstrydigheid doen zien, en daar op moet men zyn oogmerk en maatreegels neemen, om ze te plaatsen, op zodanige overeenkomende schikking die aan het gezigt behaaglyk zy.

L.

Van de Penceelen.

Zeer nodig is het, goede Penceelen te gebruiken; om ze wel uit te kiezen, moet men ze wat nat maken,

ken, en als men ze op de vinger draait, dat als dan alle de hairen by malkander blyven, en ſpits gewyze maar eene punt uitmaken, als dan zyn ze goed; maar zo de hairen niet by malkander ſluiten, en verſcheide punten uitmaken, en d'eene langer als d'andere, dan deugen zy niet, bezonderlyk om te punćteeren of ſtippen, en voor al tot de carnatie of lyf verwe. Wanneer zy te ſpits zyn, dat 'er maar vier of vyf hairen uitſteeken, en dat zy anders by malkander ſluiten, zyn ze ook goed, maar ze moeten met een ſchaar een weinig ſtomper gemaakt worden, dog niet te veel afknippen.

Het is goed verſcheide ſoorten van penceelen te hebben, dienende de groote om de gronden te maaken, de middelſte om te ſchetſen, en de fynſte om 't werk geheel op te maaken.

Om de hairen van uw penceel by malkander te houden, en 'er een goede punt aan te maken, moet men die nu en dan tuſſchen de lippen ſteeken, en die met de tong bevogtigen, zelfs als 'er verf in is; want zo 'er te veel aan is, neemt men dat weg, en dan blyft 'er niet meer over dan zo veel 'er van noode is, om gelyke en gladde ſtreeken te maaken. Men moet niet vreezen dat dit eenig hinder kan toebrengen; want alle de Miniatuur Verwen (behalven Orpein of OpreMent dat vergift is) hebben, wanneer ze geprepareerd zyn geen quaade ſmaak, nog quaade hoedanigheeden; voor al moet men 't voorgezegde in 't werk ſtellen om te punćteeren en op maken, voornamentlyk in het naakt, op dat de trekken zuiver en niet te ſwaar met verf gedekt zoude zyn.

Maar wat belangt de Kleeding en diergelyke, 't zy om die aan te leggen of op maken, kan men maar de hairen aan zyn penceel by malkander ſpits neemen,

men, en als'er te veel verf aan is het wat uitstryken, op de rand van de schulp, of op het papier dat gy op uw werk moet leggen, om uw hand daar op te zetten, en op het papier eenige streeken geeven, alvoorens op het stuk te werken.

LI.

Van de verkiesing van het Ligt om te werken.

'tBest is, als het doenlyk is, een kamer te hebben daar maar één venster is, en zig daar digt by houden, met een tafel of lessenaar ontrent zo hoog als het venster, en zig op dusdaanige wyze plaatzen, dat het ligt altyd van de linker zyde kome, en niet van de regter zyde nog van vooren.

V. HOOFDSTUK.

Eenige algemeene Grondregels tot de oeffening ofte practyk, met de manier van de gronden aan te leggen.

LII.

Hoe men moet aanleggen.

Naa van het Parkement, Penceelen en Verwen gesprooken te hebben, zullen we aanwyzen hoe men daar meede te werk moet gaan. Voor eerst, als men een werk wil maaken, het zy Naakt, 't zy Kleedinge ofte iets anders, moet men beginnen met de aanlegging, dat is te zeggen, de verf met groote streeken leggen, en dat zo vlak en eenparig als het im-

immers gedaan kan worden, gelyk die geene doen, dewelke met Oly-verf schilderen, en aan zyn coleur ten eersten niet zo veel kragt geeven als zy hebben moet, om voltooyd te zyn; ik wil zeggen die dagligten wat ligter maaken en de schaduwen zo donker niet als ze weezen moeten, om dat als men daarop punčteert, gelyk men doen moet na dat men aangeleid heeft, zo word de kleur altyd kragtiger, en zou dus op het laatst te donker worden.

LIII.

Hoe men moet Punčteeren.

Hier van zyn verscheide manieren, en ieder Schilder heeft zyne; de eene maakt stippels gansch rond, de andere wat langwerpig, en andere arzeeren met kleine trekken verscheide maalen kruisselings over malkander tot dat het vertoont als of het gepunčteert was. Deeze laatste manier is de beste, de stoutste en de gereedste; derhalven raad ik de geen die in Miniatuur willen Schilderen die manier te volgen, en zig ten eersten te gewennen zyn werk zagt en mollig te maken; dat is te zeggen, dat de stippels in de grond daar men op werkt verdryven, en dat die stippen maar zo veel uitkomen, dat men zien kan dat het gestippelt is. Hard en droog is het tegendeel, en daar moet men zig wel van wagten; dat is als men met een coleur punčteert, die veel donkerder is als de grond, en als 'er geen verf genoeg aan het penceel is, 't geen het werk hard en ruw doet lyken.

LIV.

De Coleuren in malkander te verdryven.

Men moet het daar op toeleggen om de coleuren in malkanderen te verdryven, en gelyk als in één versmelten, zonder dat men 'er de scheiding van ziet; en de trekken verzagten met de coleuren die van weêrskanten zyn, en dat op zodanige wyze dat men niet zien kan, dat die trekken de Coleuren doorsnyden of van elkander schyden.

Door het woord doorsnyden, verstaa ik iets dat sterk af steekt, en dat zig niet met de naastgeleegen coleuren vermengt, 't geen weinig gebruikelyk is, dan aan een rand van de kleedagie.

LV.

Hoe men moet hoogen.

Wanner 't werk voleind is, brengt het hoogen daar veel fraayigheit by; dat is te zeggen, op alle de extremiteiten der voornaamste Ligten, eenige toetsen van een bleeker Coleur te geeven, dewelke men met het andere doet verdryven.

LVI.

Van de donkere Gronden.

Daar zyn verscheide soorten van Gronden in de Tafereelen en Portraiten; zommige zyn heel donker, zynde die gemaakt met Roet, Ombre of Keulse aarde, en weinig wit en swart; andere, geel

der, waar in veel Oker gemengd word: en andere graauwer daar Indigo in komt. Om die gronden te ſchilderen, maakt een temperantie van die coleur die gy begeert, of volgens het Tafereel of portrait dat gy wilt copieeren, dat is te zeggen een dunne grond, die meeſt uit water beſtaat, om het parkement te bevogtigen.

Daar na legt 'er een andere verf op, die dikker zy, en ſtrykt zeer glad met groote ſtreeken, zo gaauw als gy kunt, en geen tweemaal op de zelve plaats te raken, alvoorens die droog zy, om dat de tweede ſtreek na hem neemt, 't geen men op de eerſte gebragt heeft, bezonderlyk wanneer men wat te veel op het penceel drukt.

LVII.

Van de Groenagtige Gronden.

Men maakt nog andere donkere Gronden van een Groenagtige coleur; deeze zyn meeſt gebruikelyk, en paſſen 't beſt, om onder allerlei figuuren en portraitten te leggen, om dat zy die carnatien of lyfverwen zeer fraai doen voorkomen, zonder dat het noodig zy die te punĉteeren, gelyk men dikwils genoodzaakt is aan d'andere gronden te doen, dewelke zelden ten eerſten glad zyn, in plaats dat het met deeze meeſt d'eerſtemaal wel lukt. Om deeze te maaken, mengt Swart, Scheidgeel, en Wit, alle te zamen, van ieder coleur meer of min na dat gy ze donker of ligt hebben wilt. Daar meede zult gy eerſt een dunne grond leggen, daar na een ſwaarder of dikker, gelyk ik hier vooren van d'eerſte gronden gezegt heb; men kan 'er nog andere maaken zo men wil, dog dit zyn de geene welke meeſt in gebruik zyn.

LVIII.

LVIII.

Van de gelyke Gronden, of van een Coleur.

Wanneer men over al een gelyke coleur wil als een grond leggen, moet men die te gelyk in ſchulpen mengen, en genoegzaam tot het geen men wil Schilderen, want zo het te gaauw verbruikt is, valt het zeer ongemakkelyk van die niet te donker of te ligt te maaken.

LIX.

Van een Krans van een Heilig op een Grond.

Wanneer gy een Heilig Perſonagie op een van de voorſz. Gronden ſchildert, en dat gy een Kransje om het Hoofd van uw figuur wilt maken, dan moet gy daar de dunſte verw leggen, of zelfs geen in 't geheel, bezonderlyk ter plaatſe daar dat Kransje ligter moet zyn; maar legt voor d'eerſte maal, wit met een weinig Oker, met malkander gemengt, en om die coleur met die van de grond in malkander te verdryven, zo arzeert men met het penſeel met groote trekken rondom 't Kransje, dan met de zelve coleur daar het meede geſchildert is, en dan wederom met die van de grond, en een weinig wit of Oker in de laatſte mengende als zy te donker is, tot dat de eene in het ander allenskens verſmelte, en dat men geen ſcheiding ziet die uitſteekt.

LX.

Van de Grond van een Heerlykheid of Hemelpraal.

Om een geheele grond van een Hemelpraal of diergelyke te maken, moet men het ligtste aanleggen met wat oker en wit, en telkens dat men nader aan de kanten van het Tafereel komt een weinig meer oker daar by voegen, en wanneer de oker niet sterk genoeg is, (want men moet het hoe langer hoe donkerder maaken) mengt men daar galsteen by, daar na wat Carmyn, en eindelyk roet. Men moet die aanlegging op de zagtste wyze doen, als mogelyk is, en in dier voegen dat de nuances of wolken verdryven zonder dat 'er snyding of scheiding uitsteeken. Daar na puncteert men met dezelve couleuren daar over heen, om alles in malkander te doen versmelten, 't geen wat langwylig en wat moejelyk is, bezonderlyk wanneer 'er lugtwolken in het diepsel zyn. Men moet de ligten sterken, na maten dat men van de figuur afwykt, en gelyk het overige opmaken met punčteeren, en de wolken ronden; welkers ligt men met de schaduw op een, als onzigtbaare wyze in malkander moet laaten vloejen.

VI. HOOFDSTUK.

Van de Carnatien of Lyfverwen.

Daar zyn in het naakte zo veel verscheidene Colorieten dat het beswaarlyk zou zyn op elk in 't bezonder, algemeene reegels te geeven, ook

worden die niet waargenomen, wanneer men door 't gebruik een gemakkelyke manier verkreegen heeft; en de geene die zo ver gekoomen zyn, copieeren origineele, of zy werken na eige uitvindingen zonder te weeten hoe; zo dat de gaauwste (dewelke met minder opmerkingen moeite als andere werken) zo ligt geen reeden van haar methode ten opzichte van de verwen zoude konnen geeven, indien men haar eens vroeg welke coleur zy gebruiken om het een of het ander, zulk of dusdanig coloriet, hier een tint, en daar een ander te maaken.

Evenwel alzo de Leerlingen, wien ik dit werkje toe schik, in den beginnen eenige onderregting van nooden hebben, zal ik hier in het algemeen voorstellen hoe men verscheide carnatien moet maaken.

LXI.

Van het Coloriet der Vrouwen, Kinderen, en andere tedere voorwerpen.

Eerstelyk na dat men zyn figuur met carmyn heeft geteekent en de ordonnantie verdeelt, legt men voor de Vrouwen en Kinderen, en in't algemeen tot alle de eele Colorieten een witte grond, gemengd met een weinigje blaauw tot de Trony, welkers compositie reeds gezegd hebbe; maar het moet by na niet zigtbaar zyn.

LXII.

Van het Coloriet der Mannen.

Voor deeze, legt men in plaats van blaauw wat Vermillioen tot de eerste grond, en voor oude Manspersoonen, mengd men 'er oker in.

LXIII.

LXIII.

Van de eerste aanleg met Rood.

Daar na moet men alle die trekken naspeuren, met Vermilioen, Carmyn en wit onder malkander gemengt, en men moet alle de schaduwen met deeze temperantie aanleggen, daar by zo veel wit voegende, na rato dat zy flaauw zyn, en weinig by die geene welke donkerder zyn, en byna niet op zeekere plaatsen, alwaar men harder streeken moet geeven: by voorbeeld in de hoek van de Oogen, onder de Neus, by d'Ooren, onder de Kin, in de scheiding der Vingeren, in alle de Gewrigten, op de hoek der nagels en in 't *generaal* overal daar men eenige scheiding wil aanwyzen in de schaduwen die donker zyn: men moet ook niet bevreest zyn van haar de kragt te geeven, dewelke zy met d'eerste aanleg moeten hebben, om dat door 't Groen dat'er op komt, altyd het rood flaauwer word.

LXIV.

Van de Tinten.

Naa dat men met rood aangelegt heeft, maakt men blaauwe tinten met Ultermaryn en veel wit, op alle de wykende partyen, dat is te zeggen op de slaap van 't Hoofd, onder en in de hoeken der oogen, aan de twee hoeken van de mond, boven en onder, een wynig op het midden des voorhoofds, tusschen de neus en de oogen, bezyden de wangen, aan den hals, en op de andere plaatsen, alwaar 't vleesch blaauwagtig lykt voort te komen.

Men maakt ook geelagtige tinten met oker of Oprement, en een weinig Vermilioen met wit gemengt, en dit onder de wynbrauwen aan de zyde van de neus na onderen, een weinig boven de wangen, en op d' andere partyen die voor uit komen.

Aangaande deeze Tinten moet men wel voornaamentlyk in agt neemen van het natuurlyke te volgen, want de Schilderkonſt een navolging der natuur zynde, zo beſtaat de volmaaktheid van die kunſt in de naauwkeurigheid en zuiverheid der verbeelding en voor al in de portraiten.

LXV.

Van de tweede aanlegging met Groen.

Wanneer gy dan uw eerſte Grond ſchets, en Tinten gemaakt hebt, moet gy aan de ſchaduwen gaan en de Carnatien of lyfverwen met groen punĉteeren, daar onder, volgens de reegel die ik aangaande de tinten gegeeven heb ,een weynig blaauw mengende tot de wykende partyen, en in teegendeel, wat meer geel, in de partyen die voor komen: en op het end der ſchaduwen, na de kant van het ligt moet men de coleur , in de grond van de Carnatie gelyk onzigtbaarlyk met blaauw in malkander vermengen en verdryven , en daar na met rood, na dat de plaatſen zyn die men ſchildert. Indien deeze vermenging ten eerſten niet donker genoeg is , moet men de ſchaduwen verſcheide maalen overhaalen, dan met rood en dan met groen , en altyd puncteeren, tot dat zy haar eyſch hebben.

LXVI.

Om kragt aan de Schaaduwen te geeven en die op te maaken.

Indien men met de voorzeide verwen aan de schaaduwe de noodige kragt niet kan geeven, zo maakt men het donkerste af met roet gemengt met Operment, Oker of Vermilioen, en somtyds zuiver, volgens het Coloriet dat gy geeven wilt, maar zeer zagtjes, en uw coleur zeer ligt leggende.

LXVII.

Hoe men Punċteeren zal en de Ligten afmaaken.

Men moet op de Ligten met een weinig Vermilioen of Carmyn met veel wit gemengt puncteeren, en daar by een weinig Oker om die in de schaduwen te doen verdryven, en om de tinten insgelyks allengskens in malkander gelyk als onzigtbaar te doen versmelten, agt geevende als dat men puncteert of arzeert, van den omtrek van het vleesch te volgen, want alhoewel men van alle kanten kruisselings over malkander moet arzeeren, egter moet gemelde omtrek wat meer door schynen, om reede dat hy de partyen doet ronden, en dewyl deeze vermenging een te roode Coloreering zou maaken indien men dezelve altyd gebruykte, zo werkt men ook over al, om de Tinten, en Schaduwen in een te vermengen, met blaauw, een weinig groen en veel wit, zodanig dat deeze menging zeer bleek zy, uitgezondert nogtans dat men van deeze coleur niet moet leggen op de wangen, nog op de extremiteiten der

Ligten, nog ook niet van de andere voorgenoemde vermenging, op de Ligten dewelke men met haar vollen dag moet laaten, gelyk ook zeekere plaatſen van de kin, neus, en voorhoofd, en boven de wangen, dewelke als ook de kin rooder moeten zyn, dan het overige, gelyk meede de voeten, het binnenſte der handen, insgelyks de vinger en teenen dient aangemerkt te worden, dat de twee laatſtgenoemde mengingen, zo bleek moeten zyn, dat men naauwlyks de werking van dien kan beſpeuren, zynde alleen maar om het werk te verzagten, en de overeenkoming van d'eene Tint aan d'andere, en van de ſchaduwe en het dagligt, als meede om de ſtreeken te doen verdryven. Men moet ook in agt neemen de menging van rood niet te veel op d'andere te werken, maar van tyd tot tyd van coleur veranderen, als men ziet dat het te blaauw of te rood is, tot dat het werk naar zyn eiſch opgemaakt zy.

LXVIII.

Van de Oogen.

Deeze moeten geſchaduwt worden, met het zelve voorſz. blaauw en een weinig lyfverf of vleeſchcoleur, te weeten 't wit van de Ooge, en derzelver hoeken, naar de zyde van de Neus met Vermiljoen en wit, daar by een klein toetsje Carmyn geevende. Dit alles word verzagt met de menging van Vermilioen, Carmyn, Wit, en een weinigje Oker, de Oogappels worden gemaakt met menging van Ultermaryn, wat ſterker van wit, en men moet daar wat Roet in laaten koomen, indien zy geelagtig zyn, of wat ſwart zo zy graauw zyn. Den omtrek van den appel Criſtalyn genaamt, maakt men

men fwart, en men fchaduwt de Oogappels met Indigo, Roet, of Swart, volgens de coleur die zy hebben, geevende aan d'een zo wel als aan d'andere een klyn ftreekje of toetsje enkel Vermilioen, rondom het Criftalyn, het welk men met het andere doet verdryven, dit geeft levendigheit aan het oog.

De omtrek der Oogen, dat is de oogfcheelen, en de holligheeden maakt men met Roet en Carmyn, wanneer zy fterk zyn, bezonderlyk de bovenfte, dewelke men naderhand moet verzagten met de voorgemelde Roode of Blaauwe menging, om ze te doen verdryven en dat 'er niets voor den dag kome, gelyk of het gefcheiden was.

Dat gedaan zynde, geeft men een klein toetsje met wit, op het Criftalyn naar de ligt zyde.

Dit ftipje of toetsje, doet het oog glinfteren, en maakt het leevendig.

Men kan het wit van het oog na de kant van den dag hoogen.

LXIX.

Van de Mond.

De mond word met Vermilioen met wit gemengt aangeleid, en word met Carmyn opgemaakt, dat men gelyk het andere verzagt; en wanneer 't Carmyn niet donker genoeg is doet men 'er Roet by; dit word verftaan tot de hoeken, in de fcheidinge der lippen, en bezonderlyk aan zekere monden die een weinig of half open zyn.

LXX.

Van de Wenkbraauwen en Baard.

Deeze worden aangelegd gelyk de ſchaduwen der Carnatien, en worden opgemaakt met Roet, Oker, ofte Swart, al na dat ze van coleur zyn, dezelve met kleine ſtreekjes maakende, en het natuurlyk beloop van het hair geevende; de Ligten hoogt men met Oker en Roet, een weinig Vermilioen en veel wit.

LXXI.

Van het Hair.

Dit word aangelegt met Roet, Oker, en Wit, daar by een weinig Vermilioen; wanneer het zeer bruin is, moet men ſwart neemen, in plaats van Oker; daar na legt men de ſchaduwen aan met de zelve coleure, dog wat minder wit daar by voegende; en dan word het opgemaakt met enkel Roet, of met Oker, of Swart gemengt; het hair met kleine dunne ſtreeken digt by malkander maakende, dezelve met lokken en krullen leidende na zyn eiſch.

Men moet ook de ligten verhoogen, met kleine ſtreeken met Oker of Opremene, wit en een weinig Vermilioen, waar na men de dagligten in de ſchaduwen doet verdryven, nu met donkere en dan met bleeke coleur werkende.

En wat belangt het hair dat om het voorhoofd is, waar door men het vleeſch zien kan, dat moet men met dezelve coleur aanleggen als meede de Carnatien, daar onder ſchaduwen en werkende als of men

men geen hair wilde maken; daar na legt men het zagtjes aan, en men eindigt met Roet; de Ligten worden als de andere gehoogt.

De gryze hairen legt men aan met Wit, Swart en Roet, en worden met de zelve coleur opgemaakt, dog wat ſterker; het ligt van het hair, als mede dat van de Wenkbraauwen en Baard hoogende, met Wit, en bleek Blaauw, na dezelve gelyk d'andere met vleeſchcoleur aangeleid te hebben, en met Roet afgemaakt.

LXXII.

Van de Handen en de geheele Carnatie.

Deeze worden behandelt gelyk de Tronyen of Aangezigten, en agt geevende dat de top der vingers wat rooder dan het ander zy. Na dat uw werk aangelegt en gepunčteert is, moet gy op alle de ſcheidingen der partyen, kleine ſtreeken met Carmyn en Oprement geeven, zo in de ſchaduwen, als in de ligten, dog ſterker in de eerſt genoemde, en dezelve in het overige van de Carnatie doen verdryven.

LXXIII.

Van 't Werk te verzagten.

Het voornaamſte is zyn werk te verzagten, de coleuren in malkander verdryven, als meede den baard en het hair dat op het voorhoofd is met het ander hair, en met de Carnatie; en voor al wel in agt te neemen dat het werk niet hard en ſchraal zy, en dat de ſtreeken van de omtrekken der Carnatie niet met ſcheidingen lyken te zyn.

Men moet zig ook gewennen van geen wit in de coleuren te doen, dan na proportie dat men ligt of donker ſchildert; want de coleur daar men de tweedemaal meede ſchildert, moet altyd een weinig ſterker zyn als d'eerſtemaal, ten zy wanneer het is om te verzagten.

LXXIV.

Van de onderſcheidene Colorieten.

De onderſcheidene Coloreeringen kunnen ligtelyk gemaakt worden met meer of minder Rood, of Blaauw, Geel, of Roet daar in te doen, 't zy om aan te leggen, 't zy om op te maaken.

De Coloreering der Vrouwsperſoonen moet blaauwagtig zyn; die der kinderen wat rood, en alle beide fris en glad, die der Mansperſoonen wat geelder, voornamentlyk als zy oud zyn.

LXXV.

Van de Coloreering van een Dooden.

Om die te maaken, moet de eerſte aanlegging geſchieden met Wit en Opremént, of zeer bleek Oker, en met Vermilioen en Lak opmaken, in plaats van Carmyn, en veel Wit, en vervolgens daar overheen werken met menging van Groen, waar in meer Blauw als andere coleur moet zyn, op dat het vleeſch Swartagtig of Purperagtig zy. De Tinten worden als van een ander Coloriet gemaakt.

Maar daar moeten meer Blaauwe als Geele zyn, bezonderlyk in de partyen die wyken, en om de oogen; de geele Tinten moeten maar gemaakt wor-

den in de partyen die het meest na vooren komen. Men doet ze in malkander volgens de gebruikelyke manier verdryven, somtyds met bleek Blaauw, dan met Oker en Wit met wat Vermilioen, en het geheel in malkander verzagtende. Men moet de partyen, en de omloop met dezelve coleuren ronden.

De mond moet by na Paars zyn, men legd ze ook aan met wat Vermilioen, Oker en Wit, maar ze word opgemaakt met Lak en Blaauw; om 'er swaarder toetsen aan te geeven, neemt Roet, en Lak, als ook tot de Oogen, Neus en Ooren.

Zo het een Crucifix of Martelaar is, dat bloedig moet zyn, zal men, na dat de Carnatie voltooit is, met Vermilioen aanleggen, en met Carmyn opmaaken, aan de droppelen bloed een klein reflexie maakende, om ze te ronden.

De Doornekroon, moet men aanleggen met Zeegroen en Masticot, schaduwen met Roet en Groen, en de ligten met Masticot hoogen.

VII. HOOFDSTUK.

Van de Kleedingen, Floers Lamfers, Linnen, Kanten, Gesteentens &c.

LXXVI.

Van de Blaauwe Kleedinge.

Om die te maaken, legt Ultermaryn by het Wit dat op uw palet is, mengt een gedeelte van beide te zaamen, zodanig dat het zeer bleek en lyvig zy, daar meede zult gy de ligtste plaatsen moeten aanleggen, daar na wat meer Ultermaryn by doen,

doen, tot die plaatſen die donkerder zyn, en zo voorts op dezelve manier, tot de diepſte vouwen, en de ſterkſte ſchaduwen toe, op de welke men enkel Ultermaryn moet leggen, dit alles met groote ſtreeken, dog zo glad en gelyk als het doenlyk is, de ligten en donkere plaatſen in malkander verdryvende, met een coleur die zo bleek niet en is als de ligten zyn, nog zo donker als de ſchaduwen. Daar na moet men punćteeren met dezelve kleur die men de tweedemaal gelegt heeft, dog een weinig ſterker, op dat de ſtippen duidelyk ſtaan. Alles moet in malkander vloejen en de Verwen moeten niet vertoonen als of ze doorſneede of geſcheiden waaren. Als de Ultermaryn niet donker genoeg is om de ſterkſte ſchaduwen te maaken, doet men 'er Indigo of Lakmoes by om het op te maaken, en wanneer de extremiteiten of uiterſte der dagligten niet helder genoeg zyn, hoogt men die met Wit, en zeer weinig Ultermaryn.

LXXVII.

Kleeding van Carmyn.

Deeze werd gelyk de Blaauwe aangelegt, uitgezondert dat men op de donkerſte plaatſen een grond louter Vermilioen legt alvoorens het Carmyn te leggen, het welk daar boven op geappliceert word zonder Wit, en in de ſterkſte ſchaduwen moet 'er veel Gom zyn: om meer te diepen doet 'er wat Roet by.

LXXVIII.

Kleeding van Vermilioen Rood.

Deeze word geheel van Vermilioen aangeleid, en een weinig Wit daar by doende om de ligten te maaken; 't Vermilioen gebruikt met zuiver tot de donkere plaatſen en men doet 'er Carmyn by tot de groote ſchaduwen. Daar na eindigt men met dezelve coleuren als d'andere kleedingen, en wanneer 't Carmyn met het Vermilioen niet donker genoeg is, gebruikt men het eerſte enkel, dog alleen maar in de ſterkſte ſchaduwen.

LXXIX.

Roode Kleeding van Lak.

Deeze kleeding word op dezelve wyze gemaakt als die van Carmyn, daar veel Wit in doende, op de ligte plaatſen, en zeer weinig in de donkere. Dit word insgelyks met punčteeren opgemaakt, dog daar komt geen Vermilioen in.

LXXX.

Paarſe.

De Paarſe Kleedingen worden op dusdanige wyze gemaakt; na dat men een Temperantie of menging van Carmyn en Ultermaryn gemaakt heeft, en altoos Wit tot de ligten daar by doende. Indien gy ligt Paars, of Colombyn coleur wilt hebben, dan moet 'er meer Carmyn als Ultermaryn weezen, maar

zo gy het blaauwer en donkerder begeert, doet 'er dan meer Ultermaryn by als Carmyn.

LXXXI.

Vleesch Coleur of Lyfverwen.

Men maakt een Kleeding van deeze coleur met een grond van wit Vermilioen en Lak dat zeer bleek is; de schaduwen met dezelve coleuren maakende, met minder Wit daar in. Deeze kleedagie moet zeer bleek en zagt zyn, om dat die van ligte stof moet weezen, en zelfs moeten de schaduwen niet donker zyn.

LXXXII.

Geele.

Om een geele Kleeding te maaken moet men over al een grond van Masticot leggen, en dan eene van Guttegom boven op, behalven op de ligtste plaatsen, alwaar het Masticot zuiver moet blyven, daar na gaat men voort met Oker, gemengt met wat Guttegom en Masticot, van deeze laatste meer of minder, volgens de kragt der schaduwen, en als deeze coleuren niet donker genoeg zyn, doet men 'er Galsteen by. Deeze gebruikt men enkel in de sterkste schaduwen, daar Roet by doende zo het nog donkerder moet zyn. Vorders met dezelve coleuren puncteeren daar men meede begonnen heeft, en de ligten, in de schaduwen doende verdryven.

LXXXIII.

Ander Geel.

Zo gy Napels of Schyt-geel, in plaats van Masticot en Guttegom neemt, zult gy een ander soort van Geel hebben.

LXXXIV.

Groen.

De groene Kleedagie word dus gemaakt; men legt een generale grond met Berg-groen, waar meede (indien het te blaauw bevonden word) men Masticot mengt, tot de ligten, en Guttegom tot de schaduwen. Daar na doet men 'er Lisch-groen of Blaas-groen by om te schaduwen, en na maaten dat de schaduwen sterk zyn, doet men 'er meer van 't voorsz. Groen by, en zelfs enkel, daar het zeer donker moet zyn. Men eindigt met dezelve coleur, een weinig donkerder. Als men meer Geel of Blaauw in coleuren doet, zal men na zyn begeerte allerhande Groen maaken.

LXXXV.

Swart.

Om een swarte Kleeding te maaken legt men die aan met Swart en Wit, en maakt die op met dezelve coleur, daar meer swart by doende, na dat de schaduwen sterk zyn, en in de donkerste doet men Indigo, voor al wanneer men begeert dat de

Klee-

Kleeding fluweelagtig lykt. Men kan altyd eenige ſtreeken of toetſen van een ligter coleur geeven, om de ligten te hoogen, wat voor Kleeding het ook mogt zyn.

LXXXVI.

Wit.

Tot een witte wolle Kleeding moet men een witte grond leggen, daar een weinigje Oker, Operment of Galſteen by, om wat geelagtig te vertoonen, dan de ſchaduwen aanleggen en opmaaken met Blaauw, een weinig Swart, Wit en Roet, en van dit laatſtgenoemde veel in de donkerſte ſchaduwe gebruiken.

LXXXVII.

Graauwe.

Aſch-graauw word met Swart en Wit aangelegd, en word opgemaakt met dezelve coleur, dog wat ſterker.

LXXXVIII.

Munnike Graauw.

Tot deeze legt men een grond van Roet, Wit, en wat Rood Bruyn, men ſchaduwt met dezelve Verwen maar donkerder.

LXXXIX.

Van de Gewaterde Stoffen of met een Weerschyn.

Deeze zyn in haar dagligt van een ander coleur als de schaduwe; men gebruikt die meest voor Engelen en voor jonge en vlugge persoonen, tot Sluyers en andere ligte Kleedingen, die veel vouwen konnen verdraagen, en die met de wind op en neer gaan; de gewoonlyke zyn de Paarse, waar van tweederly gemaakt worden, d'eerste welkers ligt of Weerschyn Blaauw is, en de ander Geel.

XC.

Paars met een Blaauwe Weerschyn.

Voor eerst legt men een grond van Ultermaryn en Wit, dat zeer bleek zy; de ligten, en de schaduw legt men aan met Carmyn, Ultermaryn en Wit, gelykerwyze aan een Paarse Kleeding: Zo dat de weerschyn maar van de groote ligten afkomen, welke men ook nog moet puncteeren met Paars, daar veel Wit in is, en die allengskens in de schaduwe verdryven.

XCI.

Paars met een Geele Weerschyn.

Dit word gedaan met op de ligten in plaats van Blaauw maar Masticot te leggen; het overige behandelende als het enkel Paars, uitgenoomen dat

men moet punćteeren en de ligten in de ſchaduwen verſmelten, dat is het Geel in het Paars, met een weinig Gutte-gom.

XCII.

Rood Carmyn met een Geele weerſchyn.

Deeze is de zelfde als de voorgaande; naamentlyk, men maakt de Dagligten met Maſticot, en de Schaaduwen met Carmyn, en om die in malkander te verdryven gebruikt men Gutte-gom.

XCIII.

Rood Lak.

Deeze manier is de zelfde als van Carmyn.

XCIV.

Groen met een Geele Weerſchyn.

Dit is weederom het zelfde als Lak, mengende altyd Berg-Groen met Liſch-Groen en Gal-Steen om ſchaduwen te maken, dewelke niet zeer donker moeten zyn.

XCV.

Van verſcheide andere Coleuren en de overeenkoming derzelver die men in agt moet neemen.

Men kan meer andere ſoorten van Coleuren maaken na zyn zin, dog in agt neemende de overeenko-

ming

ming der zelve, niet alleen in een stoffagie, maar ook in een groep van verscheide figuuren, en zo veel het werk toelaat vermyden van Blaauw by hoog Rood te leggen, Groen tegen Swart, en zo voorts in d'andere coleuren die te scherp afsteeken, en welkers vereeniging niet zagt genoeg is.

XCVI.

Van andere viese Verwen en haare overeenkomst.

Men maakt veele andere Kleedingen met viese coleuren gelyk met Rood, Bruin, Roet, Lakmoes &c. en alle op dezelve manier, en andere van gebrooken en gecomponeerde of t'samengemengde coleuren, waar in men altyd de overeenkomst moet waarneemen, op dat de compositie niet wreed aan het gezigt voorkome, daar is geen vaste reegel op, men moet door het gebruik en d'ondervinding, de kragt en de uitwerking der coleuren leeren kennen, en na deeze kennis en weetenschap te werk gaan.

XCVII.

Om de Stoffen te wateren.

Wanner men een weerschyn op een stof wil maaken, legt men daar de waterstreepen of golven op met een coleur die wat ligter is, of wat donkerder, op de ligten en op de schaduwen.

XCVIII.

Om de Zyde en Wolle Stoffen van elkander te onderscheiden.

Daar is een manier van de Stoffen te behandelen,

die de Zyde en Wolle doet onderſcheiden, deeze zyn ſwaarder en d'ander zyn ligter, en meer wykende; door de ondervinding en oeffening zal men bemerken dat dit een uitwerking is, die ten deelen van de ſtof, ten deele van de coleur afhangd.

XCIX.

De Floerſen.

Die worden op de zelve manier gemaakt, behalven dat men op de vouwen der ſchaduwen en ligten, als ook op de randen, kleine ſwarte draatjes of ſtreekjes trekt.

C.

Witte Linnens zonder Hoogſel.

Na dat men de vouwen derzelve geteekent heeft, gelyk die van een kleeding, legt men over al aan met een witte grond, de ſchaduwen worden opgemaakt met een temperantie van Ultermaryn, Swart en Wit, van deeze laatſte meer of min na dat ze vaſt of zagt zyn, en in de diepſels legt men Roet met een weinig Wit gemengt, daar maar eenige ſtreeken mede geeven, en zelfs met enkel Roed in de extremiteiten der grootſte ſchaduw, alwaar men de Vouwen maar verbeelden en die met de reſt verdryven.

CI.

Anders met Hoogſel.

Men legt het geheele Werk aan met een temperantie van Ultermaryn, Swart en Wit, zeer bleek, en dat

dat bewerkende als hier vooren gezegt is met dezelve coleur, dog wat ſterker. Wanneer nu de Schaduwen gepuncteert en opgemaakt zyn, dan hoogt men de ligten met puur Wit, dezelve met de grond van den doek doende verdryven. Maar op hoedanige wyze die gemaakt worden of niet, moeten 'er wanneer zy voltoyt zyn hier en daar eenige Geelagtige tuiten, met oprement gemaakt worden, dezelve zeer zagtjes behandelende, in dier voegen dat het geen 'er onder is, evenwel doorſchynd, zo wel de ſchaduwe als de ſtippen.

CII.

Van de Geelachtige Doeken.

Deeze maakt men met een witte grond, en daar wat Oker by: daar na legt men aan, en men eindigt de Schaduwen met Roet, gemengt met Wit en Oker, en in het ſterkſte der ſchaduwen, met enkel Roet, en eer men geheel opmaakt, moet men hier en daar eenige tinten geeven met Oker en Wit, en eenige met Wit en Ultermaryn, zo wel op de ſchaduwen, als op de ligten; dog die Tinten moeten zeer helder zyn, en men verdryft alles in malkander met ſtippen, het geen zeer fraay ſtaat. Als men het opmaakt, hoogt men de extremiteit der ligten met Maſticot en Wit. Aan deeze doeken, als ook aan de Witte, van ſpatie tot ſpatie eenige draatjes maakende, dat is te zeggen blauwe ſtreepjes, en roode tuſſchen 2 Blaauwe, zeer helder op de ligten, en ſterker in de ſchaduwen. Zulke huldſels of kapſels maakt men gemeenlyk aan de jonge Maagden; diergelyke Sluyers maakt men ook om de boezem, om dat ze meer het coloriet van het aangezigt wel voegen.

CIII.

Van doorschynende Doeken.

Als men die Doorzigten wil maaken, en daar de stof die 'er onder is, doorschynt, moet de eerste coleur zeer ligt zyn, en in de coleur tot de schaduwen, een wynig van die welke onder legt, mengen, bezonderlyk op het end der schaduwen, maar de extremiteiten der ligten, (te weten van Geele Doeken) moet men met Masticot en Wit maaken, en die der Witte met puur Wit.

Zy konnen nog op een ander manier gemaakt worden, voor al wanneer men hebben wil dat ze zeer ligt zyn, gelyk als Lions Neteldoek, ofte Zyde stoffen. Ten dien einde moet men aanleggen en opmaaken 't geen onderlegt, als of men 'er niets meer op wilde maaken, daar na zal men de vouwen die ligt zyn schilderen met Wit en Masticot, en de schaduwen met Roet of Swart, Blauw en Wit, volgens de Coleur die gy begeert.

CIV.

Van Kant-Werk.

Om die te maken, legt men over al een grond, met Blaauw, Swart en Wit, gelyk als aan de linne doeken; dan verhoogt men het Blauw werk met puur Wit. Daar na maakt men de schaduwen daar boven op, met de eerste coleur, en men maakt die insgelyk op wanneer het Kant Werk op een Carnatie lyd, of iets anders dat men wil laten doorschynen, zo word het onderste opgemaakt als of men 'er

'er niets op wilde leggen, en boven op, maakt men de kanten met puur wit, men schaduwt en eindigt met de voorgenoemde temperantie.

CV.

Van Bontwerk.

Als gy die schilderen wilt, moet gy aanleggen als of het een kleeding was; zo het bontwerk donker is, met Roet en Wit, met dezelve coleur schaduwen, maar een weinig minder wit.

Als het vel wit is, dan met Blaauw, Wit en een weinig Roet. En als gy gedaan hebt met aanleggen, moet gy in plaats van te punčteeren kleine trekken haalen, gints en weder, zo als het hair loopt; men hoogt de ligten van het donker met Oker en Wit, en van het andere met Wit en een weinig Blaauw.

CVI.

Van de Paarlen.

Deeze worden geschildert op een Witte grond en een weinig Blaauw; zy worden met dezelve coleur, (dog wat sterker) geschaduwt en gegrond: men maakt een klein stipje, omtrent in de midden na den dag-zyde, en aan d'andere kant tusschen de schaduwe en de kant van de Paarl, geeft men een streekje Masticot om de reflexie te maaken. Onder de Paarlen maakt men een kleine schaduwe van de coleur des gronds, daar zy op leggen.

CVII.

Van de Gesteentens.

De Diamanten, &c. worden met puur Swart gemaakt, daar na verhoogt, doet kleine streekjes met Wit, na de kant van den dag. Het is even eens, wat voor Gesteentens men schilderen wil, men moet de coleur maar veranderen.

CVIII.

Van Goud of Zilverwerk.

Om dat te maaken legt men een grond met Schulpgoud, en men schaduwt met Galsteen het Zilver insgelyx, uitgenoomen dat men het met Indigo moet schaduwen,

CIX.

Yzer.

Word aangelyd met Indigo, wat Swart en Wit, en word opgemaakt met puur Indigo, en met Wit gehoogt.

CX.

Vuur en Vlammen.

Tot deeze maakt men de Lichten met Masticot en Orpyn, ende tot de Schaduwen mengt men 'er Vermilioen en Carmyn by.

CXI.

Rook.

Daar toe word Swart, Indigo en Wit gebruikt, en somtyds Roet; men kan'er ook Vermilioen of Oker by doen, na de coleur die men wil hebben.

CXII.

De nuttigheden van deeze byzondere Instructien.

Verscheide kleinigheden heb ik hier in het byzonder uitgedrukt, om de Aankomelingen, te baat te komen, zullende de manier van die met de coleuren te behandelen, veel ligt geeven, tot 't geen ik overgestapt heb, onderwylen dat zy door tyd en oeffening tot de kennisse en vaardige gemakkelyke behandeling van deeze konst koomen.

Een goed middel om tot Perfectie te koomen, is beste Origineele te copieeren. Men bedient zig met vermaak en gerustelyk van het werk en de moeite van anderen.

Het zou veel werk in hebben om zulke schoone voorwerpen uit eige vernuft voort te brengen; het is beeter wel te Copieeren, als van zelfs iets slegts te verzinnen.

De onderrigtingen die ik gegeeven heb, weegens de temperantien en de onderscheidene Coleuren, daar men de Carnatien en andere dingen meede moet coloreeren, kunnen voornamentlyk te stade koomen, wanneer men na gedrukte Prenten werkt, daar men niet anders als Wit en Swart op ziet, hoewel zy

nogtans niet ondienstig zyn, wanneer men Tafereelen begint te copieeren, zonder dat men de coleuren weet te behandelen, en zonder haar kragt en uitwerkzels te kennen. Want dit onderscheid is 'er tusschen de Miniatuur en Olyverf, dat in deeze de Verwen van het Palet genomen worden, zo als zy u in het Tafereel voorkomen, en alwaar zy in eene reis geappliceert worden; zo dat 'er maar de moeite is van een weinig te zoeken dat geen, welke een zodanige dag, of zoodanige schaduwe maakt. Maar in Miniatuur is het niet evencens: want dikwils gebeurd het dat de laatste Verwe die men legt, zyn coleur niet behoud, maar zy krygt een andere van de eerste die men gelegt heeft, of om beter te zeggen, de differente coleuren maaken een compositie met de laatste coleur, die het begeerde uitwerkzel vertoont. En alhoewel dit Coloriet bestaat zo gy wilt uit Wit, Groen, Carmyn, Blaauw, Orpyn, Roet, enz. zouden egter deeze Verwen dit Coloriet niet uitmaaken, indienze door malkander gemengd wierden: want het is maar door het bewerken, dan van d'een, en dan van d'andere, dat men het treft; en wanneer men het gemaakt ziet, zonder het te hebben zien maken, zou het onmogelyk zyn om te raden op welke manier dat bewerkt is, vooronderstelt dat men geen meester of boek daar toe gehad heeft. Daarom heb ik myn werk gemaakt om in dit Tractaatje zo veele kleine onderrigtingen in het byzonder uit te breiden, en ik vertrouwe dat de Ondervinding aan de geene die in staat zyn daar gebruik van te maken, zal doen zien, dat al schynen deeze Lessen van geen groot belang, zy egter niettemin zeer nuttig en dienstig zyn.

VIII.

VIII. HOOFDSTUK.

Van de Landschappen.

CXIII.

De sterkste Coleuren moet men voor aan leggen, en de ligtste in het verschiet.

Aangaande de Landschappen, moet men bezonderlyk werkstellig maken het 48 en 49e Artikel van de Natuur en de verscheidene hoedanigheden der coleuren, om dat de schikking en verdeeling der zelve, daar veel toe doet om die wykingen en diepsels die het gezigt bedriegen, te verbeelden: En de voornaamste Landschap-schilders hebben altyd in agt genoomen van op de eerste Linien of Voorgronden hunner Landschappen de swaarste coleuren te plaatzen en de ligtste te bewaaren tot het verschiet. Maar om van myn voorneemen niet af te wyken, zal ik, in plaats van algemeene reegels, aan de Leerlingen eenige bezondere instructien geeven om de oeffening des te ligter te maaken.

CXIV.

Van de Terrassen.

Eerstelyk, als gy de verdeeling van uw Landschap gemaakt hebt, gelyk andere stukken, moet gy uw Terrassen die voor aan staan, wanneer die donker moeten weezen, aanleggen met Blaas- of Lisch-groen, Roet en wat Berg-Groen, om uw coleur

coleur wat lyvigheid te geeven; daar na moet men met die temperantie puncteeren, maar wat donkerder en daar zomtyds wat Swart by doen.

De geene die wat ligt zyn, legt men aan met Oker en Wit, en dan ſchaduwt met Roet; in zommige Schaduwen doet men wat Groen, ook zyn 'er zomtyds op de Voorgronden een zoort van roodagtige Terraſſen, die worden aangelegt met Rood, Bruin, Wit en wat Groen, en een weinig meer Groen daar by doende.

Om Gras of eenige andere Groente op de Terraſſen die 't voorſte leggen, te verbeelden, moet men als ze opgemaakt zyn die Graskruiden met Zee-of Berggroen aanleggen, en wat Wit, en tot die geelagtig zyn moet men 'er Maſticot onder mengen, daar na ſchaduwt men met Verd d'Iris of Liſch-Groen, of Roet met Galſteen, zo men begeert dat die dor lyken.

CXV.

Van de Terraſſen die wegwyken of afgelegen vertoonen.

De Terraſſen die wat verder af lyken, worden met Berg-groen aangelegd, en zy worden geſchaduwt en opgemaakt met Blaas-gal daar wat Roet byvoegende, en hier en daar eenige ſtreeken meede geevende.

Die nog verder afſtaan, worden met Zee-groen aangeleid met wat Blaauw, en geſchaduwt met Berggroen. Eindelyk hoe meer zy wykende zyn, hoe blaauwagtiger ze moeten wezen, en het laatſte verſchiet, of dat het verſte vertoont, moet van Ultermaryn en Wit zyn, daar by op zommige plaatzen eenige kleine flaauwe toetzen met Vermilioen of Wit geevende.

CXVI.

CXVI.

Van de Lugt.

Tot deeze neemt men Ultermaryn en veel Wit die men mengt, waar meede men aanlegd met een groot penſeel en met groote ſtreeken, gelyk de gronden, dezelve hoe langer hoe flaauwer of bleeker leggende, na mate dat men na den horizond daald, den welken gemaakt moet worden met Vermilioen of Menie en Wit, van gelyke kragt als het uiterſte gedeelte des Lugts, en zelfs wat minder, verdryvende het Blaauw in het Rood, dat men tot op den horizond doet daalen, op het einde Oker en veel Wit daar in doende; zodanig dat de temperantie nog flaauwer zy als de eerſte, zonder dat 'er eenige ſcheidinge in de coleuren van de Lugt kan gezien worden.

CXVII.

Van de Wolken.

Als'er Wolken in de lugt zyn, kan men ze plaatzen daarze weezen moeten; dat is te zeggen ſpaaren, dat men 'er geen Blaauw op moet leggen, maar die aanleggen (zo zy rood zyn) met Vermilioen of Galſteen en Root, met wat Indigo; en zo zy donkerder zyn moet men'er meer Indigo by doen, alle de ligten met Maſticot, Vermilioen en Wit maakende, meer of minder van die coleuren, na dat men ze kragtig wil hebben, of na de kragt van het Origineel dat men copieert, alles met punčteeren rondende; want het is moeyelyk de coleuren glad en gelyk aan te leggen. Indien de Lugt niet

niet egaal is, moet men die punčteeren.

Men kan ook wel de plaatzen van de Wolken niet ſpaaren, maar dezelve op de grond van de Lugt leggen, de ligten hoogen met veel Wit, en de ſchaduwen ſterk maaken; deeze manier is de kortſte.

CVIII.

Een Nagtlugt of Storm.

Word met Indigo, Kool, Swart en Wit aangelegd, gelyk de Daglugt: daar by word Oker, Vermilioen of Rood-bruin getemperd om de Wolken te maaken, welkers ligten van Maſticot of Potloot, en een weinig Wit gemaakt moeten worden, nu wat rooder, dan wat geelder, na beſcheiden eiſch, en wanneer het een Stormlugt is, en dat'er op zommige plaatzen ligten gezien worden, 't zy blaauw, 't zy rood, dan zal men die maken gelyk als in de Daglugt, alles in malkander ſmeltende.

CXIX.

Van de Wateren.

Deeze worden geſchildert met Indigo en Wit, en met dezelve coleur geſchaduwt maar ſterker, en om op te maaken, in plaats van ſtippen, maakt men maar ſtreepen zonder die te kruitzen, aan dezelve het beloop der baaren geevende, als'er die zyn. Men moet zomtyds op eenige plaatzen wat Groen mengen, en de ligten met puur Wit hoogen, voornamentlyk, daar het water opborrelt of ſchuimt.

CXX.

Van de Gebouwen.

Als die van Steen zyn, neemt men Indigo, Roet en Wit, waar meede men aanlegt, en om te schaduwen wat minder Wit en meer Roet als Indigo, na de coleur der steenen die men maken wil. Oker kan men 'er ook by doen om aan te leggen en afmaaken. Maar om dit fraayer te bewerken (byzonder wanneer het oude vervallen Gebouwen zyn) moet men Geele en Blaauwe tinten maaken, d'eene met Oker en de andere met Ultermaryn, daar altyd Wit by doende, het zy, eer men aanlegt, als dezelve maar uit de grond-verf steeken, het zy boven op, en die met het ander verdryvende.

CXXI.

Van Houtwerken.

Alzoo deeze van verscheide zoorten zyn, moeten ze naar den eisch der dingen afgemalen worden. De gewoonlykste manier is aan te leggen met Oker, Roet en Wit opmaaken met weinig of geen Wit, en zo de schaduwen sterk zyn, met puur Root, in zommige doet men dikwyls ook Vermilioen, dan Groen of Swart; met een woord, na de kleur die men geeven wil, en men maakt het op met punčteeren, gelyk andere dingen.

CXXII.

Kasteelen en Ruïnen.

Deeze, als meede vervallen Gebouwen en andere van Steen of Hout, worden eveneens behandelt, als zy op de eerste linie of voorgrond leggen; maar als men die in 't verschiet vertoonen wil, moet men 'er Rood-bruin en Vermilioen met veel Wit onder mengen, en hier meede zeer zagt schaduwen, en hoe meer zy wyken, hoe zagter de streeken in de scheidingen moeten zyn. Alzo de daaken gemeenlyk van leyen zyn, maakt men ze wat blaauwer als het ander.

CXXIII.

De Rotzen.

Worden ook aangelegt, gelyk de Gebouwen van Steen, uitgenomen dat men 'er wat Groen by doet, als ook in de schaduwen. Men brengt 'er eenige geele en blaauwe Tinten in, die moeten met het ander verdreeven worden, en als 'er eenige kleine takken met bladeren zyn, ofte mos, kruiden, &c. dan hoogt men die met Groen en Masticot, op het laatst: men kan die ook geel, groen en rosagtig maken, om die dor te doen vertoonen, gelyk mede aan de Terrassen. Men puncteert de Rotzen gelyk het ander, hoe zy verder afgelegen zyn, hoe graauwer zy moeten weezen.

CXXIV.

De Boomen.

Men maakt de Boomen niet al voorens de Lugt voltooit zy, nogtans kan men de plaatze spaaren wanneer zy te veel spatie beslaan. En hoe het zy of niet, moet men die geene welke op de voorgrond komen, met Berg-groen aanleggen, en daar zomtyds wat Oker in doen, met dezelve coleur schaduwen, en daar wat Verd d'Iris of Lisch-groen in mengen; vervolgens de bladeren daar op leggen, punčteeren zonder te kruitzen of arceeren, want het moeten kleine langwerpige stippen zyn, wat donkerder en lyvig van coleur, die men leiden moet langs de trekken met kleine bosjes, wat donkerder van coleur; daar na legt men de hoogzels op de ligten met Berg- of Zee-groen en Masticot, de bladeren als vooren, en als'er drooge takken of blaaderen zyn, legt men die aan met Roodbruin of Galsteen en Wit, men maakt die op met Galsteen zonder Wit of Roet.

De Stam der Boomen moet met Oker en Wit aangelegt worden, en wat Groen tot de ligten; tot de bruine doet men'er swart by, en om te schaduwen wat Roet en Groen. Men maakt'er ook geele en blaauwe Tinten op, en hier en daar eenige kleine streeken met Wit of Masticot, gelyk gemeenlyk op de schors der Boomen gezien word.

De takken die tusschen de bladeren uitkomen, maakt men met Oker, Berg-groen of Wit, of Roet en Wit, volgens den dag daar ze in komen. Men zal met Roed en Verd d'Iris of Lisch-groen schaduwen.

De Boomen die wat ver af zyn, worden met Berg- en Zee-groen aangeleid; en geſchaduwt en opgemaakt met dezelve coleuren, waar onder Liſch-groen. Als de Boomen geelagtig lyken, legt die met Oker en Wit aan, en maakt die op met Galſteen.

Wat belangt die geene welke veel verder afſtaan, die zal men aanleggen met Zee-groen, waar onder men, om op te maken, Ultermaryn zal mengen; het Ligt word gehoogt met Maſticot, daar in kleine bladeren en van malkander geſcheiden brengende.

Het moeyelykſte van een Landſchap te Schilderen, en byna 't zelve van Miniatuur, dat is, een Boom wel in zyn blad te brengen; om dat te leeren, en 'er zyn hand wat na te zetten, moet men goede modellen copieeren. Want die manier van behandelen is byzonder, en kan niet verkreegen worden als met aan Geboomte te werken; men moet ook in agt neemen, van om dezelve kleine takjes te brengen, die men bladeren moet, vooral het geen 'er onder en op de lugt voorkomt.

In het algemeen moeten uwe Landſchappen van een goede en leevendige coloreeringe zyn; want dit is'er de fraayheid van.

IX. HOOFD-

IX. HOOFDSTUK.

Van de Bloemen.

CXXV.

Te beginnen na Geschilderde, en dan continueeren na Levendige Bloemen.

Het is zeer plaizierig Bloemen te schilderen, niet alleen om de glans van haare differente coleuren, maar ook om dat'er zo weinig tyd en moeiten toe hoort om ze te schilderen; daar in is alle vermaak, met weinig werks. Een aanzigt is mismaakt, zo gy 't een oog lager of hooger als d'ander maakt, insgelyks een kleine neus met een groote mond, en zo voorts van andere partyen: maar de vrees van de ongelykheid van proportien, heeft zo geen plaats in de Bloemen, want als deeze disproportien niet te veel afsteeken, kan het geen quaad. Ook ziet men veele die liefhebbery tot het Schilderen hebben, dat zy Bloemen verkiezen, voornamentlyk de Dames. Niet tegenstaande het bovengezegde, moet men nogtans zyn werk maaken, om naauwkeurig te copieeren, en aangaande dit gedeelte van de Miniatuur, gelyk als het overige, moet gy het natuurlyke of het leven volgen; want dat is het beste model, dat gy u kunt voorstellen.

Ik zou evenwel aan die nog niets gedaan hebben, raaden van te beginnen met Bloemen dewelke in Miniatuur geschildert zyn, daar na eenige goede Bloemstukken in Olyverf, waar na men gemakkelyker na levendige Bloemen zal kunnen schilde-

ren en derzelver onderſcheidene coleuren en Tinten op zyn Palet vinden.

De oeffening en de uſantie, daar by voegende, zal dit des te ligter vallen.

Om de Bloemen, wanneer men geen natuurlyke bekomen kan, te ſchilderen, is men genoodzaakt na Prenten te ſchilderen, alwaar men maar 't graveerzel kan zien. In dat geval kunt gy u bedienen van die van Nicolaas G. la Fleur, en van de Heeren Robert en Baptiſte, welkers werken alle zeer goed zyn.

CXXVI.

Om de Bloemen aan te leggen.

Het is een algemeene regel dat de Bloemen, gelyk d' andere dingen getekent worden; maar de manier van ze aan te leggen en opmaaken is verſchillende; want zy worden maar met grove ſtreeken aangelegt, die men ten eerſten moet wenden naar de kant daar de kleine moeten loopen, dewelke men met malkander moet opmaaken, en om dit te doen moet men in plaats van punćteeren of artzeeren kleine en fyne ſtreeken, digt by elkander haalen, en daar over heen ſtryken tot dat zy de vereiſchte kragt bekomen hebben.

CXXVII.

Van de Roozen.

Na dat men de Roozen met Carmyn afgetekent heeft, legt men die aan met een zeer bleeke temperantie van Carmyn en Wit: daar na ſchaduwt men met

met dezelve Coleuren, daar minder Wit bydoende, en eindelyk met louter Carmyn, dog ten eerſten zeer ligt, dezelve in het bewerken hoe langer hoe ſterker maakende, en na maten dat de ſchaduwen donker zyn, dit word met groote ſtreeken gedaan: vervolgens belegt men die met kleine ſtreeken van dezelve coleur, die op dezelve wyze moeten loopen als die in de prent, of volgens het beloop der bladeren van de Roos, zo gy naar ſchilderwerk, of na het leeven werkt, de ſchaduwen in de ligten verdryvende, en de grootſte ligten, als meede de rand der bladeren die het ligtſte vallen, een hoogzel met Wit en een weinig Carmyn geevende. Het hart van de Roos, en de kant van de ſchaduwe moeten altyd donkerder zyn als het overige, men zal een weinig Indigo daar by temperen, wanneer men d'eerſte bladeren ſchaduwt, voornamentlyk wanneer de Roozen wyd open zyn, om die wat verlept te doen voorkomen. Het Zaad word met Gutte-gom aangelegt, waar in men wat Blaas-groen tempert om te ſchaduwen.

De Bonte Roozen moeten bleeker als de andere zyn, om des te beter de vlakken te zien, dewelke gemaakt worden met Carmyn, wat donkerder in de ſchaduwen en zeer ligt op den dag, en altyd met ſtreeken of arceeren.

Tot de Witte legt men een witte grond, en ze worden gelyk de Roode aangelegd en opgemaakt; dog met Swart en Wit en een weinig Roet, en het Zaad moet wat geelder zyn.

De Geele Roozen worden met Maſticot aangelegd, en geſchaduwt met Gutte-gom, Galſteen en Roet, de hoogzels met Maſticot en Wit, de ſteelen, bladeren en knoppen van allerhande Roozen worden met Berg-groen aangelegd, daar wat Ma-

ſticot en Gutte-gom in getempert word; en om te ſchaduwen doet men 'er wat Liſch-groen by en wat minder van de andere coleuren als de ſchaduwen ſterk zyn.

De binnenkant der Bladeren moet blaauwer zyn als d'andere kant, daarom dient die met Zee-groen aangelegt, en daar Verd d'Iris of Liſch-groen bydoen om te ſchaduwen, van die kant de aders ligter dan de grond maakende, en die aan de regte kant donkerder.

De Doornen die op de ſteelen of op de knoppen der Roozen zyn, worden met kleine ſtreeken Carmyn gemaakt, dezelve overal verſpreidende; en die op de ſtammen zitten legt men aan met Zee-groen en Carmyn, ze worden geſchaduwt met Carmyn en Roet.

Het onderſte van de Stammen moet rontagtiger zyn dan het bovenſte, te weeten by het Groen moet Carmyn getempert worden, en om te ſchaduwen Roet.

CXXVIII.

Van de Tulpen.

Alzo'er van deeze ontelbaare zoorten zyn, van malkander verſchillende, kan men niet zeggen met welke coleuren die aangelegt worden, derhalven zal ik maar van de ſchoonſte gewag maken, dewelke gevlamt zyn; de aanlegging van dien geſchied met Carmyn, op zommige plaatzen zeer ligt, en op andere donkerder met dezelve coleur, kleine ſtreeken geevende na 't beloop der ſtreepen of vlammen. Op andere plaatzen legt men een grond met Vermilioen, daar na moet men aanleggen met Carmyn, met gemelde Vermilioen, en met louter Carmyn opmaken.

In

In zommige legt men Levants Lak op het Vermilioen, in plaats van Carmyn.

Ook gebruikt men Lak en Carmyn met malkander getempert, ook wel Lak alleen of met Wit om aan te leggen, het zy Colombyns of ligt paars Lak, of Levants.

Daar zyn Paarze of Purpere die met Ultermaryn, Carmyn of Lak aangelegt worden, dan wat blauwer en dan wat rooder. De manier is eveneens, het onderſcheid beſtaat maar in de coleuren.

Op zommige plaatzen, gelyk in de vlammen van Vermilioen, Carmyn of Lak, moet men altemets Blaauw leggen, gemaakt met Ultermaryn en Wit, en zomtyds zeer ligt Paars, dat men gelyk de andere met ſtreeken in de vlammen doet vloeyen. Daar zyn 'er ook die vaale of roeſtagtige Tinten hebben, dewelke men met Lak, Roet en Oker maakt, al na datze zyn: dit word maar in de fyne en curieuſe Tulpen gevonden, en niet in de gemeene.

Om de grond te ſchaduwen, neemt men gemeenlyk, tot die geene welkers vlammen Carmyn zyn, Indigo en Wit.

Tot die van Lak, Swart en Wit, en in zommige mengt men Roet, en in andere Groen.

Men kan'er ook eenige met Gutte-gom en Amber ſchaduwen, en altoos met ſtreeken volgens 't beloop der bladeren.

Nog worden'er andere gemaakt, dewelke geboord of met een rand genoemd worden; dat is te zeggen, dat de Tulp niet gemengelt is, uitgenomen de extremiteit of uiterſte der bladeren, daar een rand aan is.

Dit is Wit aan de Paarſe.

Rood aan de Geele.

Geel aan de Roode.
en Rood aan de Witte.

De paarſe of purpre word met Ultermaryn en Wit aangeleid, en met de zelve temperantie geſchaduwt. De rand word geſpaard, dat is, dat men 'er maar dunnetjes Wit op legt, het welk men met zeer ligt Indigo ſchaduwt.

De geele met Guttegom, en met dezelve coleur daar wat Oker en Omber of Roet by doende: de rand word met Vermilioen aangeleid en met een klein weinigje Carmyn opgemaakt.

De Roode worden met Vermilioen aangelegd en met dezelve coleur opgemaakt, daar by een weinig Carmyn of Lak. Het hart en de rand word met Gutte-gom aangelegd, om op te maaken doet men 'er Galſteen en Omber of Roet by.

De Witte worden met Swart, Blaauw en Wit geſchaduwt, de Ooſtindiſche Inkt is daar zeer goet toe, die ſchaduwen zyn zeer zagt en eel, met de Inkt alleen kan men doen dat geene daar men Blaauw, Wit en ander Swart toe van nooden heeft; de rand van de witte Tulp word met Carmyn gemaakt.

Aan alle deeze Tulpen laat men in het midden der bladeren een klein peesje, dat wat ligter zy, en men verdryft de randen in de grond met kleine dwarsſe ſtreekjes: want zy moeten niet geſneede lyken als de gevlamde.

Daar worden 'er nog van veele ander coleuren gemaakt. Wanneer 'er gevonden worden, welkers binnenſte ſwartagtig is, legt men die aan met Indigo, als meede het zaad dat rondom de ſchagt of 't huisje is. Als de Grond geel is dan word het met Gutte-Gom aangelegt, en in het opmaken doet men 'er Omber of Roet by.

De Bladeren en de Steel der Tulpen worden gemeen-

meenlyk met Zee-Groen aangelegd, en met Liſch-Groen geſchaduwt en opgemaakt, met groote ſtreeken langs de blaaderen.

Men kan 'er ook eenige met Zee-Groen aanleggen, en wat Maſticot; tot de ſchaduwen Blaas Groen, om geelachtiger te zyn.

CXXIX.

De Anemones.

Deeze zyn veelderley, zo enkeld als dubbeld; de enkelde zyn doorgaans niet geſtreept. De paarſe worden met Swart en Wit gemaakt, de ſchaduwen met dezelve coleur d'eene wat Rooder en d'andere wat Blauwer, zomtyds zeer bleek, en dan weder zeer donker.

Andere worden met Lak en Wit aangelegt, met minder Wit daarby in het opmaaken, ſommige zonder Wit.

Andere met Vermilioen, en met dezelve coleur geſchaduwt, daar wat Carmyn by doende.

Ook worden 'er Witte en Citroen-coleur gevonden. De aanlegging van deeze laatſte word met Maſticot gedaan, beide worden met Vermilioen geſchaaduwt, en zomwylen met zeer donker Lak, voor al digt by het zaad, in de grond, dewelke zomtyds ook Swart ziet, dit word met Indigo gedaan of wel Swart en Blaauw, onder eenige wat Roet mengende, en altoos met zeer fyne ſtreeken, de ſchaduwen in de ligten verdryvende.

Andere hebben een ligter grond dan het overige, en zelfs zomtyds geheel Wit, ten zy de Anemone anders heel Bruyn of donker mogt zyn.

Het Zaat van alle deeze Anemiaas word met In-

digo en Swart gemaakt met weinig Wit, geſchaduwt met louter Indigo, en zommige hoogt men met Maſticot.

De dubbelde Anemia's zyn van veelderley coleuren; de fraayſte zyn gevlamt of geſtreept, deeze worden met Vermilioen aangelegt, waar by Carmyn gedaan word om op te maken, het overige der blaaderen, met Indigo ſchaduwende, en de kleine blaaden in de midden die legt men met Vermilioen en Wit aan om op te maaken, men doet 'er Carmyn by, hier en daar eenige plaatſen ſterk maakende, voornaamelyk in het hart, digt by de groote blaaderen, na de hand van de ſchaduwe; men maakt ze op met kleine ſtreeken, na het beloop der vlammen en blaaderen, met Carmyn.

De ſtreepen van ſommige, legt men aan met puur Carmyn, als meede de kleine blaaderen, in 't midden van dien een klein rond laatende, daar men donker paars op legt, dat met ander verdreeven word, en na dat dit alles opgemaakt is, geeft men eenige kleine ſtreekjes met dezelve coleur, rondom de kleine blaaderen, voor al na de ſchaduwe zyde, de kleine blaaderen in de groote verdryvende, en word met Indigo of Swart geſchaduwt.

Aan zommige maakt men de kleine blaaderen met Lak of Paars, hoewel de ſtreepen der groote blaaderen van Carmyn zyn.

Daar zyn 'er welkers ſtreepen of vlammen met Carmyn gemaakt worden, midden door 't meerendeel der groote blaaderen, op zommige plaatſen Vermilioen onder leggende, en deeze coleuren verdryvende met de ſchaduwen van met het binnenſte dewelke met Indigo en Wit gemaakt worden. De kleine bladeren worden met Maſticot aangelegd, en geſchaduwt met Carmyn dat zeer donker aan de

ſcha-

ſchaduwe zyde moet weezen, en zeer ligt na den dag zyde, de Maſticot daar byna zuiver laatende, en maar eenige ſtreekjes Opriment en Carmyn geevende, om de blaaderen te ſcheiden, die men zomtyds met wat Groen kan ſchaduwen, dog zeer bleek.

Ook maakt men dubbelde Anemia's geheel Rood en geheel Paars, de eerſte met Vermilioen en Carmyn byna zonder Wit, de ſchaduwen met louter Carmyn, ſterk van Groen om ze donker te maaken.

De Paarſe worden met Paars en Wit aangelegt, en zonder Wit opgemakt.

Eindelyk daar zyn dubbelde van alderhande coleuren zo wel als de enkele en die alle op de zelve manier behandelt worden.

Tot beide ſoorten gebruikt men Berg-Groen, waar in men Maſticot doet, tot de aanlegging: men ſchaduwt met Blaas-groen.

De ſteelen zyn eenigzints ros, daarom worden die met Carmyn en Roet, zomtyds met Groen geſchaduwt, na de grond met Maſticot gelegt te hebben.

CXXX.

Van de Angelieren.

Het is hier meede als met de Tulpen en Anemonen; daar zyn 'er geſtreept of geſchakeert, en andere van een coleur.

De Angelieren worden geſtreept met Vermilioen en Carmyn, dan met puur Lak, of meer Wit, de eene zeer donker, d'andere bleek, ſomtyds met kleine ſtreepen, ſomwylen met groote.

Haar grond- verwe word gemeenlyk met Indigo en Wit geſchaduwt.

Daar

Daar zyn Angelieren van zeer bleeke vlees coleur, en donker gestreept; deeze worden met Vermilioen en Lak gemaakt.

Andere met Lak en Wit, die men zonder Wit schaduwt.

Andere geheel Rood, dewelke met Vermilioen en Carmyn gemaakt worden, zo donker als het weezen kan.

Andere geheel met Lak.

En eindelyk andere soorten, welkers eygenschap bestaat in de zinnelykheit en vreemde veranderlykheit.

t' Groen, dat tot alle gebruikt wordt, is Zee-Groen met Lisch-Groen.

CXXXI.

Martagon of Purper-Lely.

Die word met Menie gegrond, met Vermilioen aangelegd, en in het sterkste der schaduwen met Carmyn, en de streeken rondende gelyk de blaaderen. De ligten worden met Menie en Wit gehoogt, en het Zaat met Vermilioen en Carmyn gemaakt.

De Groene worden met Berg-Groen gemaakt, en met Verd d' Iris of Lisch-Groen geschaduwt.

CXXXII.

Hemerocalle.

Daar zyn 'er driederly: te weeten,
Gridelyn of Appelbloessem.
dito zeer Bleek.
en Witte.

d' Eerste

d'Eerste zal men aanleggen met Lak en Wit, schaduwen met de zelve coleur dog sterker, daar wat Swart by doende om ze doover te maken, voor al op de donkerste plaatsen.

De tweede soort word aangelegt met Wit, zeer wynig Lak en Vermilioen, zoodanig dat de twee laatste coleuren niet uitsteeken; vervolgens zo schaduwt men met Swart en een wynig Lak, wat Rooder in het hart der blaaderen by de streek werkende, dewelke, gelyk ook het Zaad, van de zelve coleur moeten zyn, bezonderlyk na om hoog, en om laag wat Groender.

Het Huisje van het zaat word met Masticot aangelegt, en met Blaas-Gal geschaduwt.

De Witte worden geheel met zuiver Wit gegrond, en met Swart en Wit geschaduwt.

Tot de Steel van deeze laatste en het Groen van alle de drie soorten gebruikt men zee-Groen, en tot de schaduwe Lisch-Groen.

CXXXIII.

De Hiacinthen.

Daar zyn van deeze meer soorten als wel voorheen plag te weezen, en om niet te wytlopig te zyn, zullen we ze in vier voornaamste soorten verdeelen: te weten,

Donkeragtige Blaauwe.
Bleek Blaauwe.
Gridelyn of Appelbloessem
en Witte.

d'Eerste zal men aanleggen met Ultermaryn en Wit.

De andere worden met bleeker Blaauw aangelegd en geschaduwt.

De

De Gridelyn met Lak, Wit, en een wynigje Ultermaryn, en geſchaduwt met dezelve coleur, dog wat ſterker; eindelyk zal men tot het aanleggen der laatſte Wit neemen, daar na dezelve met Swart en een weinig Wit ſchaduwen, en verder met ſtreeken volgens het beloop der blaaderen.

Het Groen en de ſteelen der blaauwe word gemaakt met Zee-groen en Liſch-groen, zeer donker, en op de ſteel van de eerſte kan men wat Carmyn doen, om ze roodagtig te maaken.

De twee andere worden met Berg-groen en Maſticot aangelegd, en met Blaas-gal geſchaduwt.

CXXXIV.

Pioene.

Deeze moet men overal met Lak en Wit aanleggen, daar na met minder Wit ſchaduwen, en in 't geheel niet op de donkere plaatzen; en dan opmaaken met ſtreeken, met dezelve coleur gelyk men de Roozen doet, ſterk gommen in de Swartſte ſchaduwen en den dag, als ook de rand der ligſte blaaderen met Wit en een wynig Lak ſchaduwen.

Men maakt ook kleine aders, die als arceeringen loopen, maar die meer uyt ſteeken.

Tot deeze Bloem word Zee-Groen gebruikt, en tot de ſchaduwe Liſch-Groen.

CXXXV.

Prime Vere.

Zyn vierderly coleur.

Daar zyn 'er Bleek-Paarſe.

Gri-

Gridelyn,Roodagtig-Paars,of Appelbloessem.
Witte
en Geele.

Tot de Bleek-Paarse neemt men Ultermaryn, Carmyn en Wit, en minder Wit om te schaduwen.

De Roode Paarse word aangelegd met Lak en een klein weinig Ultermaryn met veel Wit, en geschaduwt met de zelve coleur, dog donkerder of sterker.

De Witte moet men met Wit aanleggen, en met Wit en Swart schaduwen, en gelyk de andere met streeken opmaken.

Het hart van deeze driederley Prime Vere, maakt men met Masticot, Stergewys, die men met Gutte-Gom schaduwt, en in de midden maakt men een rondtje met Blaas-Gal.

De Geele worden met Masticot aangelegt en met Gutte-Gom en Omber geschaduwt.

De steelen, blaaderen en knoppen legt men aan met Berg-Groen, daar in wat Masticot, en ze worden geschaduwt met Lisch-Groen: dezelve coleur gebruikt men tot de aders die zich op de bladeren vertoonen, de ligten van de grootste worden met Masticot gehoogt.

CXXXVI.

De Renoncula's.

Deeze zyn veelderlei; de schoonste zyn de Roode en de Oranje: d'eerste legt men aan met Vermilioen en een weinigje Gutte-Gom, men doet'er wat Carmyn by om te schaduwen, en verders moet men met deeze laatste coleur en wat Galsteen opmaaken.

Andere kan men in plaats van Carmyn met Levants Lak aanleggen, vooral in het hart.

De Oranje kleur word met Gutte-gom aangeleid en opgemaakt met Galſteen, Vermilioen en wat Carmyn, latende eenige kleine geele ſtreepen of vlammen.

Tot de Steelen gebruikt men Berg-groen, en zeer bleek Maſticot, en om te ſchaduwe doet men 'er wat Liſch-Groen by.

't Groen van de bladeren moet wat donker zyn.

CXXXVII.

Crocus.

Zyn driederley:
Geele.
Paarſe
en Witte.

De Geele worden met Maſticot en Galſteen aangelegd, en geſchaduwt met Gutte-gom en Galſteen, waar na men op ieder blad van buiten drie ſtreepjes overlangs maakt, van malkander geſcheiden, met Roet en puur Lak, het zelve in het hart verdryvende. Het binnenſte der bladeren laat men geel.

Tot de Paarſe neemt men Carmyn met wat Ultermaryn en Wit, zeer bleek getempert; men moet ze met minder Wit aanleggen en opmaken, en aan zommige ook Donker-paarſe ſtreepen maaken gelyk aan de Geele en aan eenige andere, maar kleine aders.

Het Zaad van allen deeze is Geel, en word met Orpyn en Galſteen gemaakt, de Steel met Wit, de ſchaduwe met Swart, en met wat Groen getemperd. Tot het Groen neemt men zeer bleek Berg-Groen, en tot de ſchaduwe Blaas-groen.

De

De Witte konnen gelyk de Prime-Vere behandeld worden.

CXXXVIII.

Irias.

De Irias Persica word met Wit in de binnenste bladeren aangelegt, en met Indigo en Groen geschaduwt, maakende een kleine witte scheiding in het midden van ieder blad; en in de buitenste, als meede in het midden legt men Masticot, die met Galsteen geschaduwt worden, makende kleine donkere en langwerpige stippen over het geheel blad, wat ver van malkander; aan het eind van ieder maakt men groote vlakken met Roet en Lak, en aan zommige louter Indigo en zeer donker. Het overige en het buitenste der bladeren word met Swart geschaduwt.

Het Groen dat hier gebruikt word is Zee-groen, en zeer bleek Masticot, en om te schaduwen Blaas-Gal.

De Irias de la Suze word met Paars en Wit aangelegt, met wat meer Carmyn als Ultermaryn; en tot de schaduwen, byzonder in de middelste blaaderen, minder Wit: en in tegendeel meer Ultermaryn dan Carmyn, met dezelve coleur de aders maakende, en een klein geel peesje in 't midden der binnenste bladeren, welkers punten blaauwer zyn als het overige.

Andere worden met 't zelve Paars, dog wat Rooder aangelegt en geschaduwt; in het midden der buitenste bladeren, hebben zy een trekker, Wit en met Indigo geschaduwt.

Daar is ook Geele Irias, die met Orpyn en Masticot werd aangelegt, en met Galsteen ge-

ſchaduwt, maakende over de bladen aders met Roet.

Tot alle deeze zoorten word Zee-groen gebruikt, en daar by een weinig Maſticot mengende tot de ſteelen: om te ſchaduwen Blaas-groen.

CXXXIX.

Jasmyn.

Word met Wit aangelegt, en met Swart en Wit geſchaduwt; tot de buitenſte bladeren doet men 'er wat Roet by van elks de helft, van die kant wat Carmyn Rootagtiger makende.

CXL.

Tuberoozen.

Om die aan te leggen, gebruikt men Wit, en ſchaduwt met wat Roet op zommige plaatzen; op de buitenkant der bladeren, word wat Carmyn gemengt, om die een Roodagtige Tint te geeven, byzonderlyk op de punten.

Tot het Zaad neemt men Maſticot, en om te ſchaduwen Blaas-groen.

Verders Berg-groen daar het behoort, en Liſchgroen om te ſchaduwen.

CXLI.

Ellebore of Nieskruit.

De Bloem daar van word ontrent op dezelve wyze behandeld als de Tuberoos. Het Zaad met Donker-groen, en de hoogzels met Maſticot.

'tGroen

't Groen dat hier gebruikt word is ſmeerig, en word met Berg-groen, Maſticot en Roet getempert, en om op te maken Liſch-groen met Roet.

CXLII.

Leliën.

Deeze worden met Wit aangelegt en met Swart en Wit geſchaduwt. Het Zaad met Orpyn of Galſteen. 't Groen is 't zelve als van de Tuberooſen.

CXLIII.

Perſe-Neige.

Hier van is de behandeling dezelve als van de Lely.

Tot het Zaad word Maſticot gebruikt, en tot de ſchaduwe Galſteen. Tot het Groen Liſch- en Zee-groen.

CXLIV.

Tylooſen.

Worden met Maſticot en Galſteen aangelegd, en met Gutte-gom en Galſteen geſchaduwt.

't Groen word geleid met Zee-groen, en geſchaduwt met Liſch-groen.

CXLV.

Narciſſen.

Alle de Geele Narciſſen, 't zy dubbelde of enkel-

de, worden met Masticot en Gutte-gom aangelegd, en by het opmaaken Omber of Roet, behalven het middelste dat met Orpyn of Opreument en Galsteen gemaakt word, en met Vermilioen en Carmyn gesoomt.

De Witte worden met Wit aangelegt, en met Swart en Wit geschaduwt, uitgenomen het hart, dat met Masticot en Gutte-gom gedaan word.

Als vooren Zee-groen en tot het schaduwen Lischgroen.

CXLVI.

Goudsbloem.

Hier van is de eerste grond Masticot, daar na Gutte-gom; met dezelve coleur schaduwende, waar in men wat Vermilioen gemengt zal hebben, en om verder op te maken, voegt men 'er Galsteen en wat Carmyn by.

Het Groen word behandelt als hier boven met de Narcissen.

CXLVII.

Oostindische Roos.

Om die te maken legt men een grond Masticot, en daar op Gutte-gom en Galsteen; verder met deeze laatste coleur opmaaken, en in het sterkste der schaduwen wat Roet en een weinigje Carmyn daar by doen.

CXLVIII.

Oostindische Angelier.

De aanlegging van deeze word met Gutte-Gom ge-

gedaan; de schaduwe met de zelve coleur, waar in men veel Carmyn en wat Gal-Steen zal temperen, laatende rond-om de blaaderen een klyn Geel randje van Gutte-Gom zeer ligt op den dag, en donkerder in de schaduwen.

't Zaad word met Roet geschaduwt; tot de voornoemde Roos, en deeze Angelier word Berg-Groen gebruikt, en Lisch-Groen om te schaduwen.

CXLIX.

De Zonne-bloem.

Tot deeze neemt men Masticot en Gutte-Gom om aan te leggen, en Gal-Steen en Roet om te schaduwen.

't Groen word met Zee-Groen en Masticot gemaakt en met Blaas-Groen geschaduwt.

CL.

Passe Roze.

Deeze word als de andere Roozen behandelt, en de blaaderen ook, maar de zenuwen of trekkers maakt men donker.

CLI.

Oeillets de Poëtes, of Poëtte Angelieren.

Worden met Lak en Wit angelegd, en met louter Lak geschaduwt, met een wynig Carmyn tot de laatste, daar men vervolgens kleine ronde stippen op maakt van malkander gescheiden. De kleine veezels die in het midden zyn, worden met Wit gehoogt.

Wyders Zee-Groen, en met Lisch-Groen geschaduwt.

CLII.

Scabiosa.

Van deeze zyn 'er Roode en Paarse: de bladeren van de eerste worden met Levants Lak en wat Wit aangelegd, en geschaduwt zonder Wit, het midden dat een knop is, daar 't zaad in zit, met puur Lak, wat Ultermaryn of Indigo, om wat te verdonkeren; daar na maakt men daar op kleine langwerpige stippelen, wat ver van malkander, ligter op de dagzyde als in de schaduwe. De Paarse word met zeer bleek Paars aangelyd, zo op de bladeren als op de knop, het een zo wel als het ander met de zelve coleur schaduwen, dog wat sterker, en in plaats van kleine witte stippen tot het zaad, maakt men die paars, en om ieder van dezelve een klein rondtje, en dat over de geheele knop.

Het Groen met Masticot en Berg-Groen, en Lisch-Groen tot de schaduwe.

CLV.

Grenaad-Bloessem.

Deeze met Meny aanleggen, en met Vermillioen en Carmyn schaduwen. 't Groen tot dezelve, Masticot en Zee-Groen, en met Lisch-Groen schaduwen.

CLVI.

Bloessem van Oostindische Boonen.

Word met Levants Lak en Wit aangelegt, de mid-

middelste blaaderen geschaduwt met puur Lak. En tot de andere doet men 'er wat Ultermaryn by, Berg-Groen op zyn plaats, en Lisch-groen om te schaduwen.

CLVII.

Acolyen.

Zyn 'er van verschyde soorten, als Paarse, Gridelyn, Rood &c. de Paarse zal men aanleggen met Ultermaryn, Carmyn en Wit, en Schaduwen met sterker temperantie.

De Gridelyn of ligt Paars worden insgelyks gedaan, maar met minder Ultermaryn als Carmyn.

De Roode met Lak en Wit, de schaduwen met minder Wit.

Daar zyn 'er ook Bonte, Gestreepte, Gevlamde, die moeten ook alzo behandelt worden, maar wat bleeker, en de Vlammen wat donkerder.

CLVIII.

Ridderspooren.

Van deeze zyn 'er ook verscheide soorten, als meede Bonte; de meeste zyn Paars, Gridelyn of appelbloessem Rood, en men kan 'er meê te werk gaan als met de Acolyen.

CLIX.

Violen en Pensea.

Met deeze insgelyks, behalven dat van de laatste

de middelste blaaderen Blaauwer zyn dan de andere, te weeten de randen. Want van deeze is het binnenste Geel, men maakt 'er kleine Swarte aders in die uit het hart koomen, en in de midden verdwynen.

CLX.

Mussipula.

Daar zyn 'er twe soorten, Wit en Rood; de laatste word met Lak en Wit en wat Vermilioen aangelegd, en met puur Lak opgemaakt. De steelen van de blaadren zal men met Wit en een weinigje Vermilioen aanleggen, en voor 't overige Roet of Gal-Steen daar by doen.

De blaaderen van de Witte, worden aangelegt met Wit, en tot de steelen Roet en Masticot daarby doende, dewelke met zuiver Roet geschaduwt worden, en de blaaderen met Swart en Wit.

't Groen van alle deeze Bloemen is Berg-Groen en Masticot, tot te schaduwe Lisch-Groen.

CLXI.

Couronne Imperiale.

Deeze zyn twederlei, Geel en Rood of Oranje, de eerste word met Orpyn of Opperment belegd, en geschaduwt met Geel-Steen en Orpyn met wat Vermilioen.

De andere met Orpyn en Vermilioen, en de schaduwe met Gal-Steen en Vermilioen, het begin der blaaderen by de steelen met Lak en Roed zeer donker, en aan beide soorten, met deeze temperantie, langs de blaaderen aders maakende.

't Groen

't Groen word aangelegd met Masticot en Berg-Groen, en met Gutte-Gom en Lisch-Groen geschaduwt.

CLXII.

Ciclamen.

De Roode word aangelegt met Carmyn, wat Ultermaryn en veel Wit, en word met dezelve coleur opgemaakt, dog sterker, en byna niet anders dan Carmyn in het midden der blaaderen by 't hart leggende, en in het overige doet men 'er Ultemaryn by.

d' Andere Ciclamen word met Wit aangelegt en met Swart geschaduwt. De steelen van beide moeten eenigzints Roodagtig zyn.

Berg en Lisch-Groen tot het Groen.

CLXIII.

Muur-bloem en Violieren.

Van deeze zyn 'er verscheide soorten, als Witte, Geele, Paarse, Roode en Bonte van verscheide coleuren.

De Witte zal men met Wit aanleggen en met Swart schaduwen, en wat Oostindischen Inkt in het hart der blaaderen.

De Geele met Masticot, Gutte-Gom en Gal-Steen.

De Paarse met Wit en Paars, en minder Wit in het opmaaken, en het hart ligter van coleur, en zelfs een weinig Geelagtig.

De Roode met Lak en Wit, zonder Wit opmaaken.

De Bonte met Wit, en de vlammen dan Paars; met veel Ultermaryn, dan weederom met meer Carmyn; nu met Lak, en dan met Carmyn; fommige met Wit, andere zonder: verder de bladeren met Ooftindifchen Inkt fchaduwen.

Het Zaad met Berg-Groen en Mafticot en Lifch-Groen fchaduwen.

De Blaaderen en Steelen met het zelve Groen, en daarby Lifch-Groen om te fchaduwen.

Daar zou geen end aan koomen indien ik hier alle de Bloemen die men kan fchilderen wilde ophaalen: ik meen 'er genoeg, en miffchien te veel genoemt te hebben, om tot kennis van het maaken van de andere te komen: Ja zelfs zou een douzyn konnen volftaan, als men altyd naar Leevendige Bloemen fchilderde, want dan hoeft men maar te maaken wat men ziet, en de natuur te volgen; dog alzo ik denke dat men dikwylder Prenten copieerd, heb ik geagt dat het voor zommige niet onaangenaam zal zyn, hier de coleuren van veelderhande foorten van Bloemen te vinden. In alle geval, (om te eyndigen gelyk ik begonnen heb) het ftaat ieder een vry om hier uit te neemen en te laaten na zyn eigen verkiezing en welgevallen.

CLXIV.

Van de Vrugten en Gediertens.

Ik zal hier by geen particuliere inftructie, ten aanzien van ontelbaare andere Voorwerpen ftellen, zulks onnoodig agtende; zynde dit Tractaatje reeds meer uitgebreid dan ik voorgenomen had.

Ik zal maar in het algemeen zeggen, dat de Vrugten, de Viffchen, de Slangen en alle kruipende Gedier-

diertens, op dezelve wyze als de Figuuren behandelt moeten worden, naamentlyk, gearceert of gepunčteert.

Maar de Vogelen en andere Gediertens worden gelyk de Bloemen, met ſtreeken geſchildert.

CLXV.

Welk Wit men gebruiken moet.

Tot geene van de voorſz. dingen mag men Loot-Wit gebruiken, dat is maar bequaam tot Oly-Verf, en het word Swart als Inkt, wanneer het maar met Gomwater getemperd is, voor al zo uw werk op een vochtige plaats ſtaat. Veneetſe Ceruſa is fynder en witter. Die moet men in het gebruik niet ſpaaren, en mag wel in alle uwe temperantien koomen, om dezelve lyvig, zagt en vol merg te doen vertoonen.

Nogtans is de (guſt) ſmaak der Schilders hier in verſchillende, zommige gebruiken een weinig Ceruſa, en andere in 't geheel niet; maar de behandeling van zulke is maager en ſchraal, andere gebruiken 'er veel, en dit is zonder tegenſpraak de beſte methode; want behalven dat dit Wit zindelyk is, kan men daar mede allerhande Tafereelen copieeren, ('t geen anderzints byna ondoenlyk zou zyn) niet tegenſtaande het contrarie gevoelen van anderen, dewelke zeggen, dat men in Miniatuur dezelve kragt en onderſcheidene Tinten niet kan geeven, gelyk in de ſtukken van Oly-Verf gezien worden, 't geen onwaar is, ten minſte ten opzigte van goede Miniatuur-ſchilders, en dat word genoegzam beweezen door Figuuren, Landſchapjes, Portretten, en ander Miniatur-werk, dewelke op zulke verheevene en

edele, dog netter en frayer manier behandelt zyn, dan met Oly-Verf. Ik weet eevenwel dat met Oly schilderen ook zyne voordeelen heeft, al was het maar van meer werk in korter tyd te konnen afdoen: dat soort van schilderwerk is ook duursaamer, aan die moet men ook het regt van eerstgeboorte, om zo te spreeken, overlaaten, als meede de roem van d' Aloudheit.

Niet te min heeft het Miniatuur-schilderen ook voorregten: zonder die, welke ik reeds genoemd heb, te herhaalen, is het zindelyker en gemakkelyker, men kan al zyn gereedschap gemakkelyk in zyn zak draagen, gy kunt over al als het u lust en behaagt werken zonder veel omslag, gy kunt na believen, 't werk beginnen en hervatten, zo dikwils gy begeert, het geen met Oly-Verf niet wel geschieden kan, daar men niet veel op droog moet werken.

Dog hier in is te bemerken dat het met d'eene en de andere gesteld is, gelyk met een Toneelspel, waar in de grootste of mindere volmaaktheid des Toneelspeelders niet en bestaat in de hoogte of laage Rollen te speelen, maar in het weluitvoeren derzelver: want eenen die de Rol van de aldergeringste personagie wel speeld, zal meer lof en goedkeuring verdienen dan den geene die de rol, van een Held of voornaam personnagie, qualyk speeld.

Insgelyks is het gelegen met de Schilderkonst, welkers uitmuntendheid niet en bestaat in de soort van voorwerp, maar in de manier van die konstig te behandelen: Hebge Talenten tot het een, gaat niet onbedachtelyk over tot het ander. Is u van den Hemel een schrander vernuft en doorzigt verleent, bedient 'er u van, maakt u zelven een gemakkelyken weg. d' Eene treft de gelykenisse van Tronien, den

andere zal beter een Landſchap ſchilderen; ſommige werken in het klein, dat zy in 't groot niet zouden konnen uitvoeren; andere zyn goede Coloriſten, maar verſtaan de teekening minder; andere hebben geen bequaamheit als tot de Bloemen. De Baſſans zelfs hebben een grooten naam verkreegen door de Gediertens die zy beeter als iets anders uitvoerden.

Zo dat ieder na zyn vernuft te werk moet gaan, en niet hooger vliegen als zyne vlerken bereiken konnen. Ook zou het onnodig zyn de Natuur te willen dwingen, om ons te geeven 't geen zy ons weigert; en de voorzigtigheit, en de zeedigheit vereiſchen dat wy niet beſtaan te pronken met een gaaf die wy niet bezitten, want daar door zouden onze gebreeken ten toon geſteld worden, en ons werk niet dan veragting verdienen. In tegendeel is het geen ſchande dat gy alleen niet bezit alle de begaaftheden, waar door de grootſte Schilders roem behaald hebben: ieder van dezelve hebbe haare gaaven en ſwakheit gehad, en wy moeten ons vergenoegen met 't geen ons de Natuur meedegedeelt heeft, het zaakelykſte is maar dat 't geen men met vlyt aankweekt zulx ons ten nutte maakt.

Hoewel dit Boekje daar dienſtig toe kan zyn, egter ſtel ik het u maar voor by gebrek van betere middelen. Zonder twyffel zal men meer voortgang maaken, als men van een goed Meeſter leerd door wien men in alle de Grond-Regels van de konſt onderregt kan worden en dezelve door hem ter uitvoer zien brengen; en hoewel de uitvindingen van Tekeningen, de welke ik in 't begin gegeeven heb onfylbaar zyn, egter is het ongelyk veel beeter, na de Konſt te teekenen: want al zyn uwe ſtukken op de gezyde manier correct nagemaakt, nogtans zullen ze zonder kennis van de Tekenkonſt gebrekkelyk worden, en zonder proportie, zonder fraayheit, om dat in het aanleggen der coleu-

leuren de eerste trekken ligt weg raaken, en bezwaarlyk weer te vinden zyn, wanneer men geen goede grond van Teekenen heeft. Derhalven raad ik de Liefhebbers van Schilderen, eerst grondig te leeren Teekenen, met een onvermoeyden iever en naauwkeurigheid goede Origineele te copieeren; met een woord, door de gewoonelyke trappen tot de volkomenheid van die schoone Konst te stygen, is het niet genoeg ter loops eenige grondreegels te leeren, maar men moet ze ter uitvoer brengen; de Theorie zonder praktyk is vrugteloos, en de praktyk zonder Theorie, is een blinde leidsman die ons op den doolweg brengt, in plaats van ons te gelyden daar wy na toe willen.

Maar wel te weeten het geen men doen wil, en wel doen 't geen men weet, is de regte weg om met 'er tyd de Konst te bezitten, en van een goed Discipel, een Meesterlyk Teekenaar of Schilder te worden.

VERHANDELING VAN MET PASTEL of CRYONS TE TEKENEN, EN DE MANIER VAN DESELVE TE MAAKEN.

I.

De Eigenschappen van met Pastel te Tekenen.

Van deeze manier van Teekenen of Schilderen, zyn 'er op zommige plaatsen weinig minder Liefhebbers dan van het Miniatuur-schilderen; behalven dat men van dat werk af en aan kan, hoeft men zyn gezigt ook zo veel niet te vergen, om dat dit slag van werk zo klein niet gemaakt word als Miniatuur. Ten anderen, is 'er zo veel vaardigheid en vryheid by als met Olyverf te schilderen zonder zo verbonden te zyn, en is zindelyker te behandelen, ook is 'er niet veel omzigtigheit van nooden wegens de coleuren, om dat zy door de vermenging niet veranderen, en niet verschieten na dat ze gelyd zyn.

II.

Waarom 't Pastel genoemt word.

In het begin van deeze Verhandeling, hebben we gezegd, dat 't Pastel alzo genoemd geworden is, om dat de Cryons van diverse coleuren die met malkander gemengt, en gelyk als deeg (påste) gerold worden, volgens de verscheidene coleuren 'er van nooden zyn tot 't geen men wil verbeelden.

III.

't Voornaamste gebruik derzelve.

Pastel word byzonderlyk gebruikt tot Portraitten, men kan ze leevensgroote maaken, maar gemeenlyk worden ze maar half zo groot gemaakt, en dat valt beeter, om dat men 'er zo veel kragt en leevendigheit als aan d' Olyverf niet kan geeven, wanneer nu het voorwerp kleinder is, als natuurlyk, zo word voor onderstelt dat het ver af staat, en hoeft dan zo kragtig niet te zyn.

IV.

Wat men hier voor heeft in het verhandelen van 't Pastel of Crijons.

Ik heb geagt dat het aan de Liefhebbers van deeze Konst aangenaam zou zyn van haar niet alleen onderregtingen te geeven, dienstig tot deeze oeffening; maar ook de manier aan te wyzen om de Cryons te maaken, zo ten opzichte van de eygenschappen der Verven die

die er toe gebruikt worden, als ten aanzien van derzelver menging, volgens de verscheide coleuren die men van nooden kan hebben, en alzo goede Cryons niet altyd te bekomen zyn, meen ik hier meede aan de Liefhebbers een aangenaame dienst te doen, te meer wyl niemand (myns weetens) over die Compositie geschreeven heeft.

V.

Van 't Pastel dat men moet hebben.

Tot een volkome sorteering van Pastel of Crijons te hebben, moeten 'er van alderley coleur zyn, 't zy van simpele, of van compositie met de mengelingen van elk te beginnen, van het ligste tot het donkerste toe. Men moet ook verschiet van alderhande Coleuren hebben tot de Carnatien of Lyfverwen, en verscheide andere soorten van Gebrooken of Gemengelde coleuren tot de Gronden en andere dingen, welke konnen voorvallen.

VI.

Van de Oorsprongkelyke of Hoofd-coleuren.

Deeze zyn eigentlyk maar drie in 't getal, dewelke door geen Compositie van andere coleuren of verwen konnen gemaakt worden. Deeze drie coleuren zyn Geel, Rood en Blauw: want wat belangt het Wit of Swart, die zyn eigentlyk geen coleuren, zynde het Wit maar een verbeelding van het ligt of den dag, en het Swart een berooving van dien; dog alzo 'er twee soorten van primitief, of oorspronklyk Rood zyn, d' eene sweemende na het Geele

gelyk hoog Rood, of Vermilioen, en de ander na het Blaauw, als Carmyn, of Lak, zou men vier oorſpronkelyke hoofd-coleuren konnen rekenen: namentlyk, Geel, hoog Rood, Carmyn en Blaauw.

VII.

Van de Gemengelde coleuren.

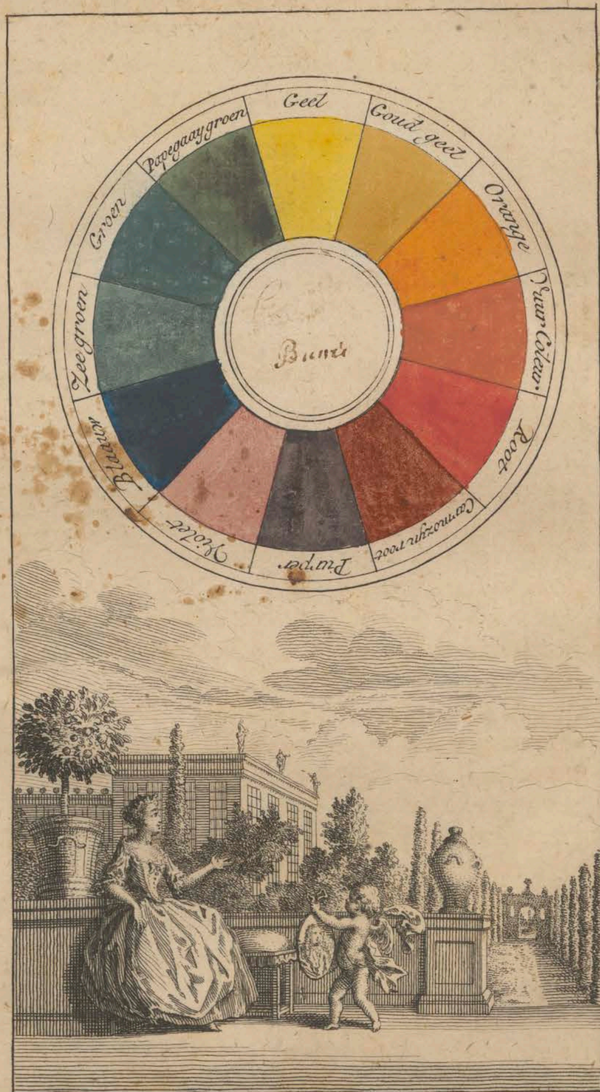
Van de voorgenoemde Hoofd-coleuren word een compoſitie van andere gemaakt: als van Geel en hoog Rood, word Oranje-coleur gemaakt; van Carmyn, Rood en Blaauw, komt Paars; eindelyk Blaauw en Geel geeft Groen, waar uit een gevolg of cirkel van zeven coleuren ſpruit: naamentlyk, Geel, Oranje, hoög Rood, Carmyn Röod, of enkel Carmyn, Paars, Blaauw en Groen, dewelke weederom andere coleuren zullen voortbrengen: want Geel en Oranje maakt een Goud Geel; hoog Rood en Carmyn opregt Rood; Carmyn en Paars, zal Purper worden; Blaauw en Groen word Zee-Groen; eindelyk Groen en Geel, maakt Prey of Geelagtig Groen.

Alle deeze coleuren zyn leevendig, maar als ze anders gemengt worden, gelyk by voorbeeld, Oranje met Paars, hoog Rood met Blaauw, Paars met Groen, Groen met Oranje, of met hoög Rood, zo zou die vermenging maar vieze en oncierlyke coleuren voor den dag brengen.

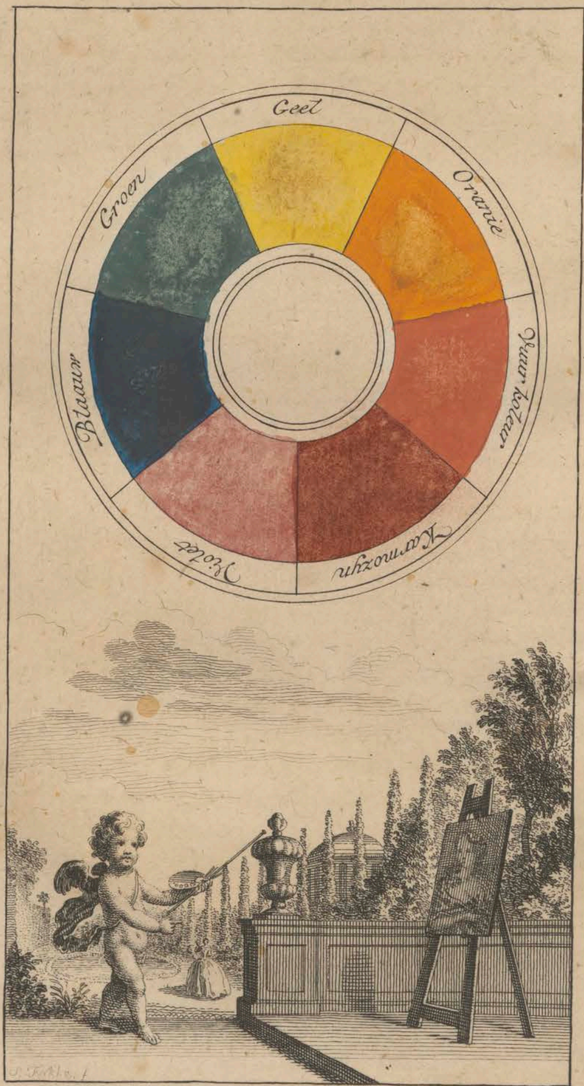
VIII.

Aanwyzing der Coleuren.

Zie hier twee Figuuren waar uit te zien is, hoe door

Geel
Goud geel
Orange
Vuur Coleur.
Root
Carmozyn root
Purper
Violet
Blaauw
Zee groen
Groen
Papegaay groen

Geel
Oranie
Vuur koleur
Karmozyn
Violet
Blaauw
Groen

door de gemelde vier Hoofd coleuren, de andere afkomstig zyn, 't geen men de Encyclopedia of aaneenschakeling van kennis der coleuren genoemd zou konnen worden.

In de eerste Figuur staan de 4 Hoofd-coleuren, met de drie, dewelke daar meede gemaakt worden, en in de twede Figuur dezelve coleuren met nog vyf andere, dewelke voortkoomen zo uit de hoofd-coleuren, als haare compositie en temperantie.

IX.

Van de Verwen die tot de Cryons gebruikt worden.

Om van alle de voorgenoemde coleuren Pastel of Cryons te maaken, gebruikt men dezelve stoffe, daar de Olyverwen van gemaakt worden, dewelke de volgende zyn:

Cerusa	Lak
Bleek Masticot	Ultermaryn
Goud-Geel Masticot	Blaauw asch
Napels-Geel	Indigo
Geel Oker	Emaus of Smalt
Bruin Oker	Groen Aarde
Ligt Schytgeel	d' Omber
Donker dito	Keulse Aarde
Meny	Roet
Vermilioen	Kool Swart
Rood Bruyn	Hoogduytsch Swart
Engels Rood	Been-Swart.

Men kan 'er ook Carmyn by doen. Ook gebruikt men Rood en Swart Kryt tot pennen gezaagt.

Met alle deeze stoffen worden Cryons gemaakt, niet alleen van de voorgemelde coleuren, maar ook

 ande-

andere vieze, gebroken of gemengelde coleuen, verſcheide Lyfverwen, en diverſe andere meer.

X.

Wat 'er moet waargenomen worden in de Compoſitie der Cryons.

Voor eerſt moet men Cryons maken van ſimpele ſtoffen, zonder vermenging, en ten dien eynde moet in agt genomen worden dit volgende:

1. Dat de Ceruſa, ligt Schytgeel, Geel Oker, Bruin Rood, Omber en Keulſe Aarde, van een vaſten ſubſtantie zynde, tot Cryons gezaagt konnen worden, als de brokken of ſtukken maar groot genoeg zyn, zo niet, moeten zy als d'andere gewreeven worden.

2. Alle de andere verwen die te zagt zyn om te zaagen, worden op een marmere of andere wryfſteen gewreeven, zo fyn als het doenlyk is; zy moeten tot zodanige vaſte ſubſtantie gebragt worden, dat zy tot pennen gerold konnen worden, de dikte van een pyp of wat dikker, en van een bequaame lengte om gemakkelyk te behandelen.

3. Men moet voor al toe zien dat de Cryons gemakkelyk teekenen of afverwen, zonder dat het noodig zy daar ſterk op te duwen, daarom zyn 'er verwen dewelke te hard zyn om tot Cryons te maaken, gelyk donker Schytgeel, Groen Aarde, Been Swart en Indigo, by die moet 'er eenig ander ſtof gedaan worden dat naaſt in coleur daar by komt en die zagt is, dus zal men by donker Schytgeel, Keulſe Aarde doen; by Groen Aarde, Smalt met wat ligt Schytgeel; by Been Swart, wat Kool-Swart; en by Indigo Smalt.

4. In

4. In teegendeel zyn 'er andere Verfstoffen die wat te zagt zyn, gelyk Smalt, Ultermaryn, Carmyn, Vermilioen, en eenige andere; die moeten alsdan in plaats van zuiver Water, met Gom-Water getemperd worden, al na dat de stof hard of zagt is, en om niet te missen, kan men daar een proef van neemen, alvoorens daar de Cryons af te maaken.

XI.

Van de Vermenging der Coleuren tot de Cryons.

Om Cryons te maken van de coleuren, in het 173. en 174. Artikel vermeld, als meede desselfs coloreering en mengeling, vind gy hier van de Ligtste tot de Donkerste toe, de Verf stoffen die men moet neemen zo als die volgens haar order geplaats staan, en volgens haare temperantie en vermenging:

Geel	1. Temperantie. Bleek Masticot, of anders Wit en weinig Schytgeel.
	2. Napels Geel, of wel Geel Masticot en Geel Oker, ook wel Wit, Bleek Schytgeel en Geel Oker.
	3. Geel Oker.
	4. Bruin Oker en Meny, of wel Geel Oker en Donker Schytgeel.
	5. Omber.
Goud-Geel.	1. Goud-Geel Masticot.
	2. Goud-Geel Masticot, Oker en weinig Meny.
	3. Geel Oker, Ligt Schytgeel en wynig Meny.
	4. Donker Schytgeel en Meny, of wel Bruin Oker en Lak.

Goud-Geel.	5. Omber en Lak, of anders Bruin Schytgeel, en Bruin Rood.
Oranje.	1. Gout-Geel Masticot.
	2. Meny.
	3. Meny, Vermilioen, Donker Schytgeel of wel Ligt Schytgeel en Rood Bruyn.
	4. Donker Schytgeel en Vermilioen, of wel Ligt Schytgeel, Lak en Rood Bruin.
	5. Bruin Schytgeel, Lak en Rood Bruin.
Hoog Rood of Vermilioen.	1. Wit en Vermilioen.
	2. Vermilioen en Wit.
	3. Vermilioen.
	4. Lak en Rood Bruin.
	5. Lak, Donker Schytgeel en Rood Bruin.
Rood.	1. Wit, Lak en Vermilioen, of wel Wit en Carmyn.
	2. Lak, Vermilioen en Wit, of wel Carmyn en Wit.
	3. Lak en Vermilioen, of anders Carmyn.
	4. Lak en Engels Rood, of wel Lak en Carmyn.
	5. Lak en weinig Engels Rood.
Carmyn Rood of Lak	1. Wit Lak.
	2. Lak en Wit.
	3. Lak en weinig Wit.
	4. Lak en zeer weinig Wit.
	5. Lak.

1. Wit

Purper.
1. Wit, Lak en Ultermaryn.
2. Lak, Ultermaryn en Wit.
3. Lak, Ultermaryn en weinig Wit.
4. Lak, Ultermaryn en zeer weinig Wit
5. Lak en Ultermaryn.

Paars.
1. Wit, Ultermaryn en Lak,
2. Ultermaryn, Lak en Wit.
3. Ultermaryn, Lak en weinig Wit.
4. Ultermaryn, Lak, en zeer weinig Wit.
5. Ultermaryn en Lak.

Blauw.
1. Wit en Ultermaryn.
2. Ultermaryn en Wit.
3. Ultermaryn en weinig Wit.
4. Ultermaryn en zeer weinig Wit.
5. Ultermaryn.

Zee-Groen.
1. Wit, Ultermaryn en Bleek Masticot, of wel Wit en Terre Verte.
2. Ultermaryn, Bleek Masticot, Wit of wel Terre Verte en Wit.
3. Ultermaryn en Bleek Masticot of wel Groene Aarde en weinig Wit.
4. Wit, Groene Aarde en Ultermaryn.
5. Groen Aarde en Kool Swart.

Groen.
1. Wit, Ultermaryn en Goud-Geel Masticot, of wel Wit, Ultermaryn en Ligt Schytgeel; anders Wit, Groen-Aarde en Masticot.
2. Ultermaryn en Goud-Geel Masticot, of wel Ultermaryn, Wit en Ligt Schytgeel, anders Groen Aarde en Goud-Geel Masticot.
3. Ultermaryn, Ligt Schytgeel en

Groen.	Wit, ook wel Groene Aarde en Goud-Geel Masticot.
	4. Ultermaryn, Ligt Schytgeel en wynig Wit, anders maar Groene Aarde.
	5. Groene Aarde, Donker Schytgeel en Kool Swart.
Bleek of Geelagtig Groen.	1. Bleek Masticot en wynig Ultermaryn, ofte wel Wit, Ligt Masticot en Terre Verte.
	2. Goud-Geel Masticot en Ultermaryn of wel Wit, Ligt Schytgeel, Ultermaryn, anders ook Bleek Masticot en Terre Verte.
	3. Ligt Schytgeel, Ultermaryn en Wit, of wel Ligt Oker, Groen-Aarde en weinig Masticot.
	4. Ligt Schytgeel, Oker en Groen-Aarde.
	5. Donker Schytgeel, Bruin Oker en Kool-Swart.

De Vermenging van alle deeze Coleuren, moet op de Vryfsteen geschieden, en de temperantie gedaan zynde, die tot Cryons rollen, als vooren gezegd is.

Dient gelet dat men altyd van de Verwen die eerst genoemt zyn, meer moet gebruiken als van d' andere: gelyk tot het Purper word gezegd, Lak en Ultermaryn te neemen, en tot Paars, Ultermaryn en Lak, daar door moet verstaan worden dat men tot Purper meer Lak als Ultermaryn moet neemen, en tot Paars meer Ultermaryn als Lak, insgelyks van andere.

Om de zuinigheit kan men overal Smalt in plaats van Ultermaryn gebruiken, en Indigo tot Donker.

Alle

Alle deeze Pastels zullen dienen tot Kleedingen, Bloemen, en in 't geheel tot alles dat een leevendige coleur vereischt. Hier volgen de Cryons tot de Carnatien.

XI.

Cryons tot de Carnatien.

Tot deeze zal men van nooden hebben, de meeste Cryons gemaakt van puure Verf-Stoffen, hier vooren gemeld; daar en boven ook verscheide andere vermengingen, bestaande uit eenige van de voornoemde Verwen.

Daar is een groote meenigte alderlei Carnatien of Lyf-Verwen, en zelfs byna zo veelderlei, als 'er Menschen zyn; dog in het algemeen, worden ze in twee soorten verdeelt: In d' eerste word begreepen de teedere en zagte Carnatie: zodanig is die der Kinderen, Vrouwen, en Jongelingen; en onder de tweede de sterkere, als in volwasschen of bejaarde Mannen. In beide deeze Carnatien moeten de dagligten, de Gebrooken of Gemengelde coleuren, en de Schaduwen geobserveert worden. Zie hier de Materieele coleuren of Verf-Stoffen dewelke tot de voornaamste Pastels gebruikt moeten worden, 't zy tot de twee soorten van Coloriet als tot de Ligten, Gemengelde coleuren en Schaduwen.

Ik zeg, de voornaamste Pastels, want indien men ze juist moest maken, gelyk alle de Colorieten, volgens haar Dag en Schaduwen, dat zou zonder end zyn; dog in het gebruik derzelve, worden zy dusdanig behandelt dat d' een d' ander te gemoet komt, gelyk hier na gezegt zal worden.

Zagte Colorieten.	Ligten	1. Wit en zeer weinig Geel Oker.
		2. Wit en zeer weinig Vermilioen.
		3. Wit Vermilioen.
		4. Vermilioen, Lak en Wit.
		5. Wit en Engels-Rood.
	Halve of gebrooken coleuren.	1. Wit en Ultermaryn.
		2. Wit, Ultermaryn, weinig Oker en Lak.
		3. Minder Wit, en meer van de drie laast genoemde coleuren.
	Schaduwen.	1. Ultermaryn, Oker, Geelen Lak.
		2. Bruin Oker, Lak en Ultermaryn.
		3. Donker Schytgeel, Lak en weinig Keulse Aarde.
Sterke Colorieten.	Ligten.	1. Wit en weinig Bruin Oker.
		2. Wit en weinig Rood Bruin.
		3. Wit, Rood Bruin en Bruin Oker.
		4. Minder Wit en meer van de andere genoemde.
		5. Rood Bruin en Wit.
	Halve of gebrooken coleuren of Tinten.	1. Wit, Groene Aarde, en weinig Oker.
		2. Wit, Groene Aarde en Engels Rood.
		3. Wit, Groene Aarde en Rood Bruin.
		4. Groene Aarde, Rood Bruin, Bruin Oker en Wit.

1. Groene

Schaduwen. { 1. Groene Aarde, Rood Bruin en Geel Oker.
2. Been Swart, en Engels Rood.
3. Ligt Schytgeel, Lak en Been-Swart.

Behalven deeze Cryons zal men deeze nog prepareeren, dewelke in beide soorten van Carnatien konnen dienen als ook in andere gelegenheden.

1. Geel Oker en weinig Wit.
2. Bruin Oker en weinig Wit.
3. Ligt Schytgeel en Wit.
4. Vermilioen en weinig Wit.
5. Lak en een weinig Wit.
6. Vermilioen en Lak.
7. Lak en Vermilioen.
8. Ultermaryn en weinig Wit.
9. Ultermaryn en Geel Oker.
10. Geel Oker en Kool Swart.
11. Bruin Oker en Been Swart.
12. Terre Verte en Engels Rood.

De volgende zyn tot Linnens, Kanten, Paarlen, Bonte Vellen, Witte Stoffen, enz.

1. Wit.
2. Wit en weinig Kool-Swart.
3. Minder Wit, minder Swart en weinig Vermilioen.
4. Wit, Swart Oker, en Vermilioen.
5. Minder Wit, en meer van de 3 andere.
6. Wit, Geel Oker en weinig Swart.
7. Swart, Oker en weinig Rood Bruin.

Dit voor de Gronden en Gebouwen.

1. Wit, Oker, Swart en Rood.
2. Minder Wit, en meer van de 3 andere coleuren.
3. Swart, Oker en Rood.

Indien men een Donkerder Grond hebben wil, zal men Cryons maaken met minder Oker en Rood, en indien men het Roodagtiger hebben wil, meer Rood, en Geelagtiger meer Geel.

XIII.

Een Bord of Bakje, om 'er de Cryons in te leggen.

Hier hebje om zo te zeggen alle de ſoorten van Paſtel, die men van noden kan hebben, om te Cryonneeren. Men moet een Bakje hebben reedelyk groot, ontrent 2 Duim hoog, en met kleine Perken of Vakken verdeelt, van elkandere afgeſchooten, om 'er de Cryons in te leggen, volgens de ſchikking der coleuren, op dat ze niet onder malkander geraken, en men ze ligt kan vinden, als men die van nooden heeft. Ook kan men in dat Bakje een weinig plaats maaken, om 'er fyn Stof van eenige Verwen in te leggen, die men zomtyds in plaats van Paſtel gebruiken kan. Om die te leggen, neemt men het end van een gerold papier, Eſtampe genaamd, dat als een Penceel gebruikt wórd, in deeze manier van Schilderen of Cryonneeren.

XIV.

Welk soort van Papier 't best dient om te Cryonneeren.

Hier voor is reeds gezegd, dat men Ligt Graauw Papier, en ook Blaauwagtig daar toe neemt. Ze moeten beiden reedelyk swaar en vast, en van een fyne en gelyke nerf zyn. Vast moet het zyn om het overhalen van de Cryons, zo dikwils het noodig mogt zyn te konnen uitstaan; en gelyk en fyn, om het werk des te suiverder en eelder te maaken; eyndelyk daar moet een soort van korl of nerf op zyn, op dat het Pastel 'er des te beter op vatten zou; evenwel als het werk voltooid is, moet 'er een glas op gelegd worden, uit vrees dat het door aanraken met de hand of anderzints mogt afgewischt worden, en ook om het bewaaren tegen stof en rook, dewelke niet afgenomen zouden konnen worden, zonder met een het Pastel en het werk geheel te schenden. Bemerkt, dat het Papier op een dun glad plankje vast gemaakt moet worden, de randen van het Papier daar agter teegen plakken.

XV.

Hoe men moet aanleggen.

Tot alle soort van Werk, hoe genaamd, moet men eerst zyn voorwerp zeer naauwkeurig Tekenen, en alle desselfs omtrekken wel correct stellen, en yder zaak op zyn plaats: dit gedaan zynde, zal men beginnen met de Ligten, en de Schaduwen met grote (Massen) zamenvoegingen te leggen, met de Cry-

ons op het Papier werkende, met de coleur na vereisch van het subject of voorwerp: Voor ondersteld dat het een Hoofd zy, of een Portrait, die, gelyk reeds gezegd is, het voorwerp is dat meest tot het Pastel gebruikt word; dan moet men met de Cryons tot de Carnatien bereid, de Ligten leggen en arceeren over en weer, gelyk men in het Tekenen doet, en zo dra men de voornaamste Ligten aangeweezen heeft, moet men ook schetsenderwyze de grootste en voornaamste schaduwen verbeelden, in agt neemende van ten eersten de Ligten zo klaar niet te maaken als zy weezen moeten, en ook de Schaduwen zo donker niet als zy naderhand worden moeten; dus doende ziet men ten eersten na het hoofd, in het generaal, daar na komt men tot desselfs partyen, als de Oogen, de Neus, de Mond, waar aan men de vereischte gedaante en coleur geeft, door middel van de Ligten, gebrooken of gemengelde coleuren en schaduwen.

XVI.

Om de Schaduwen op te maaken.

Het Hoofd, op de voorsz. wyze opgesteld zynde, moet men alle de partyen naspeuren en overhaalen, met Cryons die Donkerder, Rosser en Roodagtiger zyn, aan de Schaduwen de noodige kragt geevende, volgens den eisch van het voorwerp; dezelve eelder maakende, zo het een teer Coloriet is, of dezelve meer kragt geevende, indien het een Mans Coloriet of van een bejaard Persoon is; agt geevende van de reflexien wel op zyn pas te brengen, volgens de coleur van de reflecteerende voorwerpen, en een gevoegelyke kragt om wel te doen ronden.

XVII.

XVII.

De Hoogsels, en de verscheidene Tinten des Aanzigts wel van pas te leggen.

De deelen welke Ligt zyn, vereischen geen minder waarneemingen en naspeuringe en onderzoek, zo om de hoogzels wel te plaatsen, als om aan het Aanzigt zyn natuurlyke coleur, frisheit, met desselfs differente Tinten, 't zy Geelagtig, Blaauwagtig, Rossagtig te geeven, volgens het Voorwerp zulx vereischt; ten dien eynde gebruikt men couleurs Vierges of Maagde coleuren; dat is te zeggen zulke, daar maar één coleur in komt, met meer of min Wit gemengt, zodanig zyn die van byna louter Wit, tot de hoogzels der teedere Carnatien, gelyk ook van Wit met Vermilioen, Wit met Lak of Carmyn, Wit en Oker, Wit met Ultermaryn en zo voorts. Dezelve moeten met voorzigtigheit en behendigheit gelegt werden, de Dagligten, gemengelde Tinten, en Schaduwen, zodanig behandelende, dat het Hoofd rond verheeven, wel gecoloreerd, en bevallig voor den dag kome. Wat belangt de Tekening, men voor onderstelt dat die Cryonneeren wil, de Tekenkunde wel verstaat, zonder dat zou het maar een geduurig klad-werk zyn, en by gevolg Papier, Cryons, en dat meer is, tyd verlooren.

XVIII.

Hoe men 't geen'er aan eenige Cryons ontbreekt, door anderen zal verbeteren.

Wanneer men tot zyn werk geen Cryons vind die juist

juist van die Tint of Coleur is als men begeerd, kan men zig bedienen, van de geen die 'er het naast bykomt; daar na strykt men zagtjes op dezelve plaats met een ander dat Ligter is of Donkerder, Geelder, Rooder of Blaauwer, om 'er de Coleur aan te geeven die men hebben wil: By voorbeeld, als het te Blaauw is, dan moet men het over stryken met een Cryon van dezelve spetie of graad dat Roodagtiger of Geelagtiger zy, na vereisch van het voorwerp, en volgens deeze methode, na dat men door de usantie de kennis der Coleuren, en derzelve uytwerking in de vermenging zal verkreegen hebben; dan zal men de helft minder Pastel van nooden hebben, om dat men met d'eene d'ander te baat komt.

XIX.

De Menging of Temperantie met Oly is ontrent gelyk die van Pastel.

Wy zullen hier ter loops zeggen dat alle de onderscheidene mengingen, waar van in de Compositie der Cryons gespooken is, dezelve werking hebben als de Oly-verwen, wanneer men die met een mes op het Palet wil mengen, om te gebruiken om iets met Oly te schilderen; alleenlyk diend het volgende waargenomen.

1. Dat men tot Oly-verwen geen Carmyn of Roet gebruikt.

2. Dat Indigo niet als met Wit gebruykt word.

3. Dat men tot de Carnatien geen Smalt, nog Groene Aarde moet gebruyken, voor al wanneer het een werk van aangeleegentheyt is, alsdan moet men liever Swart neemen om aan te leggen en Ultermaryn om op te maken.

XX.

XX.

Eenige Grondreegels van de Teekenkonst, toepasselyk aan het Cryonneeren.

Alzo de praktyk en oeffening van het Pastel eenig overeenkomst met het Tekenkryt heeft, konnen tot het Cryonneeren toepasselyk zyn, verscheide zaaken dewelke in het 2de Hoofdstuk, en bezonderlyk in het 28. 29. en volgende Artikel verhandelt zyn, aangaande de manier van de natuur, en aard te geeven aan de dingen die men verbeeld; men kan de voorsz. plaatsen nazien, om hier niet onnoodig dezelve dingen te herhalen: tot besluit sal ik maar hier by voegen, dat als men goede Koppen, en goede Tafereelen van de beste Meesters gecopieert heeft, men om gaauw en bequaam te worden, niet beeter kan doen, dan veel na 't Leeven te werken, zynde dat de bron-ader waar uyt de grootste Meesters haar Konst geput hebben.

DE MANIER VAN DE PLANS TE WASSCHEN.

Alzoo de Konſt van Plans te waſſchen of verligten, ook eigenſchap met de Verwen en Coleuren heeft, zal ik ten gevallen van den Leerling en die zig in de Fortificatien oeffenen, hier ook eenig gewag van maaken.

I.

Waar in de konſt van Waſſchen beſtaat, en waar in het van de Schilder konſt verſcheelt.

Een Plan te waſſchen, dat is aan ieder party derzelver een kleur geeven die hem eigen zy, om die gemakkelyk van de andere partyen van het zelve Plan te onderſcheyden.

Het Waſſchen verſcheeld van de Schilderkonſt daar in, dat in de Schilderkunde het Lighaam, en de Subſtantie der Verwen gebruikt word, dewelke niet ligt of donker gemaakt worden, dan na maten meer of minder Wit, of andere ligte coleuren daar in gemengd worden, in plaats dat in het waſſchen, de kleur ligter of donkerder gemaakt word, volgens dat 'er meer of minder water bygedaan word, zo dat het om zo te zeggen, maar een Tinc-

Tinctuurwater is, waar meede men zyn werk bestrykt of wascht.

Men vooronderstelt dat iemand die een Plan wil wasschen, bedreeven is in de Konst, dewelke onderwyst hoe die op 't papier moet geteekent worden, en zelfs dat hy zo ver inde Tekenkunde is, dat hy met de pen kan tekenen, al wat 'er ontrent een Vesting kan voorkomen: als Tuynen, Boomen, Haagen, Bergen, Daalen, Moerassen, Rivieren, enz. Zelfs word voorondersteld, dat dit alles reeds geteekent is, dat het Plan geheel getrokken is, en dat 'er niets anders meer aan te doen is als die te wasschen; om dit uit te voeren, zal men dezelve verwen gebruiken als in de Miniatuur, en van dewelke in het vierde Hoofdstuk melding gemaakt is, het welk men in dit geval kan nazien. Daar is eevenwel nog een soort van Sap-Groen, waar van nog niet gesprooken is, en dat zeer bequaam is tot de Plans, dit word by de Verligters gevonden.

II.

Hoe men onderscheid maakt van 't geen met Steen opgehaald is ofte niet.

In alle de Plans, wanneer de omtrek van de Vesting met Steen opgehaalt is, moet de trek of linie die de omtrek aanwyst, louter Carmyn zyn. By deeze linie of streep, is gemeenlyk aan de buitekant een andere linie of streep met inkt, en zomtyds een diergelyke na de binnekant. Alle beide zeer fyn, en digt by die van Carmyn, dewelke grover moet zyn. Zo 'er geen metzelwerk is, moet deeze linie in plaats van Carmyn, gemeene Inkt weezen.

De Buitenwerken, als halve Maanen, Hoorn of

Kroon-Werken, Redoutes enz. als die opgemetſeld zyn, moeten insgelyks gelyk den omtrek van de Veſting weezen; dog al dat niet opgemetſeld is, word maar met linien met gemeene Inkt geteekent.

Op die plaatſen, alwaar de Contreſcharp van de Gragt opgemetſelt is, zal men die alleen met een linie met Carmyn aanwyzen.

De Sluizen en Beeken of Dammen zal men insgelyks met Carmyn aanwyzen.

Dient waargenomen dat alle deeze Roode linien gemeenlyk met de Pen getrokken worden met Carmyn, of met een ander Roode Inkt of Tinctuur dat by de verligters van Kaarten gevonden word.

III.

Van de Borſtweeringen, Bolwerken, Wallen en Glacis.

Alle de Parapets of Borſtweeringen, het zy van de Veſting van de Buitenwerken, 't zy bemetſelt of niet, zullen in haar geheele breedte met Ooſtindiſche Inkt gewaſſchen worden; indien 'er embrazeeringen of Schietgaten in het Parapet zyn, zal men die Wit houden.

De Linie die het Bolwerk van binnen de Veſting aanwyſt, zal men met Ooſtindiſche Inkt waſſchen, dit moet in malkander vloejen; dat is te zeggen, dat het op een byna onzigtbaare wyze, met de grond van het Papier in malkander moet verdreeven zyn: dit word gedaan met een ſchoon Penceel en wat nat gemaakt, op de verſch gewaſſchen plaatſen ſtrykende, en van de kant dat men die wil verdryven. Dit zal men in agt neemen zo dikwils als men

men een coleur legd, die verdreeven moet worden.

Insgelyks zal men doen aan de Wallen van de Buitenwerken, en in het generaal in alle de werken alwaar een Wal is. Het Glacis langs de Linie van de Bedekte Weg en langs de Linie van de (Angle Saillant) uitlopende Hoek na de Land-Zyde, zal men insgelyks wasschen, en aan dezelve kant verdryven, agt geevende dat na dat die gewasschen is van de uitloopende Hoek af tot aan de naast geleegen (Angle Rentrant) inloopende Hoek men die spatie van de genoemde *Angle Rentrant* tot aan de Angle Saillant open moet laaten, en alzo beurtelings continueeren, de geheele Glaas over, van d' eene kant tot d' ander.

De Traversen van de Bedekte Weg zal men ook met Oostindische Inkt wasschen.

IV.

Van de Gragten, Haavens, Revieren, enz.

Zo het een drooge Gragt is, zal men die doorgaande met zeer Bleek Roet wasschen, en het welk droog zynde, zal men die wat donkerder na d' eene kant van de Gragt over stryken, en altyd na de Schaduwe zyde. Binnen in de Gragt moet 'er maar een zagt streekje met het Penceel gegeven worden. Indien de Gragt vol Water is, zal men die aan weerzyden wasschen, en in de midden ververzagten met een weinig Sap-Groen.

Insgelyks zal men de Haavens, Zee-Armen, Gragten, Revieren en Beeken wasschen, agt geevende van de kant der Schaduwe (dewelke altyd naar de linker kant wat na om hoog is) een klein

ſtreekje met het Penceel te haalen met Ooſtindiſchen Inkt, dit geſchied om den Oever aan te wyzen of te betekenen.

V.

Van de Huizen en publique Gebouwen in een Veſting.

De Tuighuizen, Magazynen, Corps de Gardes, Cazernen, Kerken, &c. zullen door ſtreken met Carmyn aangeweezen worden, by de Kerken een Kruisje voegende om ze te onderſcheiden.

De Straaten zullen ook met Carmyn-ſtreepen aangeweezen worden, en daar en boven zal men met zeer ligt Carmyn, de Huizen in het Generaal lugtig waſſchen, en dit droog zynde, zal men een donkerder coleur leggen langs de Lynen binnenwaards de Huizen, dog maar van een kant in ieder Straat, en maaken dat die ſtreek, dewelke ſmal moet zyn, binnenwaards met de eerſte coleur in malkander verdreeven word.

VI.

Van de Approches, en alle de Werken van een Belegering.

So het Plan een Beleegering verbeeld, zal men alle de Approches, Trancheen, (Boyaux) Linie van Communicatien met Roet moeten waſſchen, en een ſtreek met het Penceel wat ſterker na de kant van de Veſting geeven.

In de Linien van Circonvallatie en Contravallatie, in de Retranchementen, Schanſſen, Redoutes, worden de Gragten met zeer ſlap Roet gewaſſchen,

na

na de kant van de Schaduwe een sterker streek met het Penceel geevende, en de Parapets zal men met Oostindischen Inkt wasschen.

De Bataillons en Esquadrons in een Campement zullen met zodanige coleur gewasschen worden als men wil, het zy Carmyn, Ultermaryn of Indigo.

Indien 'er twee Leegers zyn, zal men de Bataillons en Esquadrons d'eene met eene coleur wasschen van de andere verschillende.

VII.

Van de Tuinen, Boomen, Haagen, &c.

De Tuinen die om een Stad of Vesting leggen, worden met Verd d'Iris gewasschen, of met Sap-Groen, waar in een weinig Gutte-Gom gemengt is, langs de Linien op het einde van ieder Tuin met Penceel streeken; zo het Plan in 't Groot is, kan met Beddens of Parken maaken, ofte slegts eenige Penceel streeken even ver van malkander, en dit alles met zeer ligt Groen.

Wat belangt de Boomen, Doorne of andere Haagen, die zal met een klein streekje Groen aan ieder zyde van de schaduwe geeven, en insgelyks onder aan de Stam, 't zelve zal men doen aan de Haagen en aan de Struiken, van plaats tot plaats, naar dat men die alvorens met zeer bleek Groen gewasschen heeft.

Wanneer ik hier van Groen spreek, moet verstaan worden Lisch-Groen of Sap-Groen met Gutte Gom, want dat Sap-Groen word niet anders gebruikt als om het Water te verbeelden.

VIII.

Van Wylanden, Moerasschen en verdronke Velden.

De Wylanden worden vlak gewasschen met zeer ligt flaauw Groen en byna onzigtbaar, dat men op de extremiteiten wat lyviger kan maken; insgelyks zal men de Moerassen ook wasschen, hier en daar eenige plaatzen open laatende, dewelke men met enkel Sap-Groen zal wasschen, om het Water te verbeelden, en daar rondom eenige onzekere Penceel streeken geevende, met ligt Oostindischen Inkt of Indigo.

Een verdronke Veld, zal men op de extremiteiten met flaauw Sap-Groen wasschen, wat wyt en zagt; zo het Veld droog gemaakt is, zal dezelve gelyk een Moeras gewasschen worden.

IX.

Van Bouwlanden.

De Bouwlanden worden in verscheide Akkers verdeelt door Penceelstreeken met Roet, of Oostindische Inkt. Die Velden of Akkers worden zeer lugtig gewasschen d'eene met Roet, d' andere met Groen, hier wat hooger, daar wat geelagtiger, de coleur wat sterker maakende na de kant van de bovenste extremiteiten of uiteindens, daar na met de zelve of wat donkerder coleuren verbeeld men de Voorens door Penceelstreeken langs ieder Akker, Parallelsgewyse gemaakt, dezelve worden ook nog door kleine streeken met de zelve coleuren gesterkt, die

die alle overlangs by malkander komen, maar niet dwars.

X.

Van de Wyngaarden of Wynakkers.

Deeze worden verbeeld met kleine Wynſtokken, op reegels over het geheel Terrein; daar toe gebruikt men Blaas Groen, of Groen met wat Roet, men maakt een kleine trek als een S, en dwars over een regt neergaande ſtreek, dewelke de Wyngaard-Staaken verbeeld, en onder aan de Stam een kleine ſchaduwe met een klein Penceelſtreekje Horizontaals gewyze.

XI.

Van de Bergen, Rotſen, Valleyen, enz.

De Bergen moeten eerſtelyk na de kant van de Schaduw met Ooſtindiſche Inkt gewaſſchen worden; dit droog zynde, zal men ſtreeken geeven na het beloop of hangen van den Berg, nu met Groen, dan met Roet, waar onder wat Gutte-Gom gemengt, zomtyds ook met zeer ligt Vermilioen en zelf Carmyn. Na de Ligtzyde, zal men ook hier en daar eenige zagte Tinten, met de voorſz. Coleuren konnen geeven.

De Rotzen worden op dezelve wyze gewaſſchen, uitgenomen datze wat ſtouter moeten aangetaſt worden, en dat de Ooſtindiſche Inkt meer als de andere coleuren moet uitſteeken.

Een diepe of holle Weg, een holle Beek of Waterſtroom, een Dal zullen ook ontrent op de zelve

ve manier behandelt worden, het verſchillende beloop of hangen van het terrein, verbeeldende, gelyk men die van een Berg of Rots zou doen, in agt neemende dat d' eene kant meer geſchaduwt zy als d' ander.

Men moet doorgaans myden al te donkere Coleuren te gebruiken, het geen 't Werk te hard en wreed zou maaken, en gevolgelyk onaangenaam aan 't gezigt. Het is beeter wanneer de coleur te flaauw is, die voor de tweede maal over te ſtryken, daar in tegendeel 'er geen verhelpen aan is, als die te ſterk is.

XII.

Beſluit.

Dit is 't geen ik voornemens was, aangaande deeze Stof voor te ſtellen, waar by het gezigt van eenige uitvoerige Plans, in de welke de voorſchreeve dingen verbeeld zyn, genoegzaam zal weezen, om genoegen te geeven aan die geene, welke de moeite willen neemen, van by het leezen der voorgaande Inſtructien, de Practyk te voegen.

DE

GEHEIM
VAN EEN
ITALIAANSCH MEESTER
OM
CARMYN
EN
ULTERMARYN
TE MAAKEN.

De manier van deeze Coleuren te maaken is zeer gemakkelyk en ſecuur ; dezelve hebben een glans of gloed die niet om uit te ſpreeken is, zy veranderen noit, en worden met zo weinig koſten gemaakt, dat men voor een gulden zo veel kan krygen daar men te Florence zeven of agt gulden voor moet geeven. Dog de proef daar van, zal men meer zien als ik'er van kan ophaalen, derhalven zal het genoeg zyn van de manier op welke wyze deeze Compoſitie geſchied. Ik zal dan beginnen met

Carmyn.

Neemt een pond Brezielihout van Fernambucq, Goud Geel van Coleur, laat het drie a vier daa-

daagen in een Bocaal met Witte Wyn-azyn weeken, daar na het zelve in een vyzel wel ter deegen breeken, dat een half uur laaten kooken, en door een vaſten doek laaten zeigen, en wederom op het vuur zetten: Neem een ander klein potje, waar in geweekt zyn agt oncen Aluin in azyn, doet gemelde Aluin in die Tinctuur, en roerd dezelve wel om met een Spatul of houte mes; het ſchuim dat'er af komt zal Carmyn weezen, vergadert dat en laat het droogen: het zelve kan men met Couchenilje doen, in plaats van Brezielihout.

Ultermaryn.

Neem tien oncen Lyn-Oly, doet die in een aarde ſchootel met zeeven of agt droppels water, zet dat op het vuur, tot dat het begint te kooken, doet'er dan een pond Wit Maagde-Waſch in, aan kleine ſtukjes gebrooken: als dit geſmolten is doet'er een pond grieks Pik by, mengt daar onder vier oncen Maſtic in pulver, dat alvoorens in een potje bezonder geſmolten zy, daar by twee oncen Terpentyn-Oly, en laat dit te zaamen een uur lang kooken, en daar na zo laat deeze Compoſitie in koud water vallen, en wanneer dezelve zagt is gelyk boter, dan is ze genoeg gekookt; indien'er eevenwel nog eenige kluitjes in zyn, is het een teeken dat het Maſtic niet genoeg geſmolten is, en alsdan moet het weederom op het vuur.

Alles genoeg gekookt zynde, doet Lapis Lazuli in een kroes op 't vuur, zo lang tot dat die zo gloeyend word als het vuur zelfs, werp die dan in wyn azyn, die zal het inzuigen, tot dat het van malkander aan kleine ſtukjes barſt, die moet gy dan tot pulver vryven, en in de bovengemelde Compoſitie men-

mengen, waar van men zeer weinig moet neemen, en bewaaren dat ontrent 14 daagen; daar na legt een plank wat afdraagende op de kant van een tafel, en 't zal dienstig zyn dat'er een kleyn hol van boven tot onder die plank zy, en onder dezelve een glas, legt uw blaauwe Compositie boven op de plank, en boven 't voorsz. Blaauw een pot of kruik water het welk zagtjes op de Compositie distilleert, die zult gy met een glad stokje een weinig en zagtjes roeren om die met water te mengen. Het eerste azuur dat 'er af druipt is het mooiste, als'er daar na ander komt dat zo mooy niet is, moet gy een ander glas of kruikje neemen, om het tweede Blaauw te vangen, waar na'er nog een derde soort komt, die ook nog dienen kan. Laat dan die 3 soorten van Ultermaryn droogen, neemt ze op, en doet ze ieder bezonder in kleine witte leere zakjes.

ANDERE GEHEIMEN

OM

CARMYN

EN

ULTERMARYN

OP VERSCHEIDE WYZE

TE MAAKEN:

Als meede fyn Lak, Colombyn Lak, Groen, en andere Coleuren op diverse wyze, alle zeer dienstig in het Miniatuur-Schilderen.

Carmyn.

Neem 3 pinten Fontein - water, of by gebrek van dien, zulk soort als 'er het naast by komt, dog het moet door geen loode pyp geloopen weezen, giet het in een verglaasde aarde pot, als het op zyn kook is, doet'er een half, of vierendeel once, Cohan, of Coehan zaad in, dat de Penne-bereiders gebruiken: het moet wel gepulveriseert zyn; laat het ontrent drie quartier uurs kooken, dat zal weezen tot dat het vierde gedeelte van 't water verkookt is; maar het moet op een vuur van koolen zyn, daar na laat dat water door een linnen doek in een ander verglaasde pot loopen, en zet die op 't vuur tot dat het be-

begint te kooken. Doet'er als dan een once Couchenilje, en een vierendeel once Rocourt by, beide in 't bezonder tot pulver gemaakt, laat dit tot op de helft verkooken, of om beter te zeggen, tot dat'er een ſwarte ſchuim op komt, en dat het rood word, want door 't kooken zal het coleurig worden. Neemt het van het vuur af en ſtrooyt 'er een half once Rots-Aluyn, dat gepulveriſeert is, of Rooms-Aluyn dat rooder en beter is, en een quartier daar na, laat het door een doek in een verglaasde pot zeigen, of wel in eenige kopjes, waar in gy het 12 a 14 daagen moet laten bezinken, als wanneer gy zien zult dat'er een beſchimmelde huyd of vel op komen zal, dat moet gy met een ſpons afneemen, en het onderſte in de lugt laaten ſtaan, en wanneer het water dat'er op leyd verdweenen is, moet gy die Compoſitie die 'er blyft ter deegen laaten droogen, en dezelve op een Porphirſteen vryven, en daar na door een fyne zeef.

De Dozis of hoeveelheid van deeze Droogeryen is zo bepaalt niet, of men kan die na begeerte gebruiken, volgens dat men de coleur hooger, ofte meer na 't Carmyn wil maaken. Wil men die Rooder hebben, doet men'er meer Rocourt by, en tot hooger Carmyn doet men 'er meer Couchenilje onder; maar alles moet apart gepulveriſeerd worden, en de Cohan moet alleen kooken, en het ander, alles by malkander, als boven gezegd is.

Ultermaryn.

Neem een half pond Lapis Lazuli, zet dat op zeer heete koolen, tot dat die zo gloeiend zy, als de koolen zelfs, daar na dooft die uit in ſterke azyn, en vryft het zeer klein met overgehaalde Brandewyn

op

op een Porphirsteen, of een ander steen die zeer hard zy. Hoe meer het gevreeven word, hoe moyer de Ultermaryn word, laat het op de steen, of in een pot tot dat gy de Compositie gemaakt heb om daar in te vermengen.

Deeze bestaat hier in: Neem Geel-Wasch, Terpentyn, Harst, en Lyn-Oly, van elks een vierendeel; laat dit alles te zamen langsaam smelten, en wanneer alles gesmolten is, en dat het begint te kooken, dan is het genoegzaam gaar. Alsdan moet dit met malkander in een verglaasde kom of pot, en van de Compositie van Ultermaryn zult gy een gelyke of evenreedige quantiteit neemen, als die van de Lapis Lazuli, en dit alles zult gy by malkander te gelyk op de steen mengen en bewerken, dit gedaan zynde, zult gy het een nagt laaten overstaan; daar na, om de Ultermaryn die in deeze Compositie is voor den dag te doen koomen, giet 'er helder water op, en kneed het met de handen gelyk als men deeg kneed, dan zal de Ultermaryn 'er uit koomen, en laat die vallen in een kom die onder uwe handen moet staan, om die te vangen; en verders zult gy die in dat water laten bezinken tot dat gy ziet dat de Ultermaryn onder op de grond van het voorsz. water zy.

Andere manier.

Neem 4 oncen Lyn-Oly, 4 oncen nieuw of varsch Wasch, 4 oncen Arganson, 1 once Harst 1 once Mastic, 4 oncen Bourgonje Pik, een half loot Wierook, en een vierendeel loots Drakenbloed. Stampt ieder apart in een vyzel, zet de Lyn-Oly op 't vuur te warmen tot dat het begint te lillen, doet dan uwe Drogeryen daar in, een voor een, en het Drakenbloed het laatste; dit gestadig met een stok

ſtok roerende, eindelyk zult gy zien of uw Compoſitie goed is, als die aan de vingers kleeft gelyk Lym; en dan zult gy de Lapis Lazuli daar in doen, dewelke alvoorens in een vuur van koolen gloeyende gemaakt zal zyn, in Witte Azyn uytgedooft, en op een Vryfſteen gevreeven, gedroogt, en door de fynſte zeef gezift, gelyk hier vooren gezegt is. Dit wel met malkander vermengt zynde laat het 24 uuren ſtaan. Om de Ultermaryn daar uyt te doen komen, neem Fonteinwater of ander, waar meede gy het Deeg wel moet kneeden, dan zult gy d'eerſte Blaauwe Verwe daar uyt zien komen, dewelke de fynſte en de fraayſte is: dit zult gy tot 3 maal doen, en met het gezeide water geſtadig kneeden. Eyndelyk en voor 't laatſte, laat dat water warmen dat het laauw zy, en daar meede zult gy het overige van de ſtoffen kneeden, welkers aſſchen gy 'er uyt haalen zult, en wilt gy alles in een Helm werpen en diſtileeren, zult gy onder in de grond, het Goud dat in de Lapis was, vinden.

Daar zyn 'er die het Deeg ten eerſten in een pot of tobbetje vol laauw water kneeden, waar in de Ultermaryn komt, dewelke zy ruim 24 uuren laaten ſtaan, daar na laaten zy het water zoetjes afloopen, en d' Ultermaryn word op de grond gevonden, dewelke in de zon gedroogt werd. Zy laaten ook de Lapis een maand tyds in het voorſz. Deeg gemengt, alvoorens de Lapis 'er uyt te haalen, en doen in het gemelde deeg, in plaats van Lyn- en Terpertyn-Oly, alleen maar Terpentyn Oly, en in plaats van Pik van Bourgonje, Swart Pik: Wat belangt de Lapis, die word gloejend gemaakt, uytgedoofd en gevreeven op dezelve manier als hier vooren gezegt is.

Fyn Lak.

Neem een pont goed Brezieliehout, laat het in 3 pinten Zeep-water, gemaakt met Asschen van Wyngaardshout, kooken, tot dat het op de helft verminderd zy, laat het bezinken, en door een doek zygen; laat dit weederom kooken met nieuw Breziliehout, Cochenilje en Terra Merita, te weten, een half pond Breziliehout, een half vierendeel Cochenilje, daar nog een half pintje klaar water by doen, en tot op de helft laaten verkooken, laten bezinken en door zygen: van Terra Merita moet'er maar één once zyn, neemt ook in agt dat als gy die Tinctuur van het vuur afneemt, van'er een once Aluin in te doen, dat wel Gecalcineert en fyn gestampt is, die daar in laaten smelten en met een stokje roeren, en daar by een vierendeel loots Arsenicum doen. Daar na om die lyvig te maken, neemt twee Visbeenen, brengt die tot pulver, laat die droogen, en daar in werpen, en laat dit bequaam droogen, daar na vryven met ruim klaar Waater, waar in gy die zult laaten weeken, dan door een doek laaten loopen, en daar na tot Tafeltjes of koekjes maaken, en die op Kaarten laten droogen: Is 't dat gy het Lak Rooder wilt hebben, doet 'er Lamoen Sap in, en om het donkerder te maken Oly van Tarter.

Ander Lak.

Neem Scheersel van Scharlaaken laat dat kooken in Weed-Asch, Gecalcineert Wynsteen; deeze Loog heeft de eigenschap, om de verf van het Scharlaaken-scheersel te scheiden. Als die lang genoeg gekookt

kookt heeft, zet die af, en doet 'er by Cochenilie, Maſtic tot Pulver, en een weinig rots Aluin. Laat dan weederom alles met malkander kooken, en het door een Kous zygen; d' eerſtemaal moet men de Kous met twee Stokken van boven tot onder drukken, daar na het geen in de Kous gebleeven is uithaalen, en ſchoon waſſchen: laat weederom deeze Tinctuur door de Kous zygen en met de Stok perſſen, en gy zult aan de zykanten van de Kous een Deeg vinden, die gy op Kaarte- of Bordpapier zult uitſtryken, en verdeelt die in kleine gedeeltens op Papier en laat ze drogen.

Colombyn Lak.

Neem 3 Pinten Azyn van de fynſte gediſtilleert, een pond Brezielihout van Fernambucq, d' alder-mooiſte ſoort, ſnyd het tot kleine ſtukjes, laat het in de voorſz. Azyn weeken, ten minſten een Maand tyds of langer, dat is beter: daar na laat het in Bain Marie, een diſteleer vat of ketel, drie of viermaal opborrelen, en dan een dag of twee laaten bezinken, waar na gy een vierdepart Aluin gepulveriſeert zult bereiden en in een ſchoone teſt doen, en die Tinctuur door een Doek laaten zygen, dezelve op de Aluin laatende druipen, en een dag laaten ſtaan; daar na laat alles het een met het ander warm worden, tot dat het begint te lillen, laat het 24 uuren bezinken, en bereid 2 visbeenen tot pulver, waar op gy uw Tinctuur moet gieten, het welk laauw warm moet zyn, en dat zult gy met een ſtok roeren tot dat ze beſterft, vervolgens laat het 24 uuren ſtaan, en dan doorzygen, bemerkt dat het te gelyk met de Aluin door de doek moet loopen, alvoorens die op het Visbeen te ſtorten.

't Grondzop van Colombyn Lak.

Om een mooy Purper coleur te maken, behalven het Carmyn, zo van Oly en de Menging, neemt Droessem van het Colombyn Lak, dat onder het flesje valt, daar Visbeen in is, vryft die, daar is geen fyn Lak dat zo leevendig is, wilt gy die met Lak mengen, geeft dit meer kragt aan het Lak.

Verd d'Iris of Lisch-Groen.

Neemt van de Blaauwste Pinxster- of Irias Bloemen, neemt daar af het bovenste dat Fluweelagtig is, want het ander is niet goed, haalt 'er uit het Geel nerfje dat 'er in zit, stampt 't in een Vyzel dat geen gy uit gezogt hebt: dit wel gestampt zynde, giet 'er wat water op, omtrent 3 of 4 leepels vol, meer of min na maaten van de Bloemen die 'er zyn. Voor eerst moet gy in het water wat Aluin en Arabisch Gom laten smelten, dog zeer weinig, daar na vryft alles wel door malkander, en laat het door een vaste linne doek zygen, en doet deeze Tinctuur in Schulpen, en laat die in de Lugt droogen.

Anders.

Na dat gy de Blaauwe Pinxster-Bloemen gezuiverd, die geschild, en wat Aluinwater opgedaan hebt, gelyk ik reeds gezegd heb, strooit 'er wat leevendige Kalk op, zeer fyn, die heeft de kragt van deeze Bloemen van Coleur te doen veranderen, en die te zuiveren, daar na moet men het Sap in Schulpen perssen.

Een ander Manier.

Stampt de Irias in een Vyzel, perſt het Sap daar van in Schulpen, en ſtrooit op het voorſz. Sap wat Aluin gepulveriſeert, op d'een meer als op d'andere, om different of verſchillend Groen te hebben.

Nog een beter Manier.

Stampt Aluin, en breekt Zaad van Avignon, mengt die met malkander in water, en laat die onder malkander op vuur of heete aſchen, tot dat het water zeer Geel zy, daar na ſtampt de Irias in een Vyzel, en giet 'er wat van dat Geel Water op, al na dat gy het Groen, Donker of Ligt begeert te hebben, daar na perſt het Sap in een zeef van Bokke of Geite Hair, (want doek zou al de coleur na zig neemen,) en giet dat Sap in groote Schulpen, die men in de hitte van de Zon moet zetten, anders beſchimmelt dat Groen, en word te ſlymig.

Anders.

Neem Blaaderen van Irias, hakt die klein, en doet die in een aarde Pot of glaaſe Fles, of nog beter in een koopere keetel met pulver van Aluin, en levendige Kalk, laat dit met elkander 10 a 12 daagen rotten, dit gerot zynde, perſt dat uit in Schulpen: want zal de Blaauwe coleur Groen worden, moet eerſt de Bloem vergaan of rotten, alzo 'er geen generätie of voortteeling is, zonder corroptie of bederving: Het Groen is leevendiger, en donkerder, wanneer men de Blaaderen alleen ſtampt, en dat men die ten eerſten uitperſt,

zonder dezelve te laaten rotten, na alvorens gepulveriseert Aluin daar over gestrooit te hebben.

Anders met Violetten.

Het Groen van Violette Bladeren, in de maand Maart, word insgelyk gedaan, maar daar moet een groote quantiteit van zyn, en dat Groen is donkerder als dat van Irias: in plaats van Kalk, kan men gebrooken Zaad van Avignon met Aluin gebruiken, dat is nog beeter als Kalk om het Blaauw in Groen te veranderen.

Ook kan men op dezelve wyze Groen met Bloemen van Persea maaken.

Verd de Vessie of Blaas-Groen.

Neem klein Rood Zaad van Momay, en vult daar meede, met wat Aluin, een Verkens Blaas, hangd die in een Vertrek eenige tyd, wanner het Zaad Corrompeert of bederft, verandert dat in Groen, dat daarom Blaas Groen genoemt werd.

Neemt anders de Vrugt van de Plant dat Rhamnus genoemt word, stampt het in een Vyzel, en gooyt 'er wat Pulver Aluin by, en perst 'er het Sap uit, sluit die in een Blaas, bindse van boven toe, en laat het voorsz Groen droogen, het zal hard worden.

Schyt-Geel.

Gemeenlyk word die gemaakt met Fransch of Spaansch Wit, en Zaad van Avignon, maar dit verschiet, derhalven word het beeter gedaan met Cerusa of Loot Wit, dat men zeer fyn op een Porphyrsteen nat moet vryven, en dan met een Houte

te mes daar af neemen en in een kamer in de schaduwe laaten droogen ; daar na zo neemt zaad van Avignon, stootze tot Pulver in een marmere Vyzel met een houte Stamper, en laat het met water in een verglaasde pot kooken , tot dat het ruim een derde verkookt zy, laat deeze Tinctuur, door een Linnen doek loopen, en doet 'er Aluin in ontrent de groote van 2 a 3 haazenoten, om te beletten dat het niet van coleur verandere ; als die gesmolten is, weekt het Wit van gemelde Decoctum , en maakt dat het als dikke pap word, kneed die, maakt 'er brokken van, en laat die in een lugtige kaamer droogen, en als die droog zyn, zult gy weederom met dezelve afkookzels 2 a 3 maal weeken, volgens dat gy het Schytgeel, ligt of donker hebben wilt, en elke reis ter deegen droog laaten worden. Bemerkt dat dit Sap heet moet zyn, als men het Deeg nat maakt, en dat men 'er ander moet maaken, als d'eerste bedorven is, in agt neemende, dat 'er geen yzer of staal in raakt, maar altyd een houte spatul gebruiken.

Om de Aluin wel te gebruiken.

De beste middel om die in Irias Groen of Compositien van coleuren te gebruiken, dewelke anders zonder dit Mineraal veranderen zouden, is die klein te breken, en in Water op het vuur te zetten, want anders zou hy nooit smelten, en met dit nat zult gy het Sap van uwe Bloemen of Sap- verwen nat maaken, maar hoe minder Aluin hoe beter, om dat het verbyt als 'er te veel is.*

Om Vermilioen te zuiveren.

De Cinaber of Vermilioen, zynde van Kwik en Swavel gemaakt, zo moeten 'er alle de onzuivere deelen van de Mineraalen uitgehaalt worden, dewelke zyn Glans ſwart maaken, en doet verſchieten. Deeze zuivering geſchied aldus:

Vryft de Cinaber met ſchoon water op de Porphyrſteen, doet die dan in een aarde pot, en laat die droogen, daar na doet 'er pis op, en mengt die zodanig, dat die door en door nat en meede bedekt zy: Laat die met malkander bezinken, en de Cinabrus op de grond zynde, doet 'er die pis af, en giet 'er andere op, en laat die de geheele nagt ſtaan, en verander aldus de pis 5 of 6 daagen agter malkander, tot dat de Cinaber wel gezuivert zy, daar na gooit op de Cinaber Wit van een Ey, ter deegen met klaar water doorgeſlagen, dat het 'er mee overdekt zy, mengt dit alles met een Nooteboome ſtokje, en laat de voorz. Cinaber bezinken, verandert het nat 4. a 5 daagen agter een, als boven gezegt is, en houd de pot digt toe, om het ſtof te myden, waar door de Cinaber verandert. En wanneer gy die gebruiken wilt, maakt die met Gomwater nat, en op die wyze zal hy niet verſchieten.

Ander manier.

Als het Vermilloen reeds gemaalen is, vryft het op de Porphyrſteen met Kinder-pis, of met Brandewyn, en laat het in de Schaduwe droogen, wilt gy het zyn donkerheid beneemen, en ligt Rood maaken, laat in Brandewyn of pis wat Saffraan trekken, en daar meede het Vermilioen vryven.

OM

OM ZEER SCHOON BRUNEER-GOUD TE MAAKEN.

Het Houtwerk van Lyſten of iets dat men Vergulden wil moet zeer glad zyn; en om het nog gladder te maaken, ſtrykt 'er met het oor van een Robbe-vel over al op. Daar na moet gy het 2 a 3 maal lymen met Cabret Lym, en 9 of 10 maal met Wit gronden. Als het ter deeg droog is, vryſt het met biezen om zagter te maken. Daar na zult gy op het vuur wat Lym met water laauw maaken, waar in gy een dunne linne doek nat moet maaken, zuiveren, en over het Wit ſtryken. Vervolgens moet gy 2 of 3 gronden Goud coleur leggen of meer, zo het niet ſterk genoeg is. Als het ter deegen droog is, moet gy 'er met een drooge doek, ſterk over heen vryven, tot dat het glimt, dan moet gy de ſterkſte Brandewyn neemen die gy kunt bekomen, en daar meede met een grof Penceel die Brandewyn over de Goud-coleur ſtryken. Uwe Goud Bladeren moet gereed zyn, om zo dra gy met het Penceel overgehaalt hebt, te leggen, en als die droog zyn, zult gy die met een honds-tand polyſten of glad maken.

Om Cabret-Lym te maken.

Neem een Pond Scheerſel van witte Handſchoenen, laat die eenige tyd in water weeken, en laat ze dan in een Keetel kooken, met 12 pint water,

en laat die tot 2 pinten verkooken, daar na moet dat door een doek in een nieuwe aarde pot loopen; om te weeten of de Lym ſterk genoeg is, moet gy zien als die geſtolt is, of het vaſt en hard in het voelen is.

Om het Wit te maaken.

DeLym gemaakt zynde, neemt Kryt-Wit, ſchraapt het met een mes, of vryft het op marmerſteen, maakt uw Lym heet, neem die van het vuur, en doet 'er genoegzaam Wit by om die zoo dik te maaken als Pap, laat die een half quartier trekken, en daar na roert die met een Borſtel.

Neem van dat Wit, en doet 'er nog Lym by, om die nog ligter tot de eerſte en tweede Grond te maaken, die men moet leggen, met de top van de Borſtel kloppende.

Neem in agt van elke reis de Grond wel te laaten droogen, alvorens een ander te leggen, zo het op Houd is, moeten 'er wel 12 op leggen, en op Bordpapier, is 6 of 7 genoeg.

Dit gedaan zynde, neem water, maakt daar een zagte borſtel in nat, ſtrykt die uit tuſſchen uwe handen, en ſtrykt 'er uw Werk mede over, om het glad te maken; zo dra uw borſtel vol Wit is, moet gy die weder afwaſſchen, en zelfs ander water neemen, als het te Wit is. Ook kan men ſomtyds een nat doekje als een borſtel gebruiken.

Uw werk wel glad en effen zynde, laat het droogen, droog zynde, neemt ruwe biezen, gelyk de Schreinwerkers gebruiken, of een lapje nieuw Linnen, en vryft het daar mede, om het zagt te maaken.

Om

Om de Grond van 't Goud en Zilver te maaken dat bequaam zy om op een ander manier te Vergulden.

Neemt een vierdendeel Armenische Aarde, dat fyn en wel uitgezogt zy, en smeerig in 't voelen, laat het in 't water weeken, om te doen dissolveeren of smelten, daar na vryft het, en doet daar by een stukje Potloot, zo groot als een hazenoot, Kaars-Smeer, de groote van een erret, en bereid dit aldus.

Laat dat smelten, en gooit het in versch water, kneed het daar in om te gebruiken; de dikte van een erret is genoeg tot elke reis dat gy vryft.

Als gy vryft kan 'er een weinig Zeepwater onder de Armenische Aarde gegooten worden. Deeze Compositie gevreeven zynde, zult gy dezelve in helder water doen, en nu en dan vervarschen om die goed te houden.

Wanner gy die gebruiken wilt, weekt of mengt die met gesmolten Lym; dat laauw is, en indien die zo sterk is, als die daar gy meede gewit hebt; zult gy een derde part water neemen, en dat met de Armenische Aarde vermengen, die gy zo dik moet maaken als zoete Room, en dan zult gy die met een Penceel op uw werk leggen, 3 of 4 maal gronden, en t'elkens laaten droogen alvoorens d'andere daar op te leggen. Alle droog zynde, moet gy met een zagte doek daar over vryven eer gy begint te Vergulden of Verzilveren. Wanneer men deeze legging in Goud wil doen, moet 'er wat Rood Aarde bygevoegt worden.

Om Goud of Zilver te leggen.

Legt een afvloejing op het ſtuk werk dat gy Vergulden of Verzilveren wilt, maakt 't nat met een Penceel met ſchoon water, legt dan het Goud dat gy op het kuſſentje geſneeden zult hebben; gy moet het opnemen met Cattoen of paletje van een velletje: alles verguld zynde, laat het droogen, dog niet in de Zon nog in de wind, en wanneer het genoegzaam droog is, bruneert het met een Hondstand.

Om te zien of het droog is, probeerd het met de tand op een kleine plaats, als die daar niet glad over ſtrykt, en dat het haapert, is het een teeken dat het niet droog genoeg is.

Ten anderen moet men ook toezien dat het niet al te droog word, want dan is het moeylyker om te bruneeren, en is zo glanſig niet. In de groote hitte kan het in 3 of 4 uuren bequaamlyk droogen, maar ſomtyds is 'er wel 24 uuren toe van nooden.

Om 't Goud te Matten.

Maakt een grond met Rood-Kryt, wat Vermilioen en wit van een Ey, wel doorgeſlagen, vryſt dat met malkander op Marmerſteen, en legt die met een Penceel zeer dunnetjes in de diepſels.

Om Zilver te Matten.

Neem Loot Wit, vryſt het met water, en maak dat dan nat met Viſch of Cabret Lym dat zeer helder zy. De eerſte is de fraaiſte, men legt die met het Penceel op de plaatſten die men Matten wil.

OM

OM
SCHULP-GOUD
TE
MAAKEN.

Legt Blad Goud op een ſchoone Marmerſteen zo veel als gy beryden wilt, vryft dat met hooning zo als het uit de korf komt of zuiver, zo lang dat het onder mollet zeer zagt word, daar na doet het in een Glas ſchoon waater, roerd het om, en verandert het geduurig van water tot het helder blyft. Neem dan wat Serk-water, giet 'er het Goud in, en laat het 'er twee daagen in weeken, haalt het 'er dan uit, het zelve ſterkwater kan nog eens op een ander tyd dienen. Met het Zilver gaat men insgelyks te werk.

Wanneer men een van beiden wil leggen, moet men dat bevogtigen met een droppel of 2 zagt Gom water: om het gladder te ſtryken, neemt men zeep zop. Ook is het goed onder 't Goud een Grond met Galſteen te leggen, het zal des te frayer afſchynen.

In Miniatuur moet men zo weinig Goud of Silver leggen als het doenlyk is, ten waare draatjes rondsom, anders zou dat naa kramers printjes gelyken.

OM

OM CHINEES VERNIS VAN ALLERHANDE COULEUREN TE MAAKEN.

Neemt een half pintje Spirit. Vini, doet dat in een Fles en ſtopt die digt toe, daar na neemt een once Gom-Lak, 2 oncen Maſtic, en 2 oncen Sandarac, mengt en ſtampt dit alles in een vyzel, en doet het dan in die fles Spiritus Vini, die wel geſtopt zynde, zult gy die in de heetſte zonneſchyn, geduurende 24 uuren hangen, of wel een uur by het vuur, tot dat de Gomſtoffen geſmolten zyn, en dat de Spiritus van die couleur geworden zy, waar na gy die door een doek moet laaten loopen, en maaken dat het niet en vervliegt, en dan is uw Vernis gemaakt.

Om dit te gebruiken, zal men de coleur die men wil met het Vernis mengen, als tot Rood Vermilioen, tot Swart, Lamp-Swart, tot Groen, Spaans-Groen en zo voorts. Men moet in agt neemen dat het Hout dat gy Verniſſen wilt, zeer glat zy.

Wanneer men een gedrukte Print dat verligt is, wil verniſſchen, moet men die eerſt beſtryken met Lym dat met knipſels van parkement gemaakt is, waar na men 't Vernis kan leggen.

Vernis dat zeer blank is.

Neemt 2 oncen Terpentyn-Water, doet die in een nieu-

nieuwe wel verglaasde pot, en zet die by een langzaam vuur, als die begint te kooken, neemt 4 oncen geprepareerde Berg-Sandarac, en zeer fyn tot pulver, die zult gy met beetjes in de pot doen, en geduurig met een houtje roeren. Wanneer alles wel in malkander versmolten is, giet het in een schotel koud water. Als het tot malkander loopt, in de gedaante van een steen, ('t geen dikwils gebeurt) dan moet het weederom gestampt worden, en men moet weederom van voor af aan beginnen.

Ander Vernis met Wit.

Neem Terpentyn, doet die in een pot vol water, en laat die 5 of 6 uuren kooken, daar na moet men 't geen 'er onder in de pot is, daar uit haalen, op een papier wel laten droogen, en 's anderdaags tot pulver maaken. Van die Poeyer zult gy een once neemen, en in een Matras, of disteleer Fles doen, en daar in een kan Spiritus Vini, dat overgehaalt is, dit moet wel gestopt worden, en van 's avonds tot 's anderdaags laaten overstaan. Dient gelet dat de Terpentyn uit de pot gehaalt moet worden, als die ontrent 3 uuren gekookt heeft, dezelve wel kneeden, daar na die laaten doorkooken, om Poeyer van te maaken.

Anders.

Neem een Pintje Voorloop van Brandewyn, 2 oncen geprepareerd Terpentyn, 2 oncen bereide Karabe of geele Brandsteen, en 4 oncen geprepareerde Sandrac, of natuurlyke Arsenicum.

Karabe word op deeze wyze geprepareert, eerst een quartier uurs in water laaten kooken, dan dat water afgieten, en ander in de plaats vullen, waar in het nog een quartier moet kooken, waar na het twee

twee uuren in Brandewyn moet weeken: die daar uit gehaalt hebbende, laat hem tot 's ander daags droogen, en die tot zeer fyn ſtof, op Marmer gevreeven hebbende, zult gy 'er een dozis van in de Voorloop doen.

Om de Sandrac te beryden, neemt Weed-as, bind die in een doek, en laat die 2 uuren in water kooken, waar na gy ze daar uit moet haalen, en doet de Sandrac in dat water, en waſt die 3 a 4 maal met different water af.

Verguld Vernis, om op Zilver of Tinne Bladeren te leggen.

Neem een once Gom-Lak, dat helder en zuiver is, een once Geele Amber, een vierendeel loots Sandrac, een oncen Aloës Hepatice met Oleum de Spica of Lavendel Oly, doet dat zamen in een diſtilleerfleſch, wel geſtopt na de konſt kooken, en als het aan de kook is, doet 'er een Leepel Lyn-Oly in; daar na als het half koud geworden is, laat het door een fyne doek loopen en bezinken, en dan kunt gy dat met een Penceel leggen op Zilvere of Tinne Bladen, die gy op uw manier geappliceert zult hebben, met wat Arabiſche Gom in water of Parkement Lym, geweekt, en daar na zult gy 'er 2 a 3 maal Wit en helder Vernis, met Spiritus Vini, en Terpentyn overſtryken.

Om alles wat het zou mogen zyn te Vergulden.

Neem Aloës Hepat. en Bergzout, gelykelyk geſtampt, mengtſe wel door malkander, zet dat dan te diſtileeren. Daar meede zult gy een Goud coleur geeven, aan al 't geen gy wilt; maar zie wel toe dat de Aloës ter deeg met het Berg-Zoud doorweekt zy.

Vernis tot Cabinetten en ander Houtwerk.

Neem Visch-Lym, vers en wel gezuiverd, laat die 24 uuren in water trekken, en dan op een klein vuur smelten, tot zy genoeg kleeft, om te konnen leggen. Daar na heet geworden zynde, zult gy 'er uw Vermilioen in leggen, wel gevreven en met Drakenbloed gemengt, en dat zult gy heet op uw hout stryken, het welk bevoorens met Lootwit en Gomwater gegrond moet zyn, en na het 2 maal gekleurd te hebben, laaten droogen, en droog zynde met het volgende Vernis over stryken, te weeten Lavendel-Oly en Terpentyn van elk even veel, Sandrac de helft, dit samen gesmolten, en daar meede warm bestreeken.

EYNDE.

UITLEGGING
DER
BENAMING
DIE AAN DE
TEKEN- EN SCHILDERKUNDE
EIGEN ZYN.

A.

Aanleggen. Is d'eerste gedaante aan een Figuur geeven, en daar d'eerste verwen opleggen. Men moet aanleggen eer men opmaakt.

Academiebeeld. Dus word een Beeld genaamd dat in een Academie naar het leeven of naakt getekent is.

Afgelegene, afstand, of verschiet. Is't geen in een Tafereel zig 't verste vertoond, men zegt dat een Figuur of Beeld in 't verschiet staat. 't Zelve zegt men in een Landschap.

Anatomie. Is een Konst, dienende tot kennis der Gebeenderen van's menschen ligchaam, derzelver Muskelen, haare gedaante en werkingen, enz. Deeze weetenschap is aan de Schilders zeer noodzaakelyk om naauwkeurig en van een goede smaak te teekenen.

Antiequen. Door dit woord word gemeenlyk verstaan, de Antieque ofte Aloude Griekse, Romeinsche Statuë-beelden en Barelief. En door het woord Antiquiteiten verstaat men in het algemeen, de Statuen, Gebouwen, Medaljes, graauw Schil-

Schilderwerk enz. die van de Oude tyden overgebleven zyn.

Arabesco en *Moresco.* Een ſoort van Lofwerk dat eigenſinnig en niet natuurlyk gemaakt is, zy worden in eenige ornamenten gebruikt om Borduurzel en Lofwerk te verbeelden.

Arceeringen, *Arceerſtreeken.* Zyn trekken of ſtreeken dewelke men even ver en digt by malkander maakt, om de Schaduwen in de Teekening te verbeelden.

Aſſchen. Zyn Verwen om te Schilderen; daar zyn 'er Blaauwe en Groene, zy worden weinig met Oly gebruikt, ten waare in Landſchappen, om dat zy veranderen of verſchieten.

Azuur of *Ultermaryn.* Is een Blaauwe Verf, die van een Steen, Lapis Lazuli genaamt, gemaakt werd.

B.

B*ehandeling.* Een voorwerp behandelen, word in de Schilderkonſt verſtaan, het zelve met alle vereiſchte omſtandigheden uitvoeren.

Blaasgroen. Word met het Sap van Zaad gemaakt.

Borſtbeeld. Is eigentlyk Beeldhouwers werk, dat een Menſchen Hoofd met de Borſt en Schouders verbeeld, evenwel zegt men het zelve in Schilderwerk, van een Portrait halverlyf geſchildert.

Brandverf, (*Emous.*) Word gebruikt om in 't klein te Emaillieeren; dit word met allerhande coleuren gedaan, dewelke daar toe bereid worden en die ſmeltbaar zyn.

Bruin-Rood. Is een natuurlyke aarde, dienſtig om te Schilderen: Oker in 't vuur gebrand, word meede een zoort van Bruin-Rood.

C.

C*alqueeren.* Komt van 't Italiaansch woord Calcare, en beteekent een Print of Teekening dat van agter swart gemaakt is, met een stompe punt nahaalen of doortrekken.

Caprice. (Eigenzinnige Uitvinding) Is alle zoorten van Teekening of Schilderagie, welkers samenstelling van een byzondere en nieuwe trant is, en dat de algemeene regels te buiten gaat.

Cardoes. Is eene zoort van (*Ornament* of) Bycieraad, uit Eigenzinnigheid gemaakt, dienende dikwylen rondom de Wapens en Omschriften.

Carmyn. Is een zeer leevendige Roode verf, die met Cochenille gemaakt word, en dient tot Miniatuur.

Carnatien. (Lyfverwe) Dit woord gebruikt men om in het algemeen de Naakte Partyen der Beelden van een Tafereel te beteekenen. Men zegt, dat Beeld heeft een schoone Carnatie, dat is te zeggen, dat alle de Naakte Partyen van een zeer natuurlyke Lyfverwe of Vleescoleur zyn.

Coleuren te behandelen. Men zegt van een Tafereel, dat de Coleuren wel behandeld zyn, dat is, datze wel van pas gelegt zyn, zonder veel moeiten.

Coloriet, of *Coloreering.* Is een deel der Schilderkonst, door dewelke men aan ieder voorwerp de coleur geeft dat aan het zelve eigen is, volgens zyn graad van nabyheid, of afgelegen stand, of verschiet, waar uit de verdeeling der Ligten en Schaduwen volgt, om die zelve voorwerpen tot haar avantagie te doen voorkomen. Door Coloriet word ook in het algemeen verstaan de weezentlyke coleur van ieder voorwerp, dog meest

word

word het gezegt van de Carnatie of Lyfverwen. Men zegt van een Tafereel, dat het ſchoone leevendige coleuren heeft, dat 'er overeenkoming van coleuren in is. Van een Beeld zegt men, dat het een ſchoon Coloriet of Coloreering heeft en een ſchoone Carnatie. Van een Landſchap ſpreekende zegt men beter, dat de Coleuren van een goede ſmaak zyn, dat is te zeggen een ſchoon coloriet. Van een Portrait ſpreekende, zegt men, dat is een Kop daar een goede en fraaje Coloreering op legt.

Compartiment. (Regelmatig Figuurwerk.) Is een verdeeling van zeekere reguliere Figuuren, beſtaande uit regte of kringswyze linien, met een reedige welgeſchiktheid geplaatſt en verdeelt.

Compoſitie. (*Zamenſtelling.*) Beſtaat in de inventie of uitvinding van 't voorwerp, en de ſchikking der partyen van een Tafereel.

Contraſt. Is een woord dat in het algemeen de verſcheidenheid van geſtaltens en de afbeeldzels van een Tafereel beteekent, en byzonderlyk de tegenſtrydige werkingen die in de Leeden van een Beeld koomen: zo dat het eene Beeld gebogen, het andere ſtaande, het eene naar deeze, en het andere naar geenen kant ziet.

Coſtume. Is een ſpreekwyze dewelke by de Italianen en Francen gebruikt word, om te betekenen de overeenkoming van ieder zaak, ten opzigte van tyd en plaats, welke men onderſtelt, daar de Hiſtorie, die men verbeeld, geſchied is. Dus de dingen volgens de Coſtume maaken, dat is, met door iets geeſtigs te kennen te geeven, de plaatzen daar men de vertooning van het Tafereel verbeeld, de Landen van die geene welke te voorſchyn gebragt werden, haar manier van doen,

haar Coſtumen, haare wetten, met een woord, al 't geen haar kan eigen zyn.

D.

D*ag*, *Dagligt*. Dit word gezegt in tegenſtelling van de Schaduwen, om te beteekenen de Partyen die door een voorwerp verligt worden. Men zegt ook dat een Schildery in een valſchen Dag, valſch Ligt, ſtaat of hangt, wanneer die door den dag, dewelke door de venſters komt, niet wel verligt word, 't geen gemeenlyk gebeurd wanneer de Schildery regt over de venſters hangt.

Men kan in een Tafereel aanmerken de verſchillende Dagligten die den Schilder daar in waargenomen heeft, als de enkele en natuurlyke Ligten, de reflecteerende Ligten, dewelke van een Fakkel, Kaars of Vuur, ofte wel van een accidenteel of toevallig Ligt uit de Lugt, enz. voortkomen. Alle welke Ligten altoos moeten ſweemen na de coleur van 't Ligt die de andere veroorzaakt.

Dik overſchilderen, (*Empâter.*) Men zegt dat een Tafereel wel Overſchildert is, wanneer de Verwen 'er dik, dog gelyk en glad over leggen.

Dof. Dit word gezegt als de Coleuren verdoofd of verſchooten zyn.

Donker Ligt. Is de houding van de Ligten en Schaduwen in een Tafereel, en die geeſtig te verdeelen om alle de voorwerpen wel te doen voorkomen. Men noemt een Tafereel van Donker Ligt, dat met eenerlei coleur geſchildert is, gelyk de Relieven of Barelieven. Ook noemt men een teekening

ning van Donker Ligt die, welke met eenerlei coleur gewasschen, of een Teekening die op gecoleurd papier geteekent is, welkers Dagligten met wit gehoogt zyn; dit woord Donker Ligt komt van de Italiaanen, dewelke zeggen *Chiar-Scuro.*

E.

E*ngelsch Rood.* Een Verwe in het Schilderen gebruikelyk, die is van een leevendiger Rood.

Evenwigt (*Ponderatie.*) Is een deel der Schilderkonst, bestaande daar in, dat men de Beelden op het centrum of middelpunt van haare Swaarte steld, op dat zy niet zouden schynen over te hellen of te vallen, men zegt dat een Beeld niet in zyn Evenwigt staat wanneer het niet wel gestelt is.

F.

F*eston.* Is een tros van Bloemen of Vrugten, of van beiden, alle aan malkander gehegt, en aan beide einde hangende, en zomtyds maar aan een end. Men ziet veel Tafereelen van Bloemen en Vrugten op diergelyke manier in Festons geschilderd. Daar worden ook Festons gemaakt van Jagt, Visschery, Muziek en Konsten, dewelke verbeeld zyn door de kenteekenen en Instrumenten die aan ieder eigen zyn.

Figuur. Beteekent in 't algemeen allerhande verbeeldingen; dog dit woord word ook byzonderlyk gebruikt om de menschelyke Figuuren te beteekenen. In dien zin zegt men dat'er veele Figuuren in een Tafereel zyn, om te zeggen dat'er veele Beelden in zyn, en dat een Landschap zonder

Figuuren is, als 'er niet anders dan Geboomten of andere voorwerpen in zyn.

Fresco. Is op iets daar versche Kalk op gepleistert is, met Coleuren opschilderen, dewelke maar met water nat gemaakt zyn.

G.

Gedachte, Opstel, Ruuwe Schets. Men zegt van een Teekening die niet voltooyt is, dat die *eerste gedagte*, een losse Schets van een werk is.

Gemengelde Verwen of *Coleuren*, dat is, wanneer in plaats van die puur te gebruiken, daar andere meede vermengd zyn om die te verflauwen of te verzagten; dit word gedaan om de nodige overeenkomst aan alle de voorwerpen van een Tafereel te geeven: Wanneer men zegt dat een Tafereel met goede Coleuren geschildert is, zulks is niet om te kennen te geeven dat de verwen die tot dezelve gebruikt zyn, van beter stof of natuur zyn, als die van een andere Tafereel; maar om te zeggen, dat 'er een fraye overeenkomst der Coleuren is, zo om haare vereeniging als om haare ordentlyke plaatzing by malkander.

Gepynigt. Een gepynigt werk, is dat styf, en daar geen los Penceel in gezien word.

Gevoed. Men zegt een Schildery waar in de coleuren wel gevoed, mollig zyn; om te zeggen dat de Verwe daar niet schraal en al vryvende opgelegd zyn.

Gradatie, of Degradatie der Coleuren. Dat is wanneer men de al te groote levendigheit der coleuren verzwakt of verdooft, volgens de verscheidene graden van wykingen en volgens dat men onderstelt de lugt meer of min dik te zyn. Gradatie

datie van Ligt of Schaduw, dat is de verzwakking van deeze beide, volgens de genoemde graaden van afstand; dit word in 't Frans *Perspective Aerienne*, of dat uit Lugt bestaat, of tot de Lugt behoort, genaamd, dat is Lugtstoffig, Doorzigtkundig.

Gratieus. (Bevallig) Men zegt aan zyne Beelden Bevalligheid geeven. Een Schildery welkers Beelden bevallig zyn, een (*Gracieus*) Bevallig weezen.

Groep. Is een afgezonderde hoop van verscheide voorwerpen by malkander, zodanig geschikt, dat de Ligten aan malkander gehegt zyn, en de Schaduwen ook met elkander. Dit maakt een generaale (Massa) samengaaring van Ligt op d'eene zyde, en een samengaaring van schaduwen van d' andere. Men zegt een Grop van drie, van vier Beelden, en een Grop Vrugten, Bloemen, verscheide voorwerpen Groeppeeren, dat is dezelve zodanig schikken, dat ze een Grop uitmaken, of om beter te zeggen, in één hoop, of in één trop, veele Beelden of Figuuren by malkander Schilderen. 't Woord Grop, komt van 't Italiaansch, *Groppo.*

Grotesco. Dit is een onregelmatige manier van Menschen of Gediertens, Vogels, van vremde en verzierde Concepten, waar aan gemeenlyk maar het Hoofd en een gedeelte van het Lichaam is, en het andere gedeelte eindigt in Lofwerk. Dit slag van werk word *Grotesco* genaamt, om dat de uitvinding van dien gekomen is van de overblyfsels welke in Grotten en onderaardsche plaatzen gevonden zyn geweest, dewelke nog werken van de Aaloude Meesters waren.

H.

H*armonie van 't Geheel.* Is een overeenkoming van Coleuren en Ligten, dewelke alle t' ſamen werken om het voornaamſte Voorwerp kennelyker en aanzienelyker te doen vertoonen.

Handeling van 't Penceel. Is de trant en manier op dewelke een werk gemaakt is.

Hard, Droog, Styf. Dat is, wanneer de omtrekken en de plooyinge te ſcherp en geſcheiden lyken te zyn, en niet genoeg met 't geen haar tot grond dient, geſmolten of verdreeven zyn: ook wanneer de coleuren by malkander gelegt zynde, te veel afſteeken, als Swart by Wit, Vermilioen Rood by Blaauw, dit is tegenſtrydig aan 't geen men mals, eel en mollig noemt.

Hiſtorie. Alzo de Schilderkonſt alle zigtbare dingen die 'er in de Natuur voorkomen, tot voorwerp heeft, is het onmogelyk dat een Schilder zulke groote uitgeſtrekte kennis bezit, om die groote verſcheidenheit van Lichamen en voorwerpen, alle even volmaakt te verbeelden; derhalven zo verkieſt elk een dat ſoort van werk daar zyn vernuft en genygtheid toe ſtrekt. Onder alle de partyen van de Schilderkunde, is die dewelke daar op toelegt om den Menſch met alle zyne actien te verbeelden wel de voornaamſte; dit geſchied wanneer eenige Geſchiedeniſſe door een t' ſamenſtelling van verſcheide Beelden afgemaalt word, en dit word Hiſtorie ſchilderen genaamd, het afbeeldſel word een Hiſtorie-ſtuk of Geſchiedenis Tafereel genoemd, van de andere deelen der Schilderkonſt volgt het portretteeren, dat een nabootzing is van een perzoon door een nette verbeelding van deſſelfs trekken

ken en van alle de kentekenen die hem van een ander perzoon onderſcheiden, en waar door zyn gelykenis, zo wel getroffen word, als of men hem zelfs zag.

Dit word Portretteeren genoemd, en een Tafereel daar dat op geſchildert is, word een Portret genaamd; als men van zodanig een ſpreekt moet men niet zeggen dat is een mooye Schildery, maar dat is een mooy Portret, ten ware dat het een zamengaring was van verſcheide Figuuren, welker Hoofden Portrettten verbeelden, alsdan word dat een Tafereel van Portretten, Hiſtoriſcherwyze geſchildert, genaamd. Een derde ſoort van Schilderwerk is het Landſchap ſchilderen, het welk een afbeeldſel is van Veld met al 't geen zig daar in vertoond, 't zy van Bergen, Daalen, Rivieren, Beeken, Huizen, Geboomte enz. De Beelden die daar by gemaakt worden, zyn maar als byvoegelyk; zommige Schilders maaken hun werk om Gedierten van alderhande ſlag te ſchilderen; andere wederom, Zeën, Stroomen, Scheepen; andere Gebouwen, Architectuur-werk, Perſpectiven; zommige ſchilderen niet als Bloemen en Vrugten; ſommige Viſſchen, en in alle deeze dingen zal den een beter ſlaagen in 't Groot, andere in 't Klein, d'een in Olyverf, d'ander in Miniatuur: in alle deeze onderſcheidene manieren moet elk zyn geneegenheit volgen, en met zyn vernuft te raade gaan: want het is beeter in gemeene dingen uit te munten, dan te boek geſtelt te worden met de laatdunkende en onweetende, dewelke dingen willen onderneemen boven haar beryk.

Hoogen. Is met een Penceel eenige Tinten van een ligter coleur geeven ter plaatſen daar 't Ligt 't

ſterk-

ſterkſte is, men Hoogt met Goud, wanneer na iets met eene coleur op de wyze van Barelief geſchildert te hebben, men Goud, arceeringsgewyze op de Ligtſte plaatzen legt. Men zegt een Barelief met Goud gehoogt.

Horizond. Word in de Landſchappen verſtaan van dat gedeelte van de Lugt dat aan de ver afgelegenſte Bergen lykt te raaken, en in de Perſpectief van een Tafereel, is het de linie dewelke men vooronderſtelt ter hoogte van het oog te zyn, en waar in de oogpunt is, op de welke alle de wykende linien moeten uit komen.

I.

Illuminatie. Is eene ſoort van doorſchynende ſchilderagie op papier of doek geſchildert, agter welke 's nagts Ligt gezet word, 't geen een zeer fraay gezigt geeft.

Indigo. Is een Donker Blauwe coleur, die zeer lyvig is.

Intrekken. Dat is wanneer een Tafereel de Oly ingezoogen heeft, waar door de coleuren doof worden, en haar kragt en eigenſchap verliezen, en dus de toetzen niet wel onderſcheiden konnen worden. Dit word geremedieert met Vernis of wit van Eieren geklopt, waar meede men het Tafereel beſtrykt.

In 't Verkort. Is als een Lichaam of een derzelver Leeden of party, niet volgens zyn natuurlyke lengte gezien word, 't geen geſchied wanneer zodanig een deel van de kant eener extremiteit, of uiterſte gezien word. 't Verkorten moet men myden.

Inventie of *Uitvinding.* Is een deel der Schilderkonſt dat enkel uit den geeſt en vernuft van den Schilder

der voortkomt; bestaande in te verzinnen het geen in de Compositie of Samenstelling van een Tafereel moet komen, en uit te vinden al wat aan het voorwerp gevoegelyk kan zyn om het eeniger wyze sprekende te maaken.

Irias-Groen of Lisch-Groen. Van Irias of Blaauwe Pinxerbloemen gemaakt; beide de soorten dienen in Miniatuur.

K.

Keulse Aarde. Is een Bruine Verwe om te schilderen.

Kleedinge, *Kleedagie*. Zyn algemeene bewoordingen om te beteekenen alle stoffen, die tot kleeding of dekking van een Beeld dienen; men zegt van een Beeld dat de Kleeding daar bevallig op legt, wanneer in de vouwen een goede schikking is.

Kragtig. Dit zegt men van een Tafereel, wanneer de voorwerpen als Relief uitkomen, en als of zy om zoo te spreeken uit het Tafereel steeken.

L.

Lak. een Coleur om te schilderen, dewelke Carmozyn Rood is, zy word van Cochenille gemaakt.

Laksеeren. Dit word gedaan op iets dat reeds geschildert is, met een Coleur dat niet veel ligchaam heeft, en door dewelke men de Ligten en Schaduwen kan zien: dit maakt 't voorwerp donkerder dog levendiger van Coleur; men zegt een Kleeding met Lak, Ultermaryn en gelakseert, ook worden de schaduwen gelakseert om die kragtiger te maaken.

Lapis Lazuli. Een ſteen waar meede Ultermaryn gemaakt word.

Leeman. Is een houte Beeld welke draaÿt en wend gelyk men wil, alzo alle de gewrigten buigen konnen. Het word gebruikt om de Kleedingen te vouwen en te ſchikken, volgens de verſcheide geſtaltens der Beelden die men wil ſchilderen.

M.

Manier, Trant. Dit is de Gewoonte die elke Schilder aangenoomen heeft in de oeffening van alle de deelen der Schilderkunde. Deeze Gewoonte of aanwenzel ſpruit uit onderſcheidene oorzaken: zy kan voortkomen van den Meeſter van wien men geleert heeft, dewelke te volgen het aan een Diſcipel eigen is, ofte wel uit een natuurlyke genegenheit, waar door men zommige dingen liever op d'eene manier maakt als op d'andere, of eindelyk van de dingen die men tot voorwerp van zyne ſtudien verkoozen heeft, invoegen dat volgens dat deeze dingen goed of quaad zyn, of de Meeſter, of het Vernufd, of het Voorwerp der ſtudien, men ook een goede of quaade manier krygt. Gelyk men de ſtyl van een Schryver, die men dikwils leeſt, kend, of het ſchrift van iemand daar men dikwils Brieven van ontfangd, alzo onderſcheid men ook de werken van een Schilder, wiens Schilderyen men dikmaals gezien heeft, en dit noemt men den trant kennen, daarom kan men wel zonder Schilder te zyn, en zonder veel Theorie van de Schilderkonſt te hebben, (als men ſlegts veele Tafereelen gezien heeft) de onderſcheidene Manier of Trant en de Autheurs derzelver kennen, zonder nochtans in ſtaat te zyn

om

om van de konſt en weetenſchap van den Werkbaas te oordeelen.

Maſſa van Ligten. Is de Zaamengaaring van verſcheide naaſt geleegen Ligten over een geheel groep verſpreid ; en eene Maſſa van Schaduwen is ook de verzameling van verſcheide gegroepeerde Lichaamen. Een groote Maſſa van Ligten, moet onderſteund worden door een groote Maſſa van Schaduwen.

Maſticot. Een Geele verf, leevendig en helder, daar is ook Bleek.

Melkagtig, zegt men als de Coleuren te Ligt en te laf zyn, 't geen een Coloriet maakt, daar geen levendigheit of naturel by is.

Meny. Eene Roode verf zeer levendig die naar Oranje coleur zweemd.

Miniatuur. Is een manier van ſchilderen op Perkement, met zeer fyne verwen in Gomwater gemengt, men zegt een Portret in Miniatuur, een Werk in Miniatuur.

Model. De Schilders noemen Model, al 't geen zy zig voorſtellen na te bootzen, daarom is 't dat men in de Academien der Schilderkonſt Model noemt een Menſch die men daar toe neemt om hem naakt uit te teekenen ; men zegt het Model ſtellen, om aan het zelve een zodanige geſtalte te geeven, als men begeerd.

't Model ſtellen. Is een Menſch die daar toe genomen word, in een poſtuur ſtellen om die na te teekenen, gelyk in de Academien gedaan word. Men zegt een Figuur of Academie- Beeld dat wel geſtelt is, wanneer de actie wel verbeeld is.

Molette of looper. Is een ſteen , 't zy Key, Marmer, Porphyri dat gebruikt word om de verwen te vryven.

Mol-

Mollig. Eene bewoording dewelke betekent de teederheid, eelheit die'er in de Carnatien, Kleedingen, enz. is, wanneer 'er niets in is dat droog of scherp zy, het zy in de Ligten, 't zy in de Coleuren.

Moresco en Arabesco. Een soort van takken waar uit Loofwerk en Blaaderen koomen die uit eige *caprice* en eenzinnigheit gemaakt zyn, en op een manier die niet natuurlyk is. Dit word in eenige Ornamenten gebruikt, om Loofwerk te verbeelden.

N.

N*apels Geel*. Een verwe om te schilderen.

Naspooren, navorschen. Alle de partyen van een werk naspooren, dat is, 't zelve uitvoering, en tot zyn hoogste volkomenheit brengen. Een Beeld welkers partyen, extremiteiten naauwkeurig nagespoort zyn.

Navolgen. Wanneer men zegt dat men de Antiquen moet navolgen, ofte de trant van d'een of d'andere Meester, dat is niet dat men, gelyk men zegt mannetje na mannetje, copieeren moet, 't geen getekend, geschildert of gesneeden is; maar dit is een diergelyk denkbeeld by zig zelfs opmaaken, en op de zelve grondregels en op den zelven trant te werk gaan.

O.

O*ker* (*Bruin.*) Is een Donker Geele verf.

Oker. Is een Geele Aarde, in het schilderen gebrui-

bruikelyk, daar is ook Rood dat Bruin Rood genoemd word, t' is een donker Rood, maar dat niet leevendig is.

Oly. Nooten Oly, Lyn-Oly, Terpentyn-Oly, by de Schilders in Olyverf gebruikelyk, en Lavendel-Oly word in 't Emailleeren gebruikt.

Omber. Een Bruine Verwe die wat ligt is.

Omtrekken. Dit zyn de Trekken, waar meede een Figuur hoedanig die zoude mogen zyn, verbeeld word, en die desselfs gedaante aanwyst en bepaalt. Men zegt van een Beeld dat de Omtrekken fraay zyn, enz. om te zeggen dat het konstig getekent is.

Optica, Gezigtkunde, Ligtkunde. Is een konst dat een deel van de Mathesis is, en dewelke van die zaaken handelt, het gezigt betreffende; zy is noodig aan de Schilders tot kennis der Ligten, (*reflexien*) weerstuiting, (*refractien*) of straalbuiging.

Ordonnantie. Men zegt van een Tafereel dat het van een goede Ordonnantie is, wanneer alle de reegels van de konst daar in waargenoomen zyn. Men zegt eene goede houding van donker Ligt, wanneer men 't geen de Ligten en Schaduwen betreft wel behandelt heeft.

Ordonnantie van een Tafereel. Dat is de schikking der Beelden, en van alle andere dingen die daar betrekking toe hebben.

Origineel. Een Schildery is een Origineel, wanneer het niet na een ander Schildery geschildert is; een goede Copy van een goed Tafereel is beeter dan een slegt Origineel. De naam van Origineel geeft de waardy niet aan een Schildery, als die (buiten dat) niet goet is.

Ornamenten. Een Ornament-Schilder, is, die zyn werk maakt van Loofwerk, Grotesco, Moresco, en diergelyke andere dingen van dien aard.

Orpyn, *Oprement*. Dit is een Bergſtof en een ſoort van vergift, Goud-Geel van coleur. Opriment word in Olyverf gebruikt, egter zelden, om dat die niet wel gemengt wil weezen, en moet derhalven puur gebruikt worden, om tot hoogſels in de grootſte Ligten te doen: In 't Franſch zegt men *Orpyn*, wanneer men van Miniatuur ſpreekt en *Opriment* in Olyverf.

Overeenkoming der Coleuren. Is wanner de coleuren der voorwerpen, die digt by elkander zyn, en onder een uitgeſtrekt ligt, over en weder gemeenſchap met malkander hebben, in diervoegen dat ze gezamentlyk een overeenſtemming uitmaken dat aan het gezigt behaaglyk zy, op dezelve wyze als de harmonie der toonen aan het gehoor behaagt.

Overeenkoming der Partyen. Met het geheel, dat is dat alles wel geproportioneerd zy. Ziet op 't woord Proportie.

P.

P*alet*. Is een blaadje of bordje van hout gemaakt dat het minſte poren heeft, het moet zeer glad en dun zyn, en een gat daar in, om den duim door te ſteeken, als men die vaſt zal houden. De Schilders leggen 'er haare verwen op, wanneer zy werken en haar verwen vermengen.

In Miniatuur gebruikt men een Yvoor Palet, ook wel een glas waar onder een wit papier.

Paſtel. Is allerhande Cryons van allerlei coleur gemaakt, dewelke met Gomwater gemengt, en als Deeg tot Pennen gerold worden, waar meede op gecouleurd papier Academie-Beelden en Portretten gecryonneert worden, welke lyken geſchildert te zyn.

Per-

Perspectief. Doorzigtkunde, is de konst van op een gladde oppervlakte oog - punten te vinden, door welkers middel men de voorwerpen verbeeld, zodanig als die natuurlyker wyze vertoonen, wanneer die van een zeeker plaats en van een bepaalde distantie of afstand gezien worden. Deeze konst is den Schilders hoog nodig.

Perspective Aërienne. Of lugtig Perspectief, is de Degradatie der Ligten en coleuren, na proportie van de wyking ofte nabyheit der voorwerpen. Zie Gradatie.

Men noemt Perspectiven, Schilderyen, Tafereelen of Prenten, verbeeldende Architectuur, Gebouwen, Tuinen, Bloemperken, Alleës enz. Na de reegelen der Perspectief getrokken en geteekent.

Portrait. Een Retoucheeren. Een Portrait wort gemeenlyk in drie verscheide reizen aangetast, eerstelyk word het geschets, aangelegd, dan geschildert, en daar na Geretoucheert. In t' Schetsen word daar op toegeleid om alle de Partyen van het aanzigt wel en naauwkeurig te teckenen, aan dezelve een nette proportie te geeven, en dezelve wel en gevoeglyk by elkander te stellen. In het Schilderen moet men in agt neemen van een goede Coloreering te geeven, en de Ligten en Schaduwen wel van pas te leggen. Eindelyk in het retoucheeren legt men frissche Tinten ter plaatzen daar 't behoort of vereischt word. Men maakt de Partyen die voor uit komen, kragtiger en men doet alle noodige naspooringe die tot een nette opmaking en een volkome gelykenis konnen strekken.

Profil van een Kop. Word gezegd als die van ter zyde gezien word, op zulker wyze dat men maar

de helft van 't Aanzigt kan zien, gelyk gemeenlyk de koppen van de Medailles of Gedenkpenningen zyn.

Proportie. Is een overeenkomſt der partyen met elkander, en haare betrekking met het geheel. De Proportie van een Beeld, dat is de maat der partyen ten opzigte des Beelds. De Proportie van een Man, verſcheeld van de Proportie van een Vrouw of van een Kind.

Pynigen. Is wanneer men in het Schilderen de coleur met de borſtel of het Penceel te ſtraf behandelt.

R.

R*elief.* Dit word gezegd van een Beeld, van een Kop, dat ze van een goed Relief is, wanneer de Ligten en Schaduwen zo wel en van pas verdeelt zyn, dat zulk een Beeld of Hoofd vertoond als of het rond was, en dat het uit de Schildery ſtak.

Retoucheeren. Is een werk dat aangeleid, en ten naaſtenby voltoyt is, overhaalen, hier en daar eenige ſtreeken en Tinten geeven; gelyk een Schildery dat na eens Meeſters teekening gewerkt is, dat hy zelfs naziet, en de laatſte hand 'er aan ſlaat. Daar zyn Schilderyen, welke voor Origineele doorgaan, en die ſlegts Copyen zyn, geretoucheert door die geene, welke de Origineele geſchildert hebben.

Rond. Na 't Rond teekenen, dat is, na eenig rond Beeldwerk teekenen, 't welk alleen op zyn zelfs ſtaat, en dat van alle kanten gezien kan worden.

Ronden. Een Beeld ronden, dat is het zelve verheeven maaken, en aan de leeden de vereiſchte rondig-

digheit geeven; dit geschied als men de Ligten en Schaduwen op zyn plaats brengt.

S.

Schaduwen. Dit zyn de gedeeltens van een Tafereel dewelke van het Ligt beroofd zyn: Men noemd groote Schaduwen, een massa of zamengaring van Schaduwen.

Schetzen. Is aan de Beelden of Figuuren de eerste gedaante geeven: Doodverwen is daar de eerste coleuren opleggen. Men moet aanleggen eer men opmaakt.

Schikking. Dit gedeelte van de Schilderkonst bestaat hier in, dat men aan elk voorwerp de standplaats geeft die het best past, en aan ieder Beeld de gestalte die het eigen is, en dit alles overeenkomstig met het voorwerp dat men verbeeld.

Schilderen na 't Leeven. Is wanneer men 't natuurlyke voor zig heeft.

Schilderen uit eige Inventie. Zie Inventie.

Schilderkunde. Is de konst van met coleuren op een platte (*superficie*) oppervlakte alle zienlyke voorwerpen verbeelden. Schildery, zie Tafereel.

Schilderwerk. (Grauw) Is een Schildery van een Oly coleur om Barelief, ofte wel fyne steenen, als Agaat, Onyx, en Sardonis, waar op natuurlyke Beelden gesneeden zyn, na te bootsen. By de ouden wierd dat slag van Schilderen *Monochromata* genoemd.

Schilderwerk. Geelagtig Graauw. De grond van dit werk word ook zomwylen door een ander coleur onderscheiden, als met Blaauw, Rood, zelfs legt men zomtyds een Goude grond, bezonderlyk wanneer het Ornamenten zyn.

Schytgeel. Is een Geele verwe, die is tweederly, Ligt en Donker, de Ligte ſweemd na Citroen-coleur. Deeze verwe word gemaakt van een zaad, gemeenlyk zaad van Avignon of Rouaanſe Beſſen genoemd.

Smaak, Oordeel, Trant. (*Guſti.*) Dit is de manier op dewelke een Schilder zyn voorwerp behandelt, volgens het denkbeeld dat hy van iedere zaak opgevat heeft; indien hy daar een groots, deftig denkbeeld van heeft; met één woord het uitneemenſte dat bedagt kan worden, zal hy dat ook volgens zyn opgevatte denkbeeld ſchilderen; en alsdan kan men zeggen, dat zyn werk van een uitneemende ſmaak is. Maar zo hy onkundig is in 't geen waar in de ſchoonheit der Lichaamen en voorwerpen beſtaat, en dat hy die niet afmaalt volgens de rigtſnoer van het fraaye denkbeeld dat hy hebben moet; alsdan zal men zeggen, dat is van een quaade ſmaak, dat is kreupel werk. De goede ſmaak inventie en uitvoering word iemand aangebooren, of dit word verkreegen door het beſchouwen en beſtudeeren van de ſchoonheeden der natuur, en van de beſte werken der Schilders die uitgemunt hebben. De goede ſmaak moet in een Schilder gevonden worden, als in zyn oorſpronk, en in een werk als in het einde van dien.

Smalt. Is een Blaauwe verfſtof die in Oly en Brandverw gebruikt word.

Sterker maaken. Men zegt het Coloriet van een Beeld, de Schaduwen van een Groep ſterker maaken, dat is dezelve kragtiger, ſterker van Coleur en Schaduwen maaken. Sterker maaken van de Tekening ſprekende, dat is grover, kragtiger maaken, men zegt een arm, een been kragtiger maken.

Swart

Swart van Been, Yvoor, Houtskool, Aarde, Rook, alle deeze Swarte Coleuren zyn goed om te Schil-

T.

Tafercel. Is een benaaming dat in het algemeen gegeeven word aan al wat in een Schildery verbeeld werd.

Tafercel. (*De Groppen vergaderen van een*) Dat is dezelve op die wyze behandelen dat ze alle maar één Massa uit maken en dat zy niet voorkomen als of zy van malkander afgezondert waren.

Teeder, Eel. Van een Schildery zegt men, dat die Eel, mollig geschildert is. Een eel Coloriet is gelyk die van Vrouwen en Kinderen.

Teekenen. Dat is een voorwerp, hoedanig het zou moogen zyn, verbeelden door trekken die desselfs gedaante en nette proportien vertoonen, Men teekent met de pen, Rood of Swart Kryt, met Pastel of Cryons

Teekening. Is een uiterlyke verbeelding, of een zienlyk afbeeldsel van een of verscheide voorwerpen, waar van men een denkbeeld opgevat heeft: dit afbeeldsel kan los en door onzeekere en onbepaalde trekken verbeeld worden, alsdan word het een schets genoemd; maar als de trekken voltoyd en de omtrekken van de voorwerpen exact verbeeld zyn, dan word het een uitvoerige Teekening genaamd.

Teekenkonst. Is een der voornaamste deelen van de Schilderkunde, en die 'er de grondslag van is, dewyl alleen door de Teekening, 't geen men schilderen wil zyne gedaante krygt door middel der trekken die de beloop der dingen aanwyzen.

Terra Verde. (of Groen Aarde) is een Aarde die om

de ſtreek van Verona in Italien gevonden word.

Tinten, halve Tinten. Dit zyn verſcheide coleuren dewelke door zamenmenging van enkele coleuren, op haar zelfs gemaakt worden, d'eene wat ligter en de andere wat donkerder: en halve Tinten zyn eigentlyk die geene, welke tuſſchen beide Ligte en Donkere zyn. Van Mander noemd ze Mezza Tinten; *Mezza* betekend in het Italiaanſch halve.

Toeëigening, Merkteeken. Zyn uiterlyke teekenen die de eigenſchap der Beelden aantoonen, gelyk de knots van Hercules, de Palmtak van de Zegenpraaling.

U.

Uitſpaaren, in de Schilderkunde, dat is de plaats open houden tot een voorwerp, wanneer men de grond legd. Men ſpaart de Figuuren, Beelden, Gebouwen, enz. dat is te zeggen, men legt 'er niets op.

Uitvoerig. Men zegt een Uitvoerige teekening wanneer alle deſſels partyen tot de minſte toe wel geteekent en nauwkeurig uitgewerkt zyn.

Ultermaryn. Word gemaakt van Lapis Lazuli, dewelke uit de Levant komt. Deeze coleur is een ſchoon Blaauw dat noit verſchiet en dat zelfs in het vuur niet en verandert, daar door is het kenbaar of het vervalſcht is, 't is de duurſte verf, om dat die veel werks in heeft om uit de Lazuli te haalen.

V. *Ver-*

V.

V*erdryven.* Men zegt de coleuren in malkander verdryven, dat is dezelve zagt in malkander werken en mengen, zonder die te veel met het Penceel of Borstel te pynigen.

Verligten. Dat is met Coleuren en Gomwater wasschen.

Vermenging der Verwen. Word op het Palet met het mes of spatul gedaan, en op het doek met 't Penceel, om de verschillende coleur in malkande r te vermengen.

Vermilioen. (*Cinaber*) Een leevendige Roode verf die met Swavel en Kwik gemaakt word.

Vernis. Is een Compositie van Terpentyn-Oly en Mastik, waar meede de Schilderyen gestreken worden, om op de coleuren die ingezogen zyn de Glans weeder te doen komen.

Verwen. Zyn Stoffen waar meede geschildert word. Daar zyn 'er natuurlyke (*artificieele*) of door konst gemaakt. Onder de natuurlyke zyn 'er die van Aarde zyn, als Geel Oker en Ormir Oker, Rood Bruin, Engels Rood, Groen Aarde, Omber, Keulse Aarde, Ultermaryn of Lapis Lazuli. Andere zyn Mineraale of Bergstoffen, als Napels Geel, Cinaber of Vermilioen, Orpyn of Operment. De andere bestaan uit Compositie, als Lootwit en Cerusa, Geel- en Bleek Masticot, Meny, Lak, Carmyn, Donker en Ligt Schytgeel, Blaauwe en Groene Asschen, Smalt, Indigo, Been-Swart, Lisch-, Blaas- en Spaans-Groen.

Verwen spaaren. (*Zyne*) Dat is de sterkste behouden tot de naast geleegene, en de ligste tot de ver af gelegenste partyen.

Verzagten, verdryven. Is de verwen in malkander werken of vermengen, in de Oly Verf word dit dikwyls met een Borfteltje gedaan. In Miniatuur gebruikt men een Coleur tuffchen beiden, en men punčteerd. Om de gewaffche Teekeningen te verzagten, maakt men de Inkt of Tinčtuur ligter.

Voorgrond van een Tafereel. Zyn de Beelden of Voorwerpen, dewelke men onderftelt, digtfte aan het Gezigt te zyn, en het agterfte gedeelte is het geen het ver afgeleegenfte fchynt te zyn of vertoont.

Voorkomen. Men doet een voorwerp voorkomen, wanneer men aan 't zelve kragtiger Schaduwen en Ligten geeft, dat men de coleuren leevendiger maakt, en de voorwerpen die agter zyn verdonkerende.

Vryffteen. De hartfte zyn de befte, als Porphyr en Keifteenen.

W.

W*affchen.* Is een foort van Teekening welkers Schaduwen met een Penceel gemaakt worden, met een Donkere coleur met veel water gemengt, en die meer of min fterk gelegd word, na dat de fchaduwen fterk of flaauw zyn.

Daar toe gebruikt men Roet, Ooftindifchen Inkt, Indigo of andere Tinčtuur.

Waterverwe. Gebruikt men om te Schilderen, en de coleuren worden in Lym, Gom, of Wit van Eyeren wel geklopt, gemengt.

Wyken. Men doet een voorwerp wyken, wanneer het in de Schaduwe en Ligten verfwakt of verflaauwt word, door 't breeken van de coleur; dat is te zeggen dezelve wat flaauwer maakende, ofte daar een ander voorwerp by ftellen, dat veel kragt

heeft en dat met leevendige en blymoedige coleuren geschildert is.

Z.

Zuiver. Men noemt een zuivere Teekening, die, welkers deelen naauwkeurig en net omgetrokken zyn.

BLAD-

BLADWYZER
DER
HOOFDSTUKKEN
EN
AFDEELINGEN.

I. *Hoofdstuk.*

II. *Hoofdstuk.*

Tee-

III. *Hoofdſtuk.*

IV. *Hoofdſtuk.*

V. *Hoofdſtuk.*

VI. *Hoofdſtuk.*

Om

VII. *Hoofdstuk.*

De

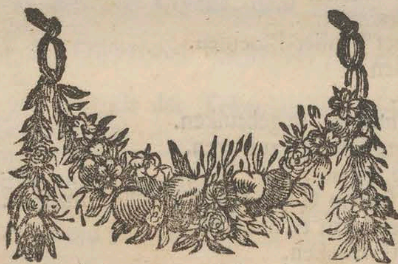
VIII. *Hoofdſtuk.*

IX. *Hoofiſtuk.*

Van

Be-

EINDE.

BIBLIOTHECA UNIV. JAGELL. CRACOVIENSIS

DRUK-FEILEN

aldus te verbeteren.

Pag.	Regel	
5.	- 30	Girami Bellino *lees* Gioanni Bellini
8.	- 30	De Verreziende voorwerpen *lees* voorwerpen die van verre gezien worden.
9.	- 10	Houding *lees* Schikking.
16.	- 3	Artzeeringen *lees* de artzeeringen.
26.	- 20	Teeken *lees* Teekenen.
26.	- 23	Niet *lees* niets.
42.	- 24	Temperementien *lees* temperantien.
53.	- 18	Als dat men *lees* dat als men.
54.	- 4	Gelyk ook *lees* gelyk op.
61.	- - 6	Gebruikt met *lees* gebruikt men.
68.	- 24	Vouwen maar *lees* vouwen moet.
69.	- 9	Geelagtige tuiten *lees* Geelagtige Tinten.
-	- 33	Ze meer *lees* ze met.
70.	- 4	Doorzigten *lees* Doorzichtig.
Ibid.		En daar de ſtof *lees* dat de ſtof.
Ibid.	25	Het blaauw werk *lees* het Bloemwerk.
Ibid.	28	Carnatie lyd *lees* Carnatie leyd of legd.
72.	- 5	Doet kleyne ſtreekjes *lees* met kleyne ſtreekjes.
86.	- 18	Rondagtiger *lees* Roodagtiger.
87.	- 17	Roeſtagtige *lees* rosagtige.
-	- 35	Dit is *lees* die is.
90.	- 14	De hand *lees* de kant.
93.	- 10	De ſtreek *lees* de ſteel.
104.	25	Geel-ſteen *lees* Gal-ſteen.
108.	23	Hoogte *lees* hooge.
109.	22	Het zaakelykſte is maar dat 't geen men met vlyt aankweekt zulks ons ten nutte maakt *lees* het zakelyke is, dat geene men heeft, met vlyd aan te kweeken, en ons ten nutte te maaken.
112.	8	'Er van nooden zyn *lees* die 'er van nooden zyn.
116.	2	Coleuen *lees* coleuren.

128. -

Pag.	Reg.	
128.	- 22	Gespooken *lees* gesprooken.
133.	- 15	De geheele Glaas *lees* het geheele Glacis.
135.	-22	Met een *lees* men een.
139.	- 17	Men meer zien *lees* meer doen zien.
139.	- 18	De manier *lees* de manier voor te stellen.
141.	- 11	Met water *lees* met het water.

Berigt aan den Boekbinder.

De Plaat moet staan tusschen Pag. 114. en Pag. 115.

400 –

D.
T.s.m. 22

D.
8.6.